

Helbredende Håndarbejde

En kvalitativ undersøgelse af craft-aktiviteters
betydning for personer med psykisk lidelse

AALBORG UNIVERSITET

Kandidatspeciale i psykologi

Vejledt af Paula Cavada-Hrepich

Alberte Madsen: 20184545

Camilla Meena Rested Suri: 20184039

Ida Alstad: 20166162

Rapportens samlede antal tegn:

296.321

Svarende til antal normalsider: 123,5

Abstract

The academic community has shown increased interest in craft-based activities for people with mental illnesses as a way of reducing symptoms and enhancing mental well-being. Furthermore, a number of initiatives regarding these interventions are starting to emerge in Denmark. However, existing research primarily examines craft-based interventions from the perspectives of facilitators and participants' phenomenological experiences. The research lacks the consideration of contextual factors that are crucial to participants' subjective meaning-making process. Therefore, this master's thesis aims to fill this gap by investigating the meaning of engaging in craft-based activities for individuals with severe mental illnesses along with the contextual conditions shaping this meaning. This inquiry adopts a social constructivist methodological stance, employing qualitative methods such as participant observation and semi-structured interviews. Empirical data is gathered within an anonymous facility in Denmark catering to individuals with mental health conditions. Thematic analysis is applied to the empirical findings, drawing upon theoretical frameworks such as affordance theory, empowerment theory, and recognition theory, as articulated by James Gibson, Marc Zimmerman, and Axel Honneth, respectively. The key findings are synthesized into a comprehensive model, which shows the importance of contextual conditions in shaping the meaning of craft activities. These conditions involve *the physical surroundings*, *caring relationships* and *the possibilities of making your own choices*. These conditions contribute to the construction of different meanings by the participants, including a resourceful identity rooted in autonomy and self-confidence as well as healing and prevention. The findings ought to be interpreted in light of time limits regarding the fieldwork, the various degrees of illnesses in the population and methodical limitations precluding generalization. Furthermore, the thesis advocates for further research in the conditions allowing for a sense of community within the interventions to arise and how this potentially affects the meaning of craft-based activities. Additionally, how societal structures are influencing the construction of meaning in relation to participating in craft-based activities needs further investigation. The findings suggest the need for additional craft-based interventions tailored to vulnerable individuals, along with an emphasis on prioritizing and allocating economic resources for the supportive conditions surrounding alternative treatments. Specifically, craft-activities that enhance the personal resources of the individual.

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1 - INTRODUKTION	1
1.1 INDLEDNING	1
1.2 PROBLEMFORMULERING.....	3
1.3 LÆSEVEJLEDNING	3
1.4 BEGREBSAFKLARING OG AFGRÆNSNING	4
1.4.1 Metodologisk standpunkt	4
1.4.2 Metodisk standpunkt	5
1.4.2 Betydning	6
1.4.3 Betingelser	6
1.4.4 Craft-aktiviteter	6
1.4.5 Craft-aktiviteternes kontekst: Værkstederne	8
1.4.6 Svær psykisk lidelse	10
1.4.7 Psykiatrien	11
KAPITEL 2 - STATE OF THE ART	12
2.1 VIRKNINGEN AF CRAFT-AKTIVITETER	13
2.2 KARAKTERISTIKA DER DEFINERER CRAFT-AKTIVITETER	15
2.3 KREATIVE INTERVENTIONER FRA FACILITATORENS PERSPEKTIV	16
2.4 OPSAMLING	18
KAPITEL 3 - METODOLOGI OG METODE	19
3.1 SOCIALKONSTRUKTIVISME	19
3.1.1 Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske forståelse.....	20
3.1.2 Berger og Luckmanns kernebegreber	21
3.2 DESIGN.....	22
3.3 DELTAGEROBSERVATION	23
3.3.1 Deltagerobservation som metode	23
3.3.2 Graden af involvering	25
3.3.3 Undersøgelsen i praksis.....	25
3.3.4 Afrapportering af feltnoter.....	26
3.4 INTERVIEW	27
3.4.1 Viden produceret gennem interviews.....	28
3.4.2 Semistruktureret interview	28
3.4.3 Interviewguiden	29
3.4.4 Rollen som interviewer	31
3.4.5 Transskribering	32
3.5 ANALYSEMETODE	33
3.5.1 Tematisk analysemetode	33

3.5.2 Udførelsen af en tematisk analyse i tre faser	35
3.6 ETIK	38
KAPITEL 4 - TEORI.....	39
4.1 GIBSONS AFFORDANCE-TEORI	40
4.1.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering	40
4.1.2 Miljøet.....	41
4.1.3 Substanser, medium og overflader	42
4.1.4 Affordances	43
4.1.5 Socialisering af affordances	44
4.1.6 Opsamling.....	45
4.2 ZIMMERMANN'S EMPOWERMENT-TEORI	45
4.2.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering	46
4.2.2 Definition af empowerment.....	46
4.2.3 Empowerment og magt	48
4.2.4 Psykologisk empowerment.....	49
4.2.5 De tre komponenter af psykologisk empowerment	49
4.2.6 Opsamling.....	50
4.3 HONNETHS ANERKENDELSESTEORI	51
4.3.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering	51
4.3.2 Introduktion til anerkendelsesteorien	52
4.3.3 Emotionel anerkendelse i privatsfæren.....	53
4.3.4 Retslig anerkendelse i den retslige sfære.....	54
4.3.5 Social værdsættelse i den solidariske sfære.....	55
4.3.6 Opsamling.....	56
KAPITEL 5 - ANALYSE	56
5.1 DE FYSISKE RAMMER OG MATERIALERNES FYSIKALITET HAR BETYDNING FOR SKABELSESPROCESSEN	56
5.1.1 Værkstedernes indretning	57
5.1.2 Materialets egenskaber.....	62
5.1.3 Delkonklusion	65
5.2 CRAFT-AKTIVITETERNE GIVER MULIGHED FOR SELVBESTEMMELSE	66
5.2.1 Værkstederne tilbyder mange valgmuligheder	66
5.2.2 Personalet støtter op om valgmulighederne	70
5.2.3 Craft-aktiviteter som selvhelbredende	74
5.2.4 Delkonklusion	77
5.3 DET SOCIALE MILJØ I VÆRKSTEDERNE ER BETYDNINGSFULDT FOR DELTAGERNE.....	78
5.3.1 Omsorg i Værkstederne	78
5.3.2 Rummelighed i værkstederne	86
5.3.3 At blive set som mere end syg grundet craft	89

5.3.4 Delkonklusion: Det sociale miljø.....	93
KAPITEL 6 - DISKUSSION.....	94
6.1 ANALYTISK DISKUSSION.....	94
6.1.1 Model: Craft-aktiviteters betydning.....	94
6.1.2 De fysiske rammer	98
6.1.3 Selvbestemmelse	98
6.1.4 Omsorgsfulde relationer	99
6.2 TEORETISK DISKUSSION.....	100
6.2.1 Det teoretiske samspil.....	101
6.2.2 De anvendte teoriers grundlag	102
6.2.3 Teoriernes begrænsninger	105
6.3 METODISK DISKUSSION	106
6.3.1 Kvalitetssikring af interviews og transskribering	106
6.3.2 Kvalitetssikring af deltagerobservation	109
6.3.3 Samspillet mellem interview og deltagerobservation	111
6.3.4 Analysemetode	113
6.3.5 Ethiske overvejelser	114
6.3.6 Kvalitet i kvalitativ forskning.....	117
6.4 PERSPEKTIVERING	118
6.4.1 Teoretiske implikationer	118
6.4.2 Praktiske implikationer.....	120
KAPITEL 7 - KONKLUSION	122
LITTERATURLISTE.....	124

Bilag 1 – Rekrutteringsflyer

Bilag 2 – Interviewguide

Bilag 3 – Transskriptionsguide

Bilag 4 – Samtykkeerklæring

Kapitel 1 - Introduktion

1.1 Indledning

Craft-aktiviteter, forstået som kreative aktiviteter relateret til at skabe ting med hænderne, har i det 20. århundrede oplevet en renæssance. Dette viser sig flere steder i samfundet, eksempelvis i et stigende indhold på sociale medier relateret til håndværksmæssige sysler, opblomstringen af online køb- og salgsplatforme og en markant vækst i markedet for kreativt håndarbejde (Arts and Crafts Market Report Overview, 2024). Derudover er der inden for det sidste årti opstået forskellige initiativer, hvor kreative aktiviteter inddrages som et tilbud til mennesker, der er ramt af psykisk lidelse. Værestedet og værkstedet *Maskine Maskine Amager* er et initiativ opstartet i 2019 af personer med svær psykisk lidelse. Her er der blandt andet fokus på den kreative og praktiske aktivering, recovery og fællesskabsdannelse for personer med psykisk lidelse (Maskine Maskine Amager, n.d.). I 2021 blev *Nationalt Center for Kunst og Mental Sundhed* etableret, som gennem forskning og vidensdeling har til formål at hjælpe mennesker med levet erfaring fra psykiatrien til et bedre liv. Centeret forsker især i, hvordan kunst og kreativitet virker og bedst muligt tjener deltagerne (Nationalt center for kunst og mental sundhed, n.d.). Derudover blev foreningen *Håb i Psykiatrien* grundlagt i 2018, hvor formålet centrerer sig om at styrke individets mod, håb og handlekraft gennem ligeværdigt samvær og fællesskabende aktiviteter hos mennesker med psykisk lidelse, der er i psykiatrisk behandling (Håb i Psykiatrien, n.d.). Hos Håb i Psykiatrien ses det, hvordan frivillige gennem eksempelvis craft-aktiviteter er med til at skabe indhold, håb og mod under indlæggelse i psykiatrien. Vi har gennem egne erfaringer med frivilligt arbejde i psykiatrien ligeledes oplevet, hvordan udførelsen af craft-aktiviteter i psykiatrien har fået patienter til at komme med udtalelser som “*det troede jeg aldrig, at jeg kunne lykkes med*” og beskrivelser af at have noget at se frem til, at kunne mestre noget og at det at lave noget sammen, gav en følelse af fællesskab.

Disse initiativer adskiller sig dog fra den gængse behandling i psykiatrien, som et stigende antal mennesker i det danske samfund stifter bekendtskab med (Psykiatridonden, 2024). Psykiatrien er en institution, hvor formålet er at forebygge, udrede,

---

behandle og rehabilitere personer med psykiske lidelser (Danske Regioner, n.d.). Behandlingen består oftest af medicinsk behandling, samtaleterapi og psykoeducation, med den hensigt at behandle og lindre symptomer (Psykiatrifonden, 2024). Disse behandlingsmuligheder kan siges at afspejle en nuværende underliggende forståelse af psykisk lidelse, som kan kritiseres for blandt andet at være reduktionistisk, da den ikke tager højde for sociale, psykologiske, kulturelle og samfundsmæssige faktorer i udviklingen og vedligeholdelsen af psykisk lidelse (Deacon, 2013, p. 847; Dixon & Richter, 2018, p. 328; Johansen et al., 2021, p. 75). I den kontekst er det interessant, at initiativerne til craft-aktiviteterne er begyndt at blomstre op.

Til trods for opståelsen af nye initiativer, er anvendelsen af craft-aktiviteter i psykiatrien ikke noget nyt fænomen, da de har været en del af flere psykiatriske hospitaler i Danmark siden deres grundlæggelse (Psykiatrifonden, n.d.). Årelange nedskæringer i psykiatrien har dog medført et øget pres på sengepladser, personale og behandlingsmuligheder i psykiatrien på nationalt plan (Psykiatrifonden, 2019, p. 4), hvilket ligeledes kan have reduceret muligheden for at beholde tilbuddet om craft-aktiviteter i psykiatrien. Dog viser litteraturen, at et nyt forskningsfelt om kreativitet og håndværks helbredsfræmmende virkninger, er ved at opstå. Forskningen peger på gavnlige effekter af deltagelse i disse aktiviteter for personer med psykisk lidelse, og har primært sit fokus på, hvordan det opleves at deltage i aktiviteterne (Leckey, 2011, p. 501). Forskningen undersøger dog i mindre grad, hvilke betingelser, der er med til at muliggøre og præge den oplevelse, de deltagende har, såvel som hvilken konstruktion af betydning dette kan give anledning til for deltagerne.

Ud fra ovenstående ses det altså, at craft-aktiviteter vinder frem som tilbud til mennesker med svær psykisk lidelse, og at forskningen indenfor disse tilbud stadig er i sin spæde opstart. Dette har fået os til at undre os over, hvilken betydning det kan have for mennesker med svær psykisk lidelse at indgå i behandlingsformer eller aktiviteter, som adskiller sig fra de typisk anvendte behandlingsformer i psykiatrien ved at basere sig på at udføre craft. Vi ønsker derfor med dette speciale at bidrage til forståelsen af, hvilken betydning craft-aktiviteter i psykiatrien kan have for individet, samt hvilke betingelser, der bidrager hertil.

1.2 Problemformulering

Ovenstående har ledt os til følgende forskningsspørgsmål:

Hvordan kan betydningen af at deltage i craft-aktiviteter for personer, der er ramt af svær psykisk lidelse, forstås? Og hvilke betingelser bidrager til deltagernes konstruktion af denne betydning?

Problemformuleringen præsenteres her for læservenlighedens skyld. Den er udarbejdet på baggrund af interesse samt relevans for den eksisterende forskningslitteratur, hvis huller og mangler identificeres under afsnittet 2. *State of the art*. Den er blevet udarbejdet gennem en dialektisk, cirkulær proces, hvorfor vi løbende er vendt tilbage til den for at justere nuancer i ordlyden på baggrund af ny viden (Flick, 2018, p. 84).

1.3 Læsevejledning

I dette afsnit fremstilles en læsevejledning til specialet, der er inddelt i 7 kapitler. Herefter afgrænses og afklares problemformuleringens begreber.

I *kapitel 1* introduceres specialets problemformulering, hvis fokus herefter afgrænses og dens begreber afklares. Først afgrænses specialets metodologiske og metodiske fundament. Derefter defineres og afgrænses følgende begreber: Betydning, betingelser, craft-aktiviteter, craft-aktiviteternes setting: Værkstederne, svær psykisk lidelse og psykiatrien.

I *kapitel 2* præsenteres og gennemgås den eksisterende litteratur i 2. *State of the art*. Kapitlet er inddelt i tre temaer, som centrerer sig om craft-aktiviteters virkning, karakteristika som definerer craft-aktiviteter samt facilitatorernes perspektiv på craft-aktiviteter.

I *kapitel 3* gennemgås projektets metodologiske ståsted, socialkonstruktivismen. Dette efterfølges af undersøgelsens design, samt beskrivelse af de anvendte metoder til empiriindsamling, interview og deltagerobservation. Derefter belyses etiske overvejelser samt analysemetoden tematisk analyse.

I *kapitel 4* præsenteres den teori, der anvendes til analyse af empirien. Først gennemgås Gibsons affordanceteori, dernæst fremstilles Zimmermanns teori om empowerment, og slutteligt redegøres der for Honneths anerkendelsesteori.

I *kapitel 5* analyseres empirien ved brug af de tre teoretiske perspektiver, som er organiseret efter de tre analytiske temaer, der er konstrueret gennem den tematiske analyse: 1. De fysiske rammer og materialernes fysikalitet har betydning for skabelsesprocessen; 2. Craft-aktiviteterne giver deltagerne mulighed for selvbestemmelse; 3. Det sociale miljø i værkstederne.

I *kapitel 6* opsamles analysens fund med udgangspunkt i konstruktionen af en model over hovedfundene, hvornæst fundene diskuteres op mod den eksisterende litteratur på området. Herefter diskuteres de anvendte teoris videnskabssteoretiske og metodiske grundlag og deres implikationer for projektet. Dernæst diskuteres projektets metodiske og etiske begrænsninger, og endeligt, projektets implikationer og perspektiverende overvejelser.

I *kapitel 7* konkluderes projektets fund i henhold til problemformuleringen.

1.4 Begrebsafklaring og afgrænsning

I dette afsnit vil problemformuleringens fokus blive afgrænset og defineret. Først vil opgavens metodologiske og metodiske standpunkt afgrænses. Derefter vil vores forståelse af de to begreber, betydning og betingelser, blive specificeret. Herefter vil konceptet craft-aktiviteter blive afgrænset for at tydeliggøre, hvilken forståelse vi i undersøgelsen trækker på. Efterfølgende vil en beskrivelse af de værksteder, som deltagelsen i craft-aktiviteterne finder sted i, blive beskrevet. Afslutningsvis vil der blive redegjort for vores forståelse af svær psykisk lidelse og psykiatrien.

1.4.1 Metodologisk standpunkt

Problemformuleringens ordlyd lægger op til, at vi er interesseret i at forstå den komplekse betydning, som deltagerne konstruerer. Herved finder vi et socialkonstruktivistisk metodologisk ståsted gavnligt, da “betydning” inden for denne skole forstås som konstrueret i en vekselvirkning mellem individet og verden (Flick, 2018, p. 36).

Formuleringen “deltagelse i craft-aktiviteter”, indikerer desuden, at vi forstår craft-aktiviteternes betydning som indlejret i den sociale verden. Den socialkonstruktivistiske tilgang står i kontrast til metodologiske tilgange, som kan ses som mere essentialistisk forankrede som eksempelvis fænomenologien, som ville se craft-aktiviteterne og deltagernes oplevelser som havende en iboende essens uafhængigt af konteksten (Andersen & Koch, 2015, p. 243; Thomasson, 2017). I fravalget af sådanne metodologiske tilgange får vi derfor ikke et dybdegående blik for deltagernes oplevelser, tanker, kropslige fornemmelser og følelser. Problemformuleringen kunne derudover have været undersøgt fra et kritisk psykologisk perspektiv, da denne retning også beskæftiger sig med betingelser, herunder de samfundsmæssige strukturer, som påvirker, hvordan mennesket lever deres hverdagsliv (Drejer, 2015, p.15). Dog vægter problemformuleringen ikke direkte strukturers indflydelse på eller begrænsning af individet, hvorfor denne vinkel er fravalgt til fordel for andre teorier.

1.4.2 Metodisk standpunkt

I valget af metoder, tager vi udgangspunkt i Tanggaard & Brinkmanns (2015a) pointe om, at genstanden bør bestemme metoden (p. 37). Vi har valgt at anvende kvalitative metoder, da disse er særligt anvendelige til undersøgelse af konkrete individuelle cases i deres lokale, partikulære kontekst (Flick, 2018, pp. 13), hvilket problemformuleringen lægger op til. Derudover er fænomenet, vi undersøger, relativt svært tilgængeligt, fordi målgruppen er sårbar og aktiviteterne derfor hovedsageligt er tilgængelige for deltagerne. Derudover ville det ikke være forsvarligt at anvende kvantitative metoder, da craft-aktiviteter for mennesker med svær psykisk lidelse ikke er så udbredt i Danmark, og det ikke kunne være muligt at skaffe et repræsentativt eller stort nok sample til forsvarligt at kunne konkludere nogen generaliserbar eller robust effekt (Flick, 2018, p. 21). Vi vælger derfor at belyse problemformuleringen gennem metoderne deltagerobservation og interviews, da Tanggaard og Brinkmann påpeger, at denne kombination ofte kan være gavnlig (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 33). Deltagerobservation kan give en grundlæggende indsigt i fænomenet, herunder sociale interaktioner og praksisser og kan derfor informere interviewene. Gennem semistrukturerede, individuelle interviews kan deltagernes konstruerede betydninger af at indgå i craft-aktiviteterne udforskes (Flick, 2018, p. 225; Flick, 2018, pp. 324f.).

1.4.2 Betydning

Med ordet betydning refererer vi til en bestemt forståelse, der har udgangspunkt i Bruners begreb om betydning ("meaning") (1990). Bruner definerer *betydning* som et kulturelt medieret fænomen, der afhænger af eksistensen af et delt symbolsk system (Bruner, 1990, p. 69). Mennesket konstruerer mening gennem symbolske systemer, altså sprog, og interaktionen med sine omgivelser og den kultur, de lever i. Det er en dynamisk og foranderlig proces, der skal fortolkes i den struktur og bredere kontekst, som den specifikke mening skabes i (Bruner, 1990, p. 64). I henhold til denne forståelse af Bruner må vi forstå deltagerens konstruktion af betydning, som en aktiv proces, der foregår i en dialektisk interaktion med den kontekst, Værkstederne, deltagerne indgår i og på baggrund af den kulturelle ramme, som deltagerne ligeledes er indlejret i. Kulturen, som betydningen er indlejret i, udforskes dog ikke nærmere i dette speciale grundet specialets begrænsede omfang.

1.4.3 Betingelser

Brugen af ordet betingelser tager udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk forståelse af, at fænomener ikke kan undersøges som isolerede enheder, som stammer fra indre processer i individet, da dette er en essentialistisk forståelse (Burr, 2015, p. 11). Eksempelvis bør crafts betydning ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv ikke undersøges ud fra individfokuserede teorier om kreativitet eller indre motivation. Derimod ses fænomener som skabt i sociale interaktioner og betingede af den historiske og kulturelle kontekst (Burr, 2015, p. 6f). Betingelser forstås derfor ikke som statiske, men i stedet som dynamiske i vekselvirkning med miljøet. Tanggaard (2010) kritiserer forskningen i kreativitet for kun i et for begrænsede omfang at inddrage materialer, objekter, og omgivelserne, som hun forstår som muliggørende for kreativiteten (p. 32). I specialet indebærer betingelserne derfor en interesse for forhold, som er afgørende for betydningen af craft-aktiviteterne, herunder de fysiske omgivelser i rummene, materialer, valgfrihed, de sociale forhold i Værkstederne.

1.4.4 Craft-aktiviteter

For at give en dybere forståelse for craft-aktiviteter som koncept, vil der i følgende afsnit fremgå en afgrænsning af craft-aktiviteter fra kreative aktiviteter og visuel

---

kunst. Dette afsnit fungerer som argument for valget af craft-begrebet som gennemgående i specialet.

Kreative aktiviteter kan defineres som “any purposeful activity involving active participation using imagination and creative skills, which may be originaive or productive” (Griffiths & Corr, 2007, p. 107). Enhver aktivitet, som er meningsfuld og som kræver, at man aktivt deltager og bruger sin kreativitet eller forestillingsevne, og som er nyskabende eller produktiv, kan herudfra siges at være en kreativ aktivitet. Dette indebærer eksempelvis at danse, spille skuespil eller musik, skrive og sågar at anlægge køkkenhave. Kreative aktiviteter anses således ud fra denne definition som et for upræcist begreb til specialets formål, hvilket leder os til definition af craft-aktiviteter.

Craft-aktiviteter kan defineres på forskellige måder. En af de definitioner, som findes mest relevant i forhold til specialets fokus, fremstilles af Landry (2010). Han definerer craft som “the purposeful and skillful deployment of a body of specialized knowledge through which materials are manipulated using hand-guided processes into useful objects capable of fulfilling particular functions, including aesthetic and symbolic functions” (Landry, 2010, p. 8). Denne definition ser craft som meningsfulde og evnebaserede aktiviteter, og understreger materialitetens betydning for processen. Derudover vægter definitionen produkternes funktion, som ud over at være praktisk også kan være af æstetisk og symbolsk karakter. Ud fra vores forståelse, fungerer craft-aktiviteter herudfra som en underkategori af kreative aktiviteter, hvor deltagerne indgår i en aktivt skabende proces, og gennem bearbejdning eller sammensætning af fysiske materialer arbejder de sig hen mod fremstillingen af et fysisk produkt.

Vi kunne også have valgt at anvende andre synonyme betegnelser end craft, hvor visuel kunst havde været oplagt. Begrebet *visuel kunst* (visual arts) repræsenterer ifølge Landry (2010) et paradigme, som dominerer forskningslitteraturen frem for craft-begrebet (pp. 13 f., 59 f.). Det overlapper med craft ved at indebære nogle af de samme antagelser (Landry, 2010, p. 60) og aktiviteter, herunder at tegne, male, lave ting i ler, tekstilkunst, at lave kort og andet (Pang, Cheung, & Chiang, 2022, p. 124; Chiang, Reid-Varley & Fan, 2019, p. 130). Vi opfatter dog begrebet visuel kunst som havende en mere abstrakt eller fremmedgørende klang, hvorimod craft som begreb

---

kan indebære en undertone af noget passionsdrevet og opfindsomt (Kirketerp, 2020, pp. 17 f.). Ved at forankre opgaven i begrebet craft, forsøger vi derudover at fremme associationerne til det materielle og fysiske i processen. Dette er ifølge Chian og kollegaers review (2019) om kunstterapi for mentale lidelser ikke en nødvendighed i visual arts (p. 130). Her kan det at reflektere over visuel kunst uden at udføre håndarbejde nemlig også falde ind under kategorien visuel kunst. Ud fra ovenstående overvejelser vælger vi i specialet at anvende begrebet craft om de kreative aktiviteter, specialet omhandler.

1.4.5 Craft-aktiviteternes kontekst: Værkstederne

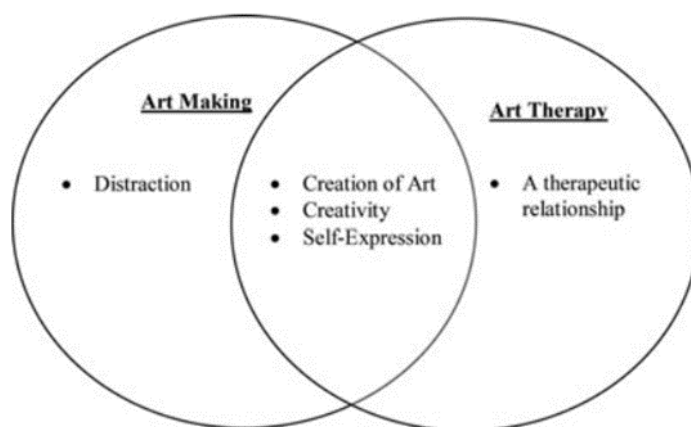
Værkstederne dækker over den kontekst, som craft-aktiviteterne finder sted i. Værkstederne er et bestemt anonymiseret aktivitetstilbud et sted i Danmark, og som tilbyder udsatte borgere at deltage i forskellige håndarbejdsbaserede aktiviteter. Der udbydes fem værksteder: træ-, keramik-, smykke-, tegne- og male- samt læderværksted. Til hvert værksted er der tilknyttet én værkstedsassistent, som er vejledende i de håndværksmæssige aktiviteter. Derudover er der tilknyttet en brugerstyret café, som danner ramme om kaffepauserne, som finder sted formiddag og eftermiddag, samt en butik, som sælger genbrugsting samt craft-produkter, deltagerne har kreeret. Der er også et lille bibliotek, hvorfra brugte bøger udlånes til deltagerne, og der er brætspil til fri afbenyttelse. Man kan deltage enten om formiddagen (kl. 9-12) og eftermiddagen (kl. 13-15), og det er individuelt, hvor mange gange om ugen den enkelte er visiteret til at deltage. Værkstedernes deltagere visiteres enten gennem det psykiatriske sengeafsnit, de er indlagt på, eller gennem den pågældende regions kommuner. Kommunerne køber pladserne til deltagerne på baggrund af Lov om Social Service §104, som forpligter kommunen til at tilbyde aktiviteter eller samværstilbud til personer med betydeligt nedsat psykisk funktionsevne eller særlige sociale problemer (Serviceloven, 2022, §104). Kommunens henvisning kan også ske ud fra Lov om Aktiv Beskæftigelsesindsats, og derfor gennem jobcenteret, hvis deltageren vurderes ikke at være i stand til at arbejde i beskyttet beskæftigelse.

Med *deltagelse* i craft-aktiviteter mener vi at udføre de craft-aktiviteter, der er mulige inden for rammerne af Værkstederne. Her tages der ikke udgangspunkt i en specifik måde at deltage på, men deltagelse rummer de mennesker, der har valgt at være med

---

og derfor indgår i de situerede sociale craft-aktiviteter i værkstedet (Lave & Wenger, 2003, p. 80f). Disse aktiviteter er organiseret af nogle bestemte regler for de deltagende, der er fastlagt af stedets personale. Derudover er deltagelsen udformet med forskellige formål. For deltagere, der er visiteret gennem deres indlæggelse i psykiatrien, indgår tiden i værkstederne som en del af den psykiatriske behandling. For deltagere henvist gennem kommunen er formålet derimod ”at opretholde eller forbedre færdigheder eller livsvilkår” (Serviceloven, 2022, §104). Deltagelsen i værkstederne er gratis med undtagelse af egenbetaling for de materialer, der bruges til de kreative projekter. Deltagerne omtales i Værkstederne som brugere eller patienter, men vil i løbet af specialet blive kaldt deltagerne.

I Værkstederne er der både mulighed for at skabe brugsgenstande og kunst. For at præcisere aktiviteterne, der foregår i Værkstederne, er det derfor gavnligt at skelne mellem kunstterapi og dét at lave kunst (art-making), hvilket vi forstår som craft-aktiviteter. Til dette formål tager vi udgangspunkt i Kim & Lor (2022). I deres systematiske review finder de, at der er overlappende karakteristika forbundet med craft-aktiviteter og kunstterapi, men at det er to distinkte fænomener, der virker gennem forskellige mekanismer (Figur 1).

Figur 1: Forskellene på Art Making og Art Therapy (Kim & Lor, 2022, p. 160)

Begge interventioner indebærer skabelsen af kunst, kreativitet og selvudfoldelse. I kunstterapi er især selvudfoldelse i fokus, hvilket terapeuten intentionelt fremmer. Herved er den terapeutiske relation central for udbyttet af kunstterapi, ligesom terapeutiske mål guider forløbet (Kim & Lor, 2022, p. 161). Derimod fungerer craft-aktiviteter ved både at tilbyde selvudfoldelse og distraktion, men der er ikke et tyde-

---

ligt terapeutisk formål med deltagelsen i de kreative aktiviteter. Dermed indebærer craft-aktiviteter ifølge artiklen ikke et terapeutisk bånd mellem deltager og facilitator (Kim & Lor, 2022, p. 160). Aktiviteterne i Værkstederne er herudfra ikke rettet mod direkte terapeutiske formål.

1.4.6 Svær psykisk lidelse

Der findes forskellige måder at opfatte psykiske lidelser på, hvorfor vi vil præcisere, hvilken forståelse vi trækker på. Efterfølgende afgrænses forståelsen af svær psykisk lidelse for at specificere målgruppen, som dette speciale tager udgangspunkt i.

Psykiske lidelser er et komplekst fænomen, der kan forstås ud fra forskellige tilgange. Ifølge *den biomedicinske forståelse* betragtes psykiske lidelser som biologiske tilstande, der er forårsaget af ubalancer i hjernens struktur og funktion, genetiske faktorer samt en dysregulering af neurotransmittere (Deacon, 2013, p. 847; Dixon & Richter, 2018, p. 328). Psykiske lidelser kan ud fra denne opfattelse påvises objektivt på lige fod med fysiske sygdomme, hvorfor den foretrukne behandling derfor også er medicinsk (Deacon, 2013, p. 847). Som kort slået an i indledningen, har denne tilgang dog været genstand for kritik, idet den ikke tager højde for sociale, psykologiske, kulturelle og samfundsmæssige faktorer i udviklingen af psykisk lidelse (Deacon, 2013, p. 847; Dixon & Richter, 2018, p. 328). På den anden side udfordrer *den socialkonstruktivistiske tilgang* denne biologiske forståelse af psykiske lidelser. Ifølge denne tilgang formes forståelsen af psykiske lidelser af det aktuelle samfunds sociale og kulturelle normer, værdier og forventninger (Aagard, 2017, p. 727). Det vil sige, at rammen for, hvad der kategoriserer en psykisk lidelse, konstant er i forandring og kan variere mellem forskellige kulturelle og historiske kontekster (Dixon & Richter, 2018, p. 328). Den socialkonstruktivistiske tilgang tager dermed afstand fra forståelsen af, at psykiske lidelser kan undersøges som et objektivt og biologisk fænomen. I dette speciale bygger vores forståelse af psykiske lidelser på en socialkonstruktivistisk tilgang. På baggrund af dette mener vi ikke, at psykiske lidelser kan betragtes som en objektiv størrelse, men at de i stedet er formet gennem historien og de normer og værdier, som gør sig gældende i det aktuelle samfund. Forståelsen af psykiske lidelser er dermed i konstant forandring, hvorfor konteksten også er essentiel for vores undersøgelse og forståelse.

Idet vores undersøgelse tager udgangspunkt i personer, der er ramt af svær psykisk lidelse, er det derfor relevant at beskrive, hvordan vi forstår svær psykisk lidelse. I litteraturen anvendes forskellige operationaliserede definitioner af begrebet svær psykisk lidelse, og de varierer i deres specifikationer samt vægtning af forskellige kriterier (Parabiaghi et al., 2006, p. 485). Da vi af praktiske årsager bliver nødt til at være inkluderende for at nå at skaffe nok interviewpersoner inden for specialets tidsmæssige rammer, har vi valgt at forstå svær psykisk lidelse, ud fra den dysfunktion, lidelsen medfører. Vi definerer derfor *svær psykisk lidelse* som psykiske lidelser, der har haft så invaliderende karakter, at de ramte ikke har været i stand til at opretholde en hverdag, som majoriteten i Danmark kan. Dette indebærer ikke at kunne indgå på arbejdsmarkedet og at opleve udtalt psykisk smerte, som har været udtalt begrænsende for deres livsførsel i en periode. Deltagere der er ramt af svær psykisk lidelse dækker i specialet over mennesker, som er visiteret til Værkstederne på baggrund af deres nuværende funktionsniveau, og som enten 1) er eller på et tidspunkt har været indlagte i psykiatrien eller 2) som er eller har været dagpatienter, hvorfor deres dagligdag på pågældende tidspunkt har centreret sig omkring den psykiatriske behandling.

1.4.7 Psykiatrien

I forlængelse af begrebsafklaringen af 1.4.6 *Svær psykisk lidelse*, findes det relevant at redegøre for vores forståelse af psykiatriens rolle i Danmark. Alle deltagere i projektet har på et tidspunkt været patienter i psykiatrien som indlagte eller dagpatienter. Ligeledes refereres der gennem opgaven løbende til psykiatrien, hvor psykiatrien henviser til en institution, der varetager behandlingen af psykisk lidelse (3.1.2 *Berger og Luckmanns kernebegreber*). I Danmark er psykiatrien en del af det fuldt dækkende offentlige sundhedsvæsen, og adgangen til psykiatrien er derfor tilgængelig for alle, som vurderes at have ret til behandling, hvilket er styret af sundhedsloven og psykiatriloven (Jørgensen, 2017, p. 953). Behandlingen kan blandt andet foregå ambulant eller med indlæggelser på sengeafsnit. Indlæggelser kan både finde sted på lukkede afsnit, hvor man ikke har mulighed for at forlade afdelingen eller på åbne afsnit, hvor man efter aftale kan forlade afdelingen uden for de planlagte aktiviteter og behandlinger (Jørgensen, 2017, pp. 959, 963). Der kan være forskellige grunde til

---

at indlægge patienter. For nogle kan det være behovet for intensiv overvågning, observation og skærmning i forbindelse med selvmordsfare, mens der for andre kan være sket et brud på patientens sociale funktion, som resulterer i, at personen ikke kan tage vare på sig selv. I de tilfælde, hvor det findes nødvendigt, anvendes der på de psykiatriske afdelinger stadig tvangsforanstaltninger, herunder primært bæltefikseringer (Jørgensen, 2017, p. 959).

Kapitel 2 - State of the art

I dette afsnit præsenteres den eksisterende litteratur inden for området, om craft-aktiviteter, i relation til personer, der er ramt af svær psykisk lidelse. Forskningsfeltet slås først an, og der dykkes herefter ned i tre temaer, som fremkommer som de mest fremtrædende i litteraturen for os: 1) *Virkingen af craft-aktiviteter*, 2) *karakteristika der definerer craft-aktiviteter* samt 3) *kreative interventioner fra facilitatorens perspektiv*.

Et vigtigt udgangspunkt for udførelsen af kvalitativ forskning er en udforskning af den eksisterende litteratur inden for det afsøgte problemfelt (Flick, 2018, p. 150f.). Herudfra bliver det muligt at belyse huller eller mangler i litteraturen, hvorudfra vores projekt tager afsæt. Forskningsfeltet skelner generelt ikke mellem craft-aktiviteter og kreative aktiviteter. Derudover er forskningsfeltet forholdsvist nyt, hvorfor vi vælger både at inkludere forskning vedrørende kreative aktiviteter og craft udført af personer med psykiske lidelser i litteraturgennemgangen. Som beskrevet i begrebsafklaringen overlapper de to koncepter, kunstterapi og craft-interventioner, til en vis grad. Derfor inddrages forskning vedrørende kunstterapi også i gennemgangen af litteraturen, da det kan indikere relevante tematikker i forbindelse med craft-aktiviteterne. For at slå feltet an, belyses udvalgte reviews, som opsummerer studierne på feltet, såvel som anden empirisk forskning inden for problemfeltet. Forskningen i betydningen af craft-aktiviteter for patienter i psykiatrien er ret begrænset, hvorfor vi ikke har kunnet finde reviews, som udelukkende inkluderer denne population.

Den inkluderede litteratur spænder bredt fra at indeholde kvalitative konceptanalyser (Hansen et al, 2021; Kim & Lor, 2022), et systematisk kvalitativt review (Leckey, 2011), kvalitative analyser af spørgeskemaer (Clave-Brule, 2009), interviews eller

---

lydoptagelser (Horghagen, 2007; Secker et al., 2018), mixed methods i form af kvantitativ analyse af spørgeskemaer og kvalitativ analyse af interview (Hansen, 2023) samt udelukkende kvantitative analyse af spørgeskemaer (Drori et al., 2014; Müllersdorf 2012; Müllersdorf, 2016).

2.1 Virkningen af craft-aktiviteter

Dette første tema er relevant for problemformuleringen, idet virkningen i forhold til mental trivsel kan forestilles at have indvirkning på betydningen af at deltage i craft-aktiviteter for personer ramt af svær psykisk lidelse.

Vi er interesserede i at undersøge craft-interventioner inden for psykiatrien i Danmark. Der findes tilsyneladende ingen reviews om sådanne aktiviteter virkning udelukkende i psykiatrien, men et systematisk review af Leckey (2011) har til formål at undersøge kreative aktiviteter effekt på mental trivsel inden for en sundhedskontekst i Storbritannien (UK). Uddybende dækker dette over tilbud, som varetager mentalt helbred, herunder psykiatrien, projekter udbudt af kunstkyndige, frivillige tiltag eller organisationer. Leckey (2011) benytter begrebet creative arts om interventionerne, som tilsammen indebærer litteratur/skrivning, teater/drama, dans, musik og visuel kunst, herunder craft (p. 502). Herudfra er 11 artikler identificeret som relevante af Leckey, hvorudfra størstedelen af artiklernes aktiviteter er i kategorien visuel kunst (eksempelvis tegning, maling og håndarbejde). Resultaterne tyder på, at de kreative interventioner kan have signifikante **helbredende og beskyttende effekter på well-being**, hvilket indebærer psykologiske, fysiologiske og sociale parametre (Leckey, 2011, p. 506). Reviewet opsummerer, at interventionerne giver mulighed for selvudtrykkelser og afslappelse, reducerer blodtryk og stress, samt at uformelle netværk og venskaber opstår gennem deltagelse i interventionerne (Leckey, 2011, p. 505 f.). Derudover peger nogle af de inkluderede studier på virkninger såsom **personlig vækst**, herunder transformation af identitet og øgede kunstneriske evner, øget selv-værd og social inklusion (Leckey, 2011, p. 505).

Leckey påpeger dog, at studierne evidens er for svag til at konkludere noget entydigt ud fra. En afgørende udfordring er, at fænomenerne, undersøgelsen tager udgangspunkt i (creative arts, mental lidelse/helbred og well-being) er uklart definerede og afgrænset i forskningslitteraturen (Leckey, 2011, p. 501f). Leckey konkluderer at

---

den hidtidige forskning i kreative aktiviteters betydning for mentalt helbred kan kritiseres for manglende generaliserbarhed, reliabilitet og validitet (Leckey, 2011, p. 503f), og studiet kalder på yderligere undersøgelse af kreative aktiviteters effekter.

Et review af Kim & Lor (2022), som belyses i afgrænsningen, konkluderer, at kreative interventioner har **positive effekter på helbredet** for individet. Disse effekter er fysiske, kognitive, emotionelle og fysiologiske. Heraf nævnes eksempler som reduktion af symptomer og øget well-being, hjælp til at acceptere fysiske begrænsninger og at finde glæde ved dele af livet, følelse af glæde, afslappelse, nydelse, sjov, følelse af kontrol, mestring, selvstændiggørelse (empowerment), præstation, skabelse af mening, oplevelse af personlig vækst og transformation samt mulighed for at udfolde egne tanker og følelser og derigennem lære sig selv bedre at kende (Kim & Lor, 2022, p. 162).

Udover disse to reviews findes der i litteraturen også yderligere sammenhænge mellem lindring af mental lidelse og at deltage i kreative aktiviteter. I et studie af Clave-Brule og kolleger (2009) findes der, at det at strikke både havde en **reducerende effekt på symptomer ved spiseforstyrrelse**, såvel som, at aktiviteten kan fremme positive følelser for de deltagende. Kultiveringen af **positive følelser** går igen flere steder i litteraturen. I Hansen og kollegaer (2023) rapporterede deltagerne en forbedring af trivsel, aktivitetsudførelse i hverdagslivet og tilfredshed med udførelsen af selve den kreative aktivitet efter deltagelse i kreative aktiviteter som intervention (p. 788). Når de kreative aktiviteter blev udført i et omsorgsfuldt miljø gav det fred og et pusterum for de deltagende, såvel som følelser af glæde og øget selvværd (Hansen et al., 2023, p. 793). Interventionen blev opfattet som et seriøst, meningsfuldt arbejde, der gav daglig rytme og struktur (Hansen et al., 2023, p. 793). Deltagerne blev desuden inkluderet i en social kontakt, og følte håb ved at genkende sig selv i andre (Hansen et al., 2023, p. 793). Denne sidstnævnte sammenhæng omhandler gavnlige virkninger ved de **sociale aspekter** af at deltage i kreative aktiviteter. Secker og kolleger (2018) har i deres studie til formål at undersøge, hvad det kreative aspekt af aktiviteterne specifikt bidrager med til forbedring af mental trivsel (p. 72). Her ses der altså på virkningen af det kreative aspekt ved interventionen adskilt fra virkningen af social interaktion. Forfatterne fandt, at der var to overordnede temaer i forhold til, hvilke mekanismer i det at lave kunst, der er gavnlige for mentalt velvære: 1) kreative processer og 2) den læring, der kom heraf (Secker et al., 2018, p. 75). De kreative pro-

---

cesser omhandlede legende eksperimentering og inspiration, og læringsprocesserne var centreret omkring det at lære såvel som kunstnerisk udvikling (Secker et al., 2018, pp. 75, 78).

Opsummerende peger de nævnte artikler på, at der er gavnlige effekter af at deltage i craft-aktiviteter for personer med mental lidelse. Craft-aktiviteter kan virke angstreducerende, beroligende, give følelser af glæde, tilfredshed og præstation. De kan skabe struktur og rytme i dagligdagen samt inkludere de deltagende i en social kontekst, der kan danne grundlag for håb. Derudover skabes der kreative processer, der bidrager til læring og udvikling. Således peger forskningen på, at craft-aktiviteter kan have en positiv effekt på mental trivsel.

2.2 Karakteristika der definerer craft-aktiviteter

I dette afsnit vil vi gennemgå de karakteristika, som ud fra forskningslitteraturen kan være definerende for craft-aktiviteter. Dette bidrager til en empirisk funderet forståelse af de elementer, som forskningen indtil videre definerer som centrale for craft-aktiviteter.

Et relevant review, der tidligere er blevet omtalt, er af Kim og Lor (2022). I deres konceptanalyse peger resultaterne på, at craft-interventioner kan karakteriseres ved fire egenskaber: skabelse af kunst, kreativitet, selvudfoldelse og distraktion (Kim & Lor, 2022, p. 157ff). Udover disse resultater, findes der i litteraturen yderligere karakteristika ved kreative aktiviteter som interventionsmetode i forhold til mental lidelse. I Hansen og kolleger (2021) foretages en konceptanalyse af 15 artikler, der peger på, at kreative aktiviteter som interventionsmetode kan defineres som aktiviteter, der 1) opleves meningsfulde for individet, 2) ofte indebærer elementer af kunst og craft i et trygt miljø, 3) fremmer kreative processer, 4) udvikler individets evner generelt og i forhold til den pågældende aktivitet, såvel som individets evne til at mestre dagligdagen samt 5) er nemme at tilpasse individer eller grupper med forskellig tilgang (pp. 68 ff.)

Forskningen peger altså på, at craft-aktiviteter kan være defineret af skabelsen af kunst og/eller craft-fremstilling i et trygt miljø, hvorved de sociale betingelser for

---

craft-aktiviteterne kort belyses. Som interventionsmetode opleves kreative aktiviteter som meningsfulde for individet, og det udvikler individets evner generelt, til aktiviteten og til at mestre dagligdagen. Derudover er denne type intervention karakteriseret ved kreativitet og fremstilling af kreative processer, såvel som selvudfoldelse og distraktion. Ud fra dette karakteriseres interventionerne altså primært ud fra et mere fænomenologisk, oplevelsesbaseret perspektiv. Endelig beskrives craft-interventioner som nemme at tilpasse individet eller gruppen. Sidstnævnte karakteristika vedrørende tilpasningsevnen af interventionsmetoden spiller en vigtig rolle i forhold til muligheden for implementeringen af interventionen i forskellige kontekster. Opsummerende bidrager dette afsnit til en forståelse af de karakteristika, der indtil videre forstås som definerende for kreative interventioner.

2.3 Kreative interventioner fra facilitatorens perspektiv

I forskningslitteraturen fremgår det derudover, at en tredje vigtig faktor i implementeringen af craft-aktiviteter i psykiatrisk regi er **facilitatoren**. Det er derfor interessant at undersøge, hvilken betydning facilitatorens rolle kan have for implementeringen af craft-aktiviteter i psykiatrien. Dette er med til at give en forståelse for, hvordan betingelserne i Værkstederne er med til at forme den betydning og de muligheder, der er for craft-aktiviteterne i Værkstederne.

Harris (2008) undersøger i sit studie betydningen, som ergoterapeuter tillægger craft. Hun finder, at personlig erfaring med craft kan påvirke, hvorvidt man vælger at anvende craft i praksis. Dette studie fremhæver især vigtigheden af at have kendskab til den kreative aktivitet, man implementerer, da det kan gøre det lettere at guide patienten gennem aktiviteten. På samme måde peger studiet af Høghagen, Josephsson og Alsaker (2007) på, at det at producere noget håndværksmæssigt kræver evner fra både ergoterapeuten og patienten. I tråd hermed er det ifølge Drori og kolleger (2014) vigtigt for de undersøgte sygeplejersker i studiet at have fået træning i at udføre og implementere de kreative aktiviteter. Personlig erfaring og uddannelse kan på

---

den måde være vigtige faktorer for behandlernes implementering af craft-aktiviteter i psykiatrien.

Relationen mellem behandleren og patienten viser sig også at spille en rolle for implementeringen af kreative aktiviteter. I studiet af Horghagen og kolleger (2007), beskriver ergoterapeuterne, hvordan de ofte udvikler en følelsesmæssig tilknytning til patienterne på afdelingen. I studiet af Drori og kolleger (2014) ses det ligeledes, hvordan en positiv attitude over for psykiatriske patienter styrkede intentionen om at implementere kreative aktiviteter på afdelingen. En negativ attitude over for psykiatriske patienter viste sig i stedet at skabe en barriere for patientens recovery og behandling.

De forskellige studier finder, at motivationen for at implementere kreative aktiviteter indebærer et håb om bedring for patienten (Drori et al., 2014), skabelse af mening gennem brug af hænderne (Harris, 2008), styrkelse af patientens velvære og selvværd samt støtte til patientens selvudtryk og oplevelse af glæde og lyst (Müllersdorf & Ivarsson, 2016). I studiet af Horghagen og kolleger (2007) beretter ergoterapeuterne også om, at anvendelsen af craft kan gøre patienterne klar til at komme velfungerende ud i samfundet igen. I studiet var der dog en klar ambivalens mellem ergoterapeuternes motivation for at kreative aktiviteter skal skabe mening for patienten for at styrke dem, hvorimod lægerne og sygeplejerskerne havde et mere medicinsk blik på aktiviteterne, der nærmere var motiveret af at skulle træne noget bestemt hos patienten.

Litteraturen indikerer altså, at implementeringen af craft-aktiviteter i psykiatrisk praksis er påvirket af flere faktorer. Det tyder på, at viden og erfaring hos personalet er med til at styrke implementeringen, og der er derfor behov for øget støtte og uddannelse hertil. Ligeledes har relationen mellem behandleren og patienten en betydning for, hvorvidt behandleren er motiveret til at implementere craft-aktiviteter, hvilket herudover også får betydning for patientens behandlingsforløb. I forskningslitteraturen er der dog ikke mange studier, der undersøger behandlernes perspektiv. De

---

fem studier afdækker feltet både kvalitativt (Harris, 2008; Horghagen et al., 2007) og kvantitativt (Drori et al., 2014; Müllersdorf & Ivarsson, 2012; Müllersdorf & Ivarsson, 2016). Der er dog brug for flere studier med større samples og med en mere lige fordeling af køn. Yderligere forskning er derfor påkrævet for at belyse disse forhold mere detaljeret og for at undersøge, hvordan de påvirker implementeringen af kreative aktiviteter i psykiatrisk regi. Det tredje tema omkring facilitatorens perspektiv på kreative interventioner bidrager til at belyse de betingelser, der medvirker til at muliggøre den pågældende betydning af aktiviteterne.

2.4 Opsamling

Den inddragne litteratur i state of the art består af nogle studier, som inddrager kunstterapi samt studier, som samler forskellige kreative interventioner og derfor ikke eksklusivt fokuserer på craft, men som alligevel kan pege på mulige virkninger og karakteristika ved at lave craft-aktiviteter. Forskningen på området har desuden i overvejende grad til formål at undersøge effekten af kreative aktiviteter eller kunstterapi. Vi ønsker derimod at udforske, hvilken betydning det har at deltage i craft-aktiviteter for personer, der lider af eller tidligere har lidt af svær psykisk lidelse. Litteraturen peger overordnet set på en gavnlig virkning i forhold til det fysiske, kognitive, emotionelle og sociale ved deltagelse i kreative aktiviteter for personer, der er ramt af svær psykisk lidelse. Derudover afspejler litteraturen, at kreative interventioner er karakteriseret ved skabelsen af kunst og/eller craft i en kreativ proces, der kan give anledning til selvudfoldelse og distraktion, som opleves som meningsfuld af de deltagende og bidrager til at udvikle individets evner generelt. Facilitatorens rolle og perspektiv på kreative interventioner viser sig desuden at spille en væsentlig rolle for implementeringen af sådanne tiltag. Dog afspejler state of the art også, at forskningen på feltet er karakteriseret ved nogle grundlæggende mangler på baggrund af, at fænomenerne kan være svære at definere klart og afgrænse. Feltet kalder således på yderligere forskning inden for emnet, hvor nærværende speciale vil bidrage til at kaste lys over endnu ikke undersøgte aspekter med sit fokus på betydningen af at deltage i craft-aktiviteter for mennesker med svær psykisk lidelse, og de betingelser der bidrager til konstruktionen af denne betydning.

Kapitel 3 - Metodologi og metode

I dette afsnit vil vores metodologiske grundlag først belyses. Derefter redegøres der for undersøgelsens design, hvorefter en indføring i vores metodiske grundlag i form af deltagerobservation og interview følger. Herefter gennemgås projektets analysemetode, tematisk analyse, hvorefter etiske overvejelser i forbindelse med specialet følger.

3.1 Socialkonstruktivisme

Nærværende projekt tager sit udgangspunkt i en socialkonstruktivistisk forståelsesramme, som er udfoldet gennem Berger og Luckmanns (1966) perspektiv. Først redegøres der for socialkonstruktivismens hovedtræk. Hernæst udfoldes Berger og Luckmanns epistemologiske socialkonstruktivisme samt deres ontologiske pluralisme og relativisme. Endelig udfoldes deres kernebegreber; *eksternalisering*, *objektivering*, *internalisering* og *institutioner*.

Socialkonstruktivisme er en betegnelse for et varieret udvalg af videnskabsteoretiske positioner, der alle har til fælles, at de opfatter verden som socialt konstrueret i forskellige henseender (Collin, 2015, p. 326). Dette vil sige, at objekter og fænomener opfattes som at være skabt og opretholdt gennem sociale- og samfundsmæssige praksisser, altså de adfærdsmønstre, aktiviteter og interaktioner, der foregår indenfor rammerne af et bestemt samfund (Collin, 2015, p. 325). Objekter og fænomener mangler derudover nødvendighed og universalitet, de er altså ikke uomgængelige og kunne derfor se ud på en anden måde inden for en anden samfundsmæssig ramme. Derudover varierer de også mellem tid og sted, og dermed mellem forskellige historiske og geografiske kontekster. Disse karakteristika ved fænomenerne gør, at de kan beskrives som *kontingente* (Collin, 2015, p. 325). Et eksempel på dette kan være fænomenet psykisk lidelse og dets relation til diagnoser. Inden for en socialkonstruktivistisk tankegang er menneskets opfattelse af psykisk lidelse og diagnoser socialt konstrueret. De er som nævnt konstrueret gennem en historisk proces og gennem de samfundsmæssige praksisser, der relaterer sig hertil. Dette står i kontrast til andre traditioner som eksempelvis essentialisme, hvor psykisk lidelse ses som en iboende ting i personen. Inden for denne ramme er det eksempelvis ofte biologiske og geneti-

---

ske faktorer, der opfattes som afgørende for, at en person udvikler psykisk lidelse. Disse lidelser opfattes som at kunne indfanges gennem en diagnose, der betragtes som en fast, uforanderlig og klart afgrænset kategori, og ikke som kontinuerligt konstrueret og opretholdt gennem sociale praksisser (Brinkmann, 2015, pp. 55-57).

3.1.1 Berger og Luckmanns socialkonstruktivistiske forståelse

Berger og Luckmanns epistemologiske ståsted er socialkonstruktivistisk, idet de opfatter erkendelsen af verden som socialt konstrueret og dermed et produkt af samfundsmæssige omstændigheder (Collin, 2015, p. 326f). Derudover er deres ontologiske socialkonstruktivisme begrænset til at omfatte den sociale og samfundsmæssige verden, og de opfatter således ikke den fysiske verden som udelukkende et produkt af vores erkendelse af den. I forlængelse heraf er deres virkelighedsbegreb influeret af elementer fra den fænomenologiske tradition. Dette afspejler sig i, at ting ud fra Berger og Luckmanns teori opfattes som virkelige indenfor (og kun indenfor) en bestemt social praksis, såfremt de indgår i den pågældende sociale praksis og netop anses for virkelige af menneskene, der er en del af den pågældende sociale praksis (Collin, 2015, p. 335f). Fænomener har således ikke en iboende essens, der gør, at de nødvendigvis må se ud på en bestemt måde på tværs af forskellige sociale praksisser. Derimod er de defineret af samfundsskabte fortolkninger og fortolkningsmønstre og er således ustabile og foranderlige. Disse samfundsskabte fortolkninger og fortolkningsmønstre udvikles, overføres og vedligeholdes i sociale situationer, hvor mennesker interagerer (Mik-Meyer & Järvinen, 2005, p. 13f). Det der er særligt for Berger og Luckmann og deres inspiration fra fænomenologien, er at de argumenterer for, at indenfor de enkelte symbolske universer (sociale praksisser) er de fænomener, som menneskene deri opfatter som virkelige reelt er virkelige fænomener, der faktisk eksisterer i dette symbolske univers (Berger & Luckmann, 1966, p. 10; Collin, 2015, p. 343). Dette placerer Berger og Luckmann inden for ontologisk pluralisme og relativisme, og medfører eksempelvis, at onde ånder reelt eksisterer inden for visse symbolske universer såsom visse typer af kristendom og det at se dem kan være et religiøst tegn, mens det at se onde ånder eller guder i andre symbolske universer i stedet tolkes som et tegn på psykose og psykisk lidelse (Collin, 2015, p. 343). Denne forståelse sætter altså parentes om spørgsmålet om videns gyldighed, da det interessante, i Berger og Luckmanns perspektiv, er de processer, hvormed noget bliver opfattet

---

som sandt (Berger & Luckmann, 1966, p. 10). Viden er altså ikke objektiv eller fast på tværs af forskellige tidslige og geografiske kontekster, men er netop defineret af måden mennesker indenfor en bestemt kontekst, i en bestemt tid fortolker forskellige fænomener på.

3.1.2 Berger og Luckmanns kernebegreber

Berger og Luckmann opererer ud fra begreberne eksternalisering, objektivisering og internalisering. De anvender disse begreber til at forstå, hvilke processer der arbejder sammen i en dialektisk proces for at skabe og opretholde den sociale virkelighed og mennesker som sociale individer (Berger & Luckmann, 1966, p. 78f; Mik-Meyer & Järvinen, 2005, p. 13). *Eksternalisering* omhandler processen, hvor individets subjektive forståelser gøres eksternt tilgængelige gennem symbolsk kommunikation, herunder eksempelvis sprog og handlinger (Berger & Luckmann, 1966, p. 78;84). Accepteres individets symbolske kommunikation, bliver de en del af den sociale virkelighed. Denne proces kaldes for *objektivisering*, og dækker over processen, hvorved individets sprog og handlinger bliver eksternaliseret og optaget i samfundets sociale strukturer og normer. Disse sociale strukturer og normer *internaliseres* igen af individet som en objektiv virkelighed gennem socialisering. På den måde konstrueres den sociale virkelighed gennem flere *dialektiske processer*, der konstant forandres og skabes af sociale, kulturelle og historiske mekanismer (Berger & Luckmann, 1966, p. 84). *Institutionalisering* opstår, når et sæt af etablerede handlemønstre udført af en gruppe individer bliver fastlagt som objektive fakta og normer i samfundet. Dette kalder Berger og Luckmann for en *institution*. Der findes forskellige typer af institutioner, herunder eksempelvis regeringen, lovgivning, familie og psykiatrien. Samfundet består hermed af en klynge af institutioner (Berger & Luckmann, 1966, p. 72f). Institutioner bygger på handlingerne og de individerne, der udfører dem. Handlingerne er bygget op gennem historien og institutionen indebærer på den måde også historicitet. Institutioner kan derfor ikke opstå spontant eller forstås uden at betragte den historiske kontekst (Berger & Luckmann, 1966, p. 72). Samtidig er institutioner med til at kontrollere menneskelig adfærd, idet de opsætter definerede handlemønstre, som guider individer i en bestemt retning ud af mange mulige. På den måde indeholder institutionerne også en grad af social kontrol, der er medbestemmende for al menneskelig adfærd (Berger & Luckmann, 1966, p. 73). Berger og Luckmann

---

betragter de tre processer og institutioner som tæt forbundne, idet institutioner agerer som ramme for eksternalisering, objektivering og internalisering.

Ovenstående begreber er i dette speciale med til at skabe en forståelse for, hvordan den sociale virkelighed konstrueres dialektisk mellem mennesker. Den sociale virkelighed betragtes dermed også som afhængig af den historiske og sociale kontekst, som konstituerer fænomenet. Begreberne anvendes ikke alle direkte i analysen, men er med til at give blik for, at betydningen af craft-aktiviteterne konstrueres i en kontekst. Den betydning deltagerne tillægger craft-aktiviteterne er ud fra denne forståelse influeret af de omkringliggende institutioner, eksempelvis psykiatrien, samt den historiske og samfundsmæssige kontekst, de indgår i. Berger og Luckmanns virkelighedsforståelse understreger samtidig, hvordan craft-aktiviteternes betydning konstrueres inden for et bestemt symbolsk univers, og at denne betydning kan være anderledes inden for andre symbolske universer. Dette er væsentligt i forståelsen af specialets fund, da disse nødvendigvis må tolkes i lyset af og inden for de bredere samfundsmæssige strukturer, de finder sted i. Det socialkonstruktivistiske ståsted medfører således, at analysen ikke munder ud i be- eller afkræftelse af hypoteser, men i en opsamling af den udførte konstruktion (Esmark et al., 2005, p. 12). Dette skyldes, at teori omhandler “udfoldelsen af begreber, der gør en forskel i konstruktionen af den sociale virkelighed” (Esmark et al., 2005, p. 11f). Begreberne testes således ikke på virkeligheden, men gestalter derimod virkeligheden (Esmark et al., 2005, p. 12 *parafrase*).

3.2 Design

I følgende afsnit gennemgås undersøgelsens design i henhold til rekrutteringsprocessen, deltagerne, metode til indsamling af empiri og analysemetode.

Rekrutteringsprocessen til deltagerobservation foregik ved, at deltagerne i Værkstederne blev informeret om vores rolle og formål af den pågældende leder og værkstedsassistenter på stedet. Herefter fik de selv muligheden for at til- eller fravælge deltagelse i observationerne ved henvendelse til os eller værkstedsassistenten, der orienterede os. Rekrutteringsprocessen til interviews foregik både gennem flyers (se Bilag 1: Rekrutteringsflyer) i de kreative værksteder et par uger inden vores ankomst, hvor deltagerne kunne melde sig via mail, og gennem mundtlig rekruttering. Herud-

---

over havde værkstedsassistenterne fortalt om os og specialet på forhånd for at forberede deltagerne på muligheden for deltagelse. Fem ud af seks interviewdeltagere blev rekrutteret mundtligt. Alle **deltagerne** er tilknyttet Værkstederne, men deres tilknytning varierer fra nyankommen til flerårig deltager. Herudover varierer det, hvorvidt deltagerne har tidligere erfaringer med craft-aktiviteter. Der blev i empiriindsamlingen ikke taget højde for deltagernes køn. Alle deltagere er over 18 år. Deltagerne bestod i alt af seks interviewpersoner, som anonymiseret kaldes: Anne, Birthe, Ellen, Kathrine, Lene og Mona. Disse præsenteres ikke yderligere af hensyn til beskyttelse af deres anonymitet, idet Værkstederne er placeret i et mindre samfund, og yderligere beskrivelser potentielt kan sætte deltagerne i en sårbar situation. Derudover indgik otte værkstedsassistenter eller andet personale i deltagerobservationerne: Læder-Lotte, Maler-Marianne, Smykke-Signe, Træ-Torben, Keramik-Katja, Nyt&Brugt-Nina, Kontor-Kimi og Værkstedslederen. Projektets **empiri** er indsamlet i løbet af fem dage fra den 11/3 2024 - 15/3 2024, og består af seks transskriberede interviews og feltnoter fra syv deltagerobservationer. Empirien er gennem en tematisk analysemetode blevet organiseret i tre temaer: 1) De fysiske rammer og materialernes fysikalitet har betydning for skabelsesprocessen; 2) Craft-aktiviteterne giver deltagerne mulighed for selvbestemmelse; og 3) Det sociale miljø i værkstederne. De tre temaer er analyseret gennem de teoretiske perspektiver, der er udlagt af Gibson, Zimmermann og Honneth.

3.3 Deltagerobservation

I følgende afsnit vil vi introducere deltagerobservation som metode. Først vil deltagerobservations udgangspunkt og formål defineres, hvorefter vores valg i forbindelse med brug af metoden introduceres. Efterfølgende vil der fremgå en kort gennemgang af Spradleys (2012) model over sociale situationer samt en beskrivelse af, hvordan man afrapporterer sine feltnoter.

3.3.1 Deltagerobservation som metode

Deltagerobservation er en forskningsmetode inden for etnometodologien, hvor forskeren henholdsvis deltager i og observerer et ønsket fænomen i den kontekst, det udfolder sig i (Järvinen & Mik-Meyer, 2005, p. 99f; Pedersen et al., 2012, p. 17). Psykologiske fænomener kan betragtes som flygtige, flertydige og foranderlige, og

---

de kan derfor være vanskelige at opfange med tal og kvantitative data (Mik-Meyer & Järvinen, 2005, p. 9). Formålet med vores brug af deltagerobservation er derfor at forstå betydningen som skabes i interaktionerne i de kreative værksteder samt at opfange nogle af de komplekse og modstridende tendenser, der kan være i fænomenet. Idet vi betragter fænomener som socialt og kontekstuel betinget, og i dette speciale blandt andet er interesseret i rummet og de betingelser, som det forudsætter, kan deltagerobservation være en kilde til væsentlig viden (Warming, 2005, p. 145). Den viden som genereres gennem deltagerobservation er samtidig formet af det blik, vi som forskere har på fænomenet. Vores egen forståelse får på denne måde betydning for den måde, vi ser verden og fænomenet på (Warming, 2005, p. 151). Som en del af specialets empiriindsamling er deltagerobservation derfor blevet anvendt for at bidrage til en forståelse for den sociale kontekst og de sociale processer, som finder sted i Værkstederne.

Observation benyttes i dette speciale som et design, hvilket vil sige, at vi ønsker at observere og deltage i fænomenets naturlige praksis og den naturlige adfærd i de kreative værksteder, uden at forsøge at ændre på eller eksperimentere med den (Pedersen et al., 2012, p. 14). Undersøgelsen får på denne måde et eksplorativt udgangspunkt, hvor der kan skabes en større forudsætning for, at fænomenet kan fremtræde naturligt. Samtidig er vi opmærksomme på, at vores tilstedeværelse som udefrakommende uundgåeligt vil påvirke fænomenets fremtræden til en vis grad. I den forbindelse er det vigtigt at overveje, hvordan forskerens egen subjektive forståelse og fortolkning er med til at påvirke den måde, man opfatter fænomenet på, hvilket kaldes for *observationsbias*. Det er altså vigtigt, at man ikke søger at bekræfte ens forforståelser og hypoteser og på den måde overser eller udelukker relevant empiri (Tanggaard, 2012, p. 207). Det har vi forsøgt at tage højde for ved på forhånd at have diskuteret vores forforståelser og fordomme om det undersøgte område. Dette blev gjort for at sikre kvalitet i undersøgelsen samt for at blive bevidste om, hvad vi selv bidrager med i rummet og hvordan disse forståelser kan påvirke vores perspektiv på de forskellige situationer, vi observerer.

3.3.2 Graden af involvering

I forhold til kvalitetssikring er det vigtigt at overveje, hvilken effekt forskerens tilstedeværelse har for det undersøgte fænomen og den adfærd, som udspiller sig heri. Graden af forskerens involvering og deltagelse i fænomenet, der undersøges, kan variere på et spektrum fra fuld til passiv deltagelse. Observationerne til dette speciales dataindsamling udføres ud fra en *moderat deltagelse*, hvor vi forsøger at finde en balance mellem fuld deltagelse og passiv deltagelse (Spradley, 2012, p. 58). Ved *fuld* deltagelse engagerer forskeren sig på lige fod med andre deltagere for at få adgang til de tanker, forestillinger og følelser, der udvikles i gruppens samspil. Ved *passiv deltagelse* skabes en klar distance mellem forskeren og de andre deltagende for at påvirke det undersøgte fænomen mindst muligt (Pedersen et al., 2012, pp. 18 - 20). Vi finder det gavnligt at deltage i samtaler og simple craft-aktiviteter, da vi ved passiv deltagelse ville falde uden for det sociale rum og derved påvirker de sociale dynamikker i rummet uhensigtsmæssigt. Ved at have materialerne i hånden og indgå i rummets dynamikker får vi mulighed for at tilegne os en kropslig og personlig oplevelse af at indgå i Værkstederne. Herudover skaber den mere aktive deltagelse en mulighed for at have uformelle samtaler med deltagerne under udførelsen af craft-aktiviteterne og kan skabe en indsigt i det sociale rum og fællesskab. Selvom vi deltager i visse aktiviteter eller samtaler, har vores engagement samtidig været mere selektivt. Dette skyldes et ønske om ikke at påvirke den naturlige dynamik for meget, således at vi kan observere og registrere aktiviteterne, adfærden og kommunikationen mellem deltagerne i Værkstederne. Vi ønsker heller ikke at foregive at deltage på lige fod med de andre deltagere i Værkstederne, da vi ikke er der lang nok tid til at blive en naturlig del af rummet (Pedersen et al., 2018, p. 19f).

3.3.3 Undersøgelsen i praksis

Vores forståelse af deltagerobservationers udførelse og fokus er informeret af Spradleys (2018) model over sociale situationer. Ifølge Spradley er sociale situationer centrale for deltagerobservationer. Modellen forudsætter, at en social situation identificeres af de tre elementer; sted, aktører og aktiviteter. *Stedet* kan dække over enhver fysisk ramme, hvor der er mennesker til stede, som deltager i en aktivitet. I vores tilfælde vil undersøgelsen finde sted på Værkstederne (Spradley, 2012, p. 40f). *Aktørerne* henviser til de deltagere, der befinder sig i den sociale situation, som observe-

---

res. I vores undersøgelse dækker aktørerne over Værkstedernes deltagere og det personale, som observeres i Værkstederne. *Aktiviteterne* er de handlinger, som aktørerne udfører i den sociale situation. I en social situation kan der være mange forskellige handlinger, som gennem observationen kan identificeres som genkendelige *aktivitetsmønstre*. Når flere aktiviteter kobles sammen i mønstre, kaldes de for *hændelser* (Spradley, 2012, p. 42f). I vores undersøgelse dækker aktiviteter over de enkelte aktiviteter i Værkstederne, for eksempel læderarbejde eller keramik, genkendelige aktivitetsmønstre og hændelser. Modellen vil i specialet blive brugt som værktøj til at strukturere og analysere vores observationer og efterfølgende empiri indsamlet herigennem. På den måde kan vi lettere skabe et overblik over de sociale situationer i Værkstederne og opnå en dybere forståelse for den kompleksitet, der findes i mønstrene og dynamikkerne.

3.3.4 Afrapportering af feltnoter

For at sikre, at studiet genererer gyldig viden, har vi forsøgt at sikre transparens gennem detaljerede beskrivelser af forskningsdesignet og de metodiske overvejelser. På den måde kan læseren selv bedømme gyldigheden af den viden, man har produceret (Tanggaard, 2012, p. 203). I nærværende projekt bliver feltnoterne ikke vedlagt grundet sikring af deltagernes anonymitet. For at imødekomme målet om transparens følger der her i stedet en beskrivelse af det grundlag feltnoterne er udført på.

Feltnoter er en måde at afrapportere de observationer, man gør sig i felten og er den vigtigste empirikilde fra vores deltagerobservationer. Notetagning bruges som redskab både under og efter deltagerobservationen. I litteraturen fremgår det ikke, hvad der præcist skal noteres, idet man i teorien kan afrapportere uendeligt meget. Det kan herudover være svært at afgøre, hvilken relevans noget har, før man sidder med det endelige empirimateriale. I henhold Brinkmann (2018) har vi under observationerne skrevet så meget som muligt for at forsøge at skabe en adskillelse mellem empiri og reaktion på empiri (p. 193f). I observationerne, er der derfor blevet noteret delvist efter forud-diskuterede emner og fokuspunkter. Dette indebærer eksempelvis fysiske karakteristika ved rummet, deltagere, egne følelsesmæssige reaktioner på det observerede samt dynamikker og relationer mellem aktører. Herudover er der delvist noteret efter observatørens egen intuition. Dette indebærer eksempelvis, hvad der virker

---

vigtigt i rummet, dynamikkerne, aktiviteterne, deskriptive detaljer og det man ikke ser (Brinkmann, 2018, p. 193f). For at kvalitetssikre udførelsen af feltarbejdet, er ovennævnte måder at udføre notetagningen aftalt for at ensarte mest muligt mellem gruppens medlemmer, ligeledes er ovennævnte model af Spradley (2012) anvendt.

Den efterfølgende afrapportering af feltnoterne, der blev lavet under observationerne, er forsøgt strømlinet mellem gruppens tre medlemmer for at ensarte feltnoterne til kodningsprocessen og analysearbejdet. På trods af denne strømlining mellem gruppens tre medlemmer, er det vigtigt at have for øje, at man som observatør bruger sig selv som værktøj og derfor observerer fra et bestemt synspunkt (Emerson et al., 2013, p. 358f). Afrapporteringen af feltnoter bærer derfor også præg af, at vi som observatører udvælger det, der for os fremstår som mest relevant og interessant og rapporterer det fra vores eget personlige ståsted (Brinkmann, 2018, p. 192). For at tydeliggøre dette er feltnoterne også afrapporteret ud fra et førstepersonsperspektiv. Feltnoterne er rapportert i scener, som er bygget op omkring en kronologisk og narrativ struktur, for at kunne formidle den episodiske fremgang i Værkstederne (Brinkmann, 2018, p. 196f). Dette gøres for at give et indtryk af Værkstedernes sociale dynamikker og settings.

3.4 Interview

I de følgende afsnit belyses først, hvordan vi forstår den viden, der produceres gennem interviews. Derefter beskrives det semistrukturerede interview som metode. Dette leder til en kort refleksion om rollen som interviewer, samt et afsnit om udarbejdningen af interviewguiden. Slutteligt vil fremgangsmåden i relation til transskribering af interviewene blive belyst. Der er flere grunde til, at vi har valgt interview som metode. Interviews egner sig til at belyse nuancer i et fænomen frem for generelle forhold (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 33a). Dette er ud fra Whitley og Crawfords review (2005) underbelyst i den psykiatriske forskning til fordel for kvantitative studier. Derudover kan interviewsituationen forhåbentligt give en marginaliseret population, der ikke altid bliver hørt på lige fod med majoriteten, en stemme (Smith & Pitts, 2007, p. 6f). Derfor kan interviewsituationen potentielt give deltagerne mulighed for at skabe en positiv selvrepræsentation (Mik-Meyer & Järvinen, 2005, p. 17).

3.4.1 Viden produceret gennem interviews

Interviewet er en af de mest udbredte metoder indenfor kvalitativ forskning og benyttes især inden for human- og samfundsvidenskaberne (Tanggaard & Brinkmann, 2015, p. 29). *Forskningsinterviewet* er en professionel samtale om en fælles interesse, en interaktion hvor meninger og synspunkter udveksles (Kvale & Brinkmann, 2009, pp. 51, 143). Ifølge Holstein og Grubrium (2003) kan en traditionel forståelse af interviews forvente, at metoden kan fremskaffe pålidelig information ved at minimere kilder til bias, misforståelser eller andre forstyrrelser ved at stille de “rigtige” spørgsmål (pp. 2, 6, 13). Derimod kan interviewet ud fra deres socialkonstruktivistiske perspektiv ses som en *aktiv* og dynamisk proces; en interaktion (Gubrium & Holstein, 2003, p. 10), hvor der gennem spørgsmål og svar forhandles meninger, som netop er afhængig af interaktionen (Mik-Meyer & Järvinen, 2005, p. 16). Derfor kan selve interviewsituationen producere nye måder at se et fænomen på, både for interviewede og interviewer, og begge parter er under konstant udvikling gennem interviewet (Gubrium & Holstein, 2003, p. 11). Den konstruerede viden ses som uadskillelig fra konteksten, så svarene vil præges af relationen mellem interviewer og interviewede, forskellen i at vi kommer udefra og at deltagerne er tilknyttet Værkstederne, parternes fordomme, sprogbrug og andre kulturelle eller historiske forhold. Dette har været vigtigt at have in mente både i selve interviewsituationen, så intervieweren kan have blik for, at spørgsmålene præger interviewets indholdsmæssige retning, samt i bearbejdningen af empirien.

3.4.2 Semistruktureret interview

Vi har valgt at benytte semistrukturerede interviews, da vi herigennem både kan lade indholdet være informeret af forskningen på området, og samtidigt give interviewpersonerne mulighed for at bringe hidtil uventede perspektiver på fænomenet frem (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 37f.). Derudover giver metoden interviewpersonerne mulighed for at opponere mod spørgsmålene eller fortolkningerne fra intervieweren (Tanggaard & Brinkman, 2015a, p. 36f.), hvilket kan være med til at sikre kvaliteten af indholdet. Det *semistrukturerede interview* ligger et sted mellem de to yderpunkter, det stramt strukturerede og det løst strukturerede interview (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 36). Nogle temaer og spørgsmål er formulerede på forhånd i interviewguiden, mens det samtidigt er centralt, at interviewet drives af interviewe-

---

rens åbenhed, nysgerrighed og fleksibilitet (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 144). Især evnen til at tolerere kompleksitet og lade sig overraske ses som relevant indenfor socialkonstruktivistiske interviews (Järvinen, 2005, p. 40). Derfor har vi forholdt os åbne overfor, hvordan det interpersonelle samspil konstruerer fænomenet i interviewsituationen og har været fleksible i forhold til at forfølge de temaer, som fremkommer i interviewsituationen. Derudover tilpasses udvælgelsen, rækkefølgen og formuleringen af spørgsmål til den specifikke interviewsituation med henblik på enten at fremme positivt, dynamisk samspil eller bidrage til besvarelsen af problemformuleringen (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 151f.). Vi har valgt at udføre ansigt-til-ansigt interviews, hvor interviewer er fysisk til stede i samme rum som interviewpersonen (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 30), og interviewlokalet ligger i samme bygning som Værkstederne. Valgene er taget ud fra overvejelser om, at dette skaber bedst mulige betingelser for at skabe et trygt rum med interviewdeltagerne, samt at interviewsituationen skal være så praktisk tilgængelig for interviewdeltageren som muligt, så de fysiske rammer ikke er en hindring for deltagelse.

3.4.3 Interviewguiden

Interviewguiden er udformet med det formål at kunne besvare vores problemformulering. Dette har gjort, at den er relativt eksplorativ, da den indeholder temaer samt tilhørende eksempler på interviewspørgsmål, som dog ikke nødvendigvis skal følges slavisk. Temaerne er informeret af den læste forskningslitteratur, der er gennemgået i 2. *State of the art*, hvilket ifølge Tanggaard og Brinkmann (2015a) er centralt for kvaliteten af en interviewguide, da det kvalificerer grundlaget for interviewguiden. Udarbejdningen af interviewguiden har fungeret som forberedelse til interviewsituationen, hvor den i højere grad træder i baggrunden og udgør en tematisk ramme for interviewet (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 38). Problemformuleringens vægtning af betydningen af at deltage i craft-aktiviteterne samt det socialkonstruktivistiske ståsted har præget udvælgelsen af interviewguidens forskningsspørgsmål. Dette ses ved, at vi har haft en særlig interesse i at udfolde temaer, som afspejler at craft-aktiviteterne ikke kan undersøges isoleret som et stabilt, afgrænset eller universelt fænomen. Ud fra ovenstående betragtninger er temaerne: 1) Introduktion til craft-aktiviteter, 2) organisering af aktiviteterne, 3) selvbestemmelse og selvudfoldelse, 4) det sociale og 5) konteksten (hverdagen og hvis relevant psykiatrien) (se Bilag 2:

Interviewguide). Temaerne og de mulige undertemaer, som kan udfoldes i interviewene, er oplistet i Tabel 1 - Temaer fra interviewguide:

Temaer	Eksempler på underemner, der kan belyses gennem interviewspørgsmålene
Introduktion til craft-aktiviteter	• Beskrivelse af aktiviteten deltageren nyder mest.
Organiseringen af aktiviteterne	• Tidsrum for deltagelse • Placering af værksted og i rummet • Hvor længe har de deltaget • Regler • Fremgangsmåde for aktiviteterne • Materialer, teknikker
Selvbestemmelse og selvudfoldelse	• Valgfrihed af aktivitet, teknikker, farver mm. • Aktiviteternes betydning for selvopfattelse • Betydning af at være færdig med produktet
Det sociale	• Fællesskabets betydning • Relationer til andre deltagere • Relationer til personalet og deres rolle • Udfordringer ved det sociale
Konteksten	• Organisering af dagligdagen • Betydningen af at deltage i aktiviteterne for resten af deres dagligdag • Psykiatrien eller "systemet" • Personalet i psykiatrien hvis relevant

Tabel 1 - Temaer fra interviewguide

Forskningsspørgsmålene er teoretisk funderede og formulerede (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 40) med inspiration fra forskningen på området, teori og egen undren. Et eksempel på et forskningsspørgsmål er “Hvordan kan craft-aktiviteter være med til at fremme selvbestemmelse hos deltagerne?”. *Interviewspørgsmålene* tager afsæt i forskningsspørgsmålene og er formuleret i hverdagssprog, så de kan stilles nogenlunde, som de fremstår i guiden (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 152). Herunder findes hovedspørgsmål, som er markerede med fed i vedlagte interviewguide. De er overvejende åbne “hv-”-spørgsmål af deskriptiv karakter, med formål om at udløse spontane beskrivelser af situationerne frem for spekulative, intellektualiserede svar (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 153). Brugen af “hvorfor”-spørgsmål er undladt, da de kan lyde kritiske og være svære at svare på (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 153). Under nogle af hovedspørgsmålene findes forslag til uddybende spørgsmål om mulige aspekter af interviewspørgsmålet. Nogle af måderne, vi har forsøgt at gøre interviewspørgsmålene konkrete, er blandt andet ved at spørge ind til bestemte situationer, beskrivelser, og ved at stille åbne spørgsmål, men også ved at anvende prompts, eksempelvis “Nogle fortæller, at det at lave kreative aktiviteter har betydning for måden de ser sig selv på. Er det noget, du også har oplevet?”. Herved sikres, at bestemte temaer bringes frem, samtidig med at det kan fremme både indholdet og dynamikken ved at give interviewdeltageren mulighed for at se emnet gennem konkrete linser, hvorudfra emnet kan diskuteres (Jiménez & Orozco, 2021, p. 509 f). Slutteligt er størstedelen af forskningen på området fænomenologisk forankret, og dette samt crafts kropsligt og materialistisk forankrede karakter tyder på, at craft-aktiviteterne i sig selv lægger op til en mulig inddragelse af kropslige fornemmelser, følelser, tanker og oplevelsesorienterede aspekter i interviewsituationen. Det kan derfor blive svært at tale om craft uden at inddrage disse elementer. Derfor har vi ud over at afdække temaerne fra interviewguiden benyttet supplerende værktøjer fra fænomenologien i interviewsituationen, herunder spørgsmål til følelser eller kropslige fornemmelser (Andersen & Koch, 2015, p. 241) for at være tro mod genstandsfeltet.

3.4.4 Rollen som interviewer

Vi har hovedsageligt vægtet at være receptive, empatiske og lyttende i rollen som interviewer, frem for at være assertive og styrende som udgangspunkt. Dette er valgt

---

ud fra, at interviewerens må udvise sensitivitet i forhold til den sociale relation (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 159), og vi vurderer, at deltagernes sårbare livssituation kalder på et inviterende og åbent møde. Interviewerens indstilling kan have betydning for den viden, som produceres, således at interviewpersonerne kan føle sig inviteret til at dele rige detaljer og beskrivelser frem for at begynde at argumentere for sin sag (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 33). Dog har vi været mere aktive i tilfælde af, at dette virkede tryghedsskabende og fremmede det interpersonelle samspil (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 152) eller når interviewdeltageren havde tendes til at føre samtalen for langt væk fra emnet. Eksempelvis var det nødvendigt med en mere aktiv indstilling ved en interviewdeltager, som formulerer sig meget kortfattet og virkede utryk ved situationen, stilheden eller ved den skæve magtrelation i situationen (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 51).

3.4.5 Transskribering

Interviewene er efterfølgende blevet transskriberet, hvilket kan defineres som at omsætte det talte sprog til skriftsprog (Azevedo et al., 2017, p. 161). Dette kan dog indebære en del beslutninger og udfordringer, da man skal oversætte en levende, kropslig, kontekstafhængig interaktion til fastfrosset skriftsprog (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 43; Kvale & Brinkmann, 2015, p. 200). Herved ser vi transskription som en analytisk proces, som i sig selv er selektiv og fortolkende, for fremstillingen af udsagn kan have betydning for måden interviewsituationen konstrueres og i sidste ende forstås (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 202; Azevedo et al., 2017, p. 161). Transskriptionerne er ikke vedlagt af hensyn til sikring af deltagernes anonymitet. Vi har valgt at transskribere interviewene manuelt, for at gøre os bekendt med empirien samt sikre kvaliteten. Til at transskribere har vi anvendt transskriptionsprogrammet NVivo, grundet praktiske genveje samt at det er sikret i henhold til databeskyttelsesforordningen (GDPR) (Dhakar, 2022; Lumivero, n.d.), samt Microsoft Word, hvis filer opbevares sikkert og i overensstemmelse med GDPR på en indelåst USB-stik. Transskriptionerne er lavet ud fra optagelser på diktafoner, hvilket giver interviewerens frihed til at fokusere på at lytte aktivt i interviewsituationen og fokusere på det interpersonelle samspil frem for at skrive noter eller huske (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 201). Formålet med transskriptionerne er at bearbejde empirien, så den egner sig til analysen, hvorfor vores fokus er på at gøre indholdet i det, der

---

siges, forståeligt for læseren. Dette gøres gennem inddragelse af visse non-verbale bemærkninger. Derfor ligger vores transskriptionsmetode et sted mellem to yderpunkter på kontinuumet mellem naturaliserede og denaturaliserede transskriptioner. *Naturaliserede transskriptioner* prioriterer at medtage, hvordan noget er sagt ved eksempelvis at inddrage non-verbalt sprog, kontekstuelle informationer og beskrivelser af interaktioner. *Denaturaliserede transskriptioner* er mere polerede, selektive og prioriterer verbal tale. Derfor undlades pauser, ufrivillig udtale og non-verbalt sprog med mere (Azevedo et al., 2017, p. 161). Vi vurderer, at konsekvent frasortering af al non-verbal information kan medføre misforståelser af indholdet i interviewene, hvorfor vi medtager nogle non-verbale elementer, som fremmer forståelsen af situationen eller det sagte. Derimod kan udførlig udfoldelse af alle non-verbale elementer virke forstyrrende og unødvendige for analysen, hvorfor visse aspekter frasorteres, herunder eksempelvis emotionelle stemninger i interviewsituationen og meningsforstyrrende lydord. Transskriptionerne er lavet ud fra en transskriptionsguide, som vi har udformet med afsæt i praktiske guidelines fremstillet af Azevedo og kolleger (2017, pp. 165 f). Guiden skal sikre en vis ensartethed i transskriptionerne (Azevedo et al., 2017, p. 166), og hver interviewer transskriberer sine egne to interviews både af praktiske årsager samt kvalitetsmæssige årsager. Se bilag for detaljerede beskrivelser af transskriptionsmetoden (Bilag 3: Transskriptionsguide).

3.5 Analysemetode

I det følgende vil vores anvendte analysemetode blive beskrevet og mere overordnede overvejelser og valg taget vedrørende arbejdsprocessen vil herefter blive fremstillet. Endelig kommer en beskrivelse af selve udførelsen af analysen i tre faser.

3.5.1 Tematisk analysemetode

For at sikre kvaliteten i projektet følger analysen i dette tilfælde en tematisk analysemetode. Denne metode er ifølge Braun og Clarke (2006) en teoretisk fleksibel metode til analyse af kvalitativt materiale, der er kompatibel med en konstruktivistisk tilgang inden for psykologi (p. 77f). Det er en metode, der af forskere er anerkendt som effektiv til systematisk at generere robust kvalitativ forskning (Saunders et al., 2023, p. 1). Derudover kan tilgangen benyttes til en stor variation af empiri (Saunders et al., 2023, p. 2). Dette medvirker til at gøre metoden relevant for nærværende

---

projekt, der inkluderer empiri både i form af transskriberede interviews og feltnoter fra deltagerobservation. Ved udførelsen af en tematisk analyse identificeres, analyseres og rapporteres mønstre i datasættet (Braun & Clarke, 2006, p. 79). Braun og Clarke argumenterer for, at forskeren spiller en aktiv rolle i denne identificering af mønstre og temaer samt for udvælgelsen af, hvilke temaer der er interessante og for afrapporteringen. Til trods for dette bliver der ofte givet for få detaljer om analyseprocessen, og temaerne bliver ofte italesat som at fremkomme, opstå eller blive opdaget, hvilket indikerer en passiv rolle fra forskerens side (Braun & Clarke, 2006, p. 80). I forlængelse heraf fremhæver Braun og Clarke, at ekspliciteringen af bestemte valg i analyseprocessen er helt central i en god tematisk analyse. Følgende afsnit skal imødekomme denne eksplicitering af processen, og understrege vores egen aktive rolle i konstruktionen af temaer ud fra empirien.

Det er vigtigt at bestemme sig for, hvorvidt man ønsker at give en tematisk beskrivelse af hele datasættet eller dykke mere detaljeret ned i et bestemt tema i datasættet (Braun & Clarke, 2006, p. 83). I dette projekt har vi valgt at dykke mere detaljeret ned i bestemte temaer i datasættet frem for at beskrive hele datasættet. Dette er gjort med henblik på, at opnå en dybere og mere nuanceret forståelse af de udvalgte temaer, der blev opfattet som særligt relevante for problemformuleringen. Temaer og mønstre i empirien er blevet identificeret på en induktiv måde. Det vil sige, at kodningen er lavet med udgangspunkt i empirien frem for at forsøge at få empirien til at passe ned i en allerede eksisterende teoretisk ramme eller analytiske forudantagelser (Braun & Clarke, 2006, p. 83), hvilket uddybes i fase to af analyseprocessen. Gennem analyseprocessen har vi bevæget os mellem det semantiske og latente analyse-niveau. Begyndelsen af processen har båret præg af det mere *semantiske* og eksplicite niveau, hvor vi under kodning, som før nævnt, har arbejdet induktivt og taget udgangspunkt i overfladeniveauet af empirien, ved kun at beskæftige os med, hvad deltagerne har sagt. Den senere udarbejdelse af temaer ud fra kodningen er dog i højere grad foretaget på det *latente* niveau (Braun & Clarke, 2006, p. 84). Her danner de underliggende mønstre i empirien grundlag for udarbejdelsen af temaer, hvor de gennemgående strukturer og sammenhænge mellem de forskellige koder har været i fokus. Tematisk analyse kan benyttes med forskellige teoretiske rammer. Det er dog vigtigt at eksplicitere denne teoretiske forståelsesramme (Braun & Clarke, 2006, p. 81), for at sikre transparens. I dette projekt er der efter udarbejdelsen af temaer blevet

---

valgt tre teorier til at belyse temaerne: Gibson's affordanceteori, Zimmermann's konceptualisering af empowerment og Honneths anerkendelsesteori. Disse teorier vil senere blive redegjort for i *Kapitel 4 - Teori*.

3.5.2 Udførelsen af en tematisk analyse i tre faser

Saunders og kolleger (2023) samler de tidligere nævnte Braun og Clarkes (2006) seks fasede analyseproces i tre faser og beskriver, hvordan en tematisk analyseproces ser ud i de tre ikke-lineære, men iterative faser (p. 2). Vi har valgt at tage udgangspunkt i Saunders og kollegers tre faser grundet tidsmæssige begrænsninger. Saunders og kollegers perspektiv fremstår som rettet mod større grupper besiddende af flere forskellige faggrupper, der bedriver forskning på en noget større skala end nærværende speciale. Til trods for dette anvendes grundprincipperne fra de tre faser i det omfang dette lader sig gøre og derudover tilpasses fremgangsmåderne til nærværende speciale.

Første fase handler om at gøre sig **bekendt med sin empiri**. Ifølge Braun & Clarke (2006) gøres dette ved gentagen neddykning i materialet på en aktiv måde, hvor der søges efter meninger og mønstre (p. 87). Fordybelsen i vores materiale er foregået gennem afrapportering af feltnoter, transskribering, såvel som gennemlytning af interviews. Grundet tidlige begrænsninger blev empirien fordelt mellem medlemmerne i gruppen, hvor hver del af empiri blev læst af mindst to individer (Saunders et al., 2023, p. 2). Personen, der har afholdt et interview med en deltager, har ligeledes transskriberet dette interview. Dette betød at hvert medlem i gruppen har transskriberet to interviews hver. Derudover har hvert medlem i gruppen lyttet til de fire resterende interviews, som de ikke har transskriberet. Efter transskribering og under gennemlytning af interviews har hver person nedskrevet umiddelbart fremkomne tanker og indtryk af datasættet, herunder centrale pointer fra det enkelte interview såvel som mønstre på tværs af interviews. Dette er gjort med udgangspunkt i Saunders og kollegers anbefaling om, at hver person i gruppen bør reflektere individuelt over data og nedskrive korte noter med tanker, spørgsmål og indtryk af empirien (Saunders et al., 2023, p. 2)

Herefter blev **anden fase** påbegyndt, hvor **kodningen af datasættet** fandt sted (Saunders et al., 2023, p. 3). En kode kan beskrives som et mærkat for et koncept i empirien, der er relevant for problemformuleringen (Saunders et al., 2023, p. 3). En del af kodeprocessen er udviklingen af en *kodebog*, der er et delt dokument, hvor koder samt deres beskrivelser indgår, såvel som tilhørende eksempler fra datasættet. Kodeprocessen i nærværende speciale adskiller sig fra Saunders og kolleger tilgang, idet gruppen består af færre medlemmer, hvilket har bidraget til en større involvering i hele processen, såvel som større kendskab til hele datasættet. Dette har bevirket, at vi har kunne foretage indledende diskussioner vedrørende umiddelbare indtryk af datasættet på baggrund af den indledende bekendtgørelse med data i første fase. Dette har tilsammen med en individuel kodning fra hvert gruppemedlem af samme interview dannet grundlag for dannelsen af kodebogen. I den individuelle kodning er segmenter fra interviewet, der fremstod som relevante for problemformulering, blevet kodet med en komplet sætning, hvilket ifølge Saunders og kolleger bidrager til kvalitetssikring af kodningen (Saunders et al., 2023, p. 4). Et eksempel på en kode er: "Deltageren har et bredt udvalg af materialer tilgængelig". Derudover er koderne blevet arrangeret hierarkisk med over- og underkoder, såfremt dette fremstod relevant (Saunders et al., 2023, p. 4). Ud fra disse individuelle kodninger har gruppe-medlemmerne sammen diskuteret sig frem til en samlet kodebog, hvor koderne dog ikke længere består af fulde sætninger, men i stedet mere overordnede og kortere formuleringer. Den endelige kodebog består af fire overkoder omhandlende: Det sociale miljø, De praktiske rammer, Aktiviteten og Psykiatrien. Under hver overkode er der ordnet underkoder, og i nogle tilfælde yderligere underkoder til disse, hvilket i alt er endt ud i 38 koder. Under kodeprocessen var mulighed for at tilføje nye koder, såfremt empirien kaldte på dette. Braun og Clarke anbefaler at kode så mange potentielle mønstre som muligt i henhold til tiden (Braun & Clarke, 2006, p. 89), hvilket har guidet vores antal af koder. Kodebogen er efterfølgende blevet benyttet til kodning af alle seks interviews. Personen, der har foretaget og transskriberet interviewet, har ligeledes kodet samme interview. Derudover er de syv deltagerobservationer også blevet kodet ud fra samme kodebog, hvor personen, der har foretaget observationen, ligeledes har kodet observationen.

I **den tredje fase** har kodningerne af både interviews og deltagerobservationer dannet grundlag for den efterfølgende **tematiseringsfase**. Et tema er defineret ved at

---

være et metakonstrukt, som hæver sig over koderne og forener datasættet (Saunders et al., 2023, p. 5). Det er væsentligt, når man skal bestemme, hvad der tæller som et tema, at man er konsistent gennem analysen i definitionen af, hvad der udgør et tema (Braun & Clarke, 2006, p. 83). Dette er blevet gjort i fællesskab løbende under kondenseringen af koder til temaer. Dette er blevet understøttet af det faktum, at alle medlemmer har været fysisk til stede under kondenseringen og kontinuerligt har kunne konsultere hinanden i forhold hertil. Ifølge Saunders og kolleger bør hvert medlem i gruppen lave et udkast til mulige temaer ud fra de kodede interviews og deltagerobservation (Saunders et al., 2023, p. 5). Grundet projektets mindre skala såvel som tidsbegrænsninger, har vi valgt at lave tematiseringen i tættere samarbejde med hinanden end Saunders og kollegers anvisninger. Tematiseringen er lavet i fællesskab over to dage, hvor der med udgangspunkt i de kodede interviews og deltagerobservationer er blevet diskuteret mulige temaer. Temaerne er udformet med vedvarende tilbagevending til problemformuleringen og med henblik på at afspejle empirien bedst muligt. I henhold til Saunders og kolleger skulle de udvalgte temaer således være relevante og betydningsfulde set i forhold til vores forskningsspørgsmål, og derudover skulle temaerne afspejle sig tydeligt i empirien (Saunders et al., 2023, p. 6). Dette endte ud i fem relevante temaer: 1) De fysiske rammer og materialernes fysikalitet har betydning for skabelsesprocessen; 2) Skabelsesprocessen kan få deltagerne til at opleve distraktion/meditation, opslugelse og et frirum; 3) Craft-aktiviteterne giver deltagerne mulighed for selvbestemmelse; 4) Rammerne/organisering af craft-aktiviteter bidrager til rytme og struktur i hverdagen; og 5) Det sociale miljø i værkstederne er betydningsfuldt for deltagerne. Tema 2) og 4) er ikke blevet medtaget i den efterfølgende analyse på grund af tidsmæssige begrænsninger, og en prioritering af at udforske de resterende temaer mere dybdegående, da disse ikke er ligeså belyste i den hidtidige forskningslitteratur. De tre udvalgte temaer har dannet grundlag for analysen, hvor citater fra empirien er blevet udvalgt for at kontekstualisere og illustrere analytiske pointer. Disse citater er blevet belyst gennem de valgte teoretiske perspektiver. I dette arbejde har vi fravalgt at genbruge citater flere steder i analysen til trods for at citater ofte kan udtrykke flere forskellige analytiske pointer på tværs af de tre temaer. Dette er gjort med henblik på at undgå forvirring og gentagelse for læseren. Analysen endte ud i udformningen af en model, der havde til formål at illustrere hovedfundene fra analysen (Saunders et al., 2023, p. 6f).

Begrænsninger og udfordringer forbundet med anvendelsen af analysemetoden diskuteres i diskussionsafsnittet 6.3.4 *Analysemetode*.

3.6 Etik

I forbindelse med indsamling af empiri er det vigtigt at have gjort sig nogle etiske overvejelser både inden, under og efter empiriindsamlingen (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 79). I følgende afsnit, vil de valg vi har taget for at sikre etik i forbindelse med feltarbejdet blive beskrevet. Afsnittet vil ligeledes beskrive etiske overvejelser i forbindelse med målgruppen af psykisk sårbare. De etiske overvejelser, der har været undervejs i undersøgelsens faser, vil blive diskuteret i afsnittet 6.3.5 *Etiske overvejelser*.

For at sikre, at deltagerne i undersøgelsen er bekendte med deres rettigheder samt undersøgelsens formål, har de inden indgåelse i deltagerobservation eller interviews underskrevet en samtykkeerklæring (se Bilag 4: Samtykkeerklæring). Samtykkeerklæringen beskriver, at de oplysninger, vi indhenter om dem i forbindelse med undersøgelsen, vil blive opbevaret i overensstemmelse med GDPR. Herudover beskrives der i samtykkeerklæringen, hvordan deres personlige oplysninger i opgaven vil blive pseudonymiseret. Dette er i specialet sikret ved, at vi har anonymiseret og ændret alle genkendelige karakteristika for deltagerne, herunder navne, byer og årstal (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 91). Herudover blev deltagerne i forbindelse med samtykkeerklæringen informeret om, at oplysningerne fra undersøgelsen kun er til brug i specialet og speciale-relaterede aktiviteter. For at sikre deltagernes samtykke, er de inden de respektive interviews igen blevet briefet om samtykkeerklæringens indhold, hvilket også har givet dem mulighed for at stille spørgsmål til erklæringen. Gennem briefing er de yderligere blevet informeret om, at deres deltagelse er frivillig, så de derfor gennem hele undersøgelsen har mulighed for at stoppe interviewet eller trække sig fra undersøgelsen, samt at de til enhver tid måtte stille spørgsmål eller undlade at svare på spørgsmål (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 89). Efter interviewet er der blevet foretaget en debriefing, hvor deltagerne er blevet spurgt ind til, hvordan det havde været for dem at blive interviewet. Dette var for at give plads til, at deltagerne kunne reflektere over deres deltagelse i undersøgelsen og udtrykke eventuel kritik.

Da deltagerne kan være ekstra sårbare grundet deres psykiske lidelser, er det ligeledes vigtigt at have fokus på at sikre deres rettigheder og oplevelser under deltagelsen i undersøgelsen. Det kan gøres ved at skabe en forståelse for den undersøgte gruppe, for bedre at kunne forstå de situationelle rammer og for at kunne aflæse implicitte og eksplicitte cues i feltarbejdet. Dette kan hjælpe os til at reflektere over, om der er emner, der kan være for sårbare at åbne op for, samt for at få en bedre forståelse for deltagernes grænser (Pearlman, 2024, p. 214). Derudover har vi gjort os nogle overvejelser omkring, hvordan deltagernes sårbarhed kan være med til at påvirke deres samtykke (Pearlman, 2024, p. 209). Ved både at give dem en skriftlig samtykkeerklæring og en mundtlig briefing omkring samtykke, vil vi forsøge at sikre, at deres samtykke er informeret og frivilligt. Yderligere har det også været vigtigt ikke at pålægge sårbarheden nogle konnotationer af ikke at kunne tage egne beslutninger (Pearlman, 2024, p. 210). I stedet for at antage, hvad deltagerne foretrækker, har vi forsøgt at tilbyde dem selvbestemmelse over, hvor længe deres interview skal vare, hvornår og hvorvidt der skal være en interviewassistent til stede. Slutteligt har det også været relevant at overveje, hvilke konsekvenser deltagelsen i vores undersøgelse kan have, både for den enkelte deltager og for deltagerne som helhed. Det har herunder været vigtigt ikke at bidrage til en yderligere marginalisering af psykisk sårbare (Smith & Pitts, 2007, p. 35). For at undgå dette og for at sikre, at fordelene ved deltagelse vejer højere end ulemperne, har vi i de forskellige interviews valgt ikke at have fokus på diagnoser og psykiske lidelser, men i stedet på den betydning craft har haft for dem, hvoraf de selv har kunne vælge, om de vil inddrage udsagn om deres psykiske lidelse.

Kapitel 4 - Teori

De udvalgte teorier vil i dette afsnit blive præsenteret. Teorien er udvalgt på baggrund af arbejde med empirien, hvor fundene har guidet vores valg. Dette har mundet ud i valget af Gibsons affordance-teori, empowerment som forstået ud fra Zimmermann og endelig anerkendelsesteori fremstillet af Honneth.

4.1 *Gibsons affordance-teori*

En helt central og distinkt del af at lave craft er selve materialiteten af aktiviteterne. Deltagerne manipulerer bestemte materialer såsom ler, perler, læder, maling, metal og træ på bestemte måder med deres hænder. For at forstå betydningen af at deltage i sådanne craft-aktiviteter, er det dermed vigtigt at kunne belyse dette samspil mellem materialet og craft-deltageren. På den baggrund inddrages Gibsons teori om affordance, der fokuserer på de materielle betingelser for menneskelig aktivitet og omhandler de handlemuligheder, miljøet stiller til rådighed for individet.

4.1.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering

Gibson var en af pionererne inden for økologisk psykologi, der blev etableret i den sidste halvdel af det 20. århundrede med et formål om at give en ny forståelse af perception og perceptuel læring. I dette ligger der et opgør med de etablerede dikotomier, der eksisterede i den mainstream eksperimentelle psykologi i den første halvdel af det 20. århundrede (Lobo et al., 2018, p. 1f). Tilgangen udfordrer og forsøger at overkomme dikotomier såsom perception/handling, organisme/miljø, subjektiv/objektiv og sind/krop, og blev et alternativ til kognitivism og behaviorisme (Lobo et al., 2018, p. 1f). Det økologiske perspektiv ser kognitivism og behaviorisme som komplementære til hinanden, fordi de fremhævede hver deres distinkte stadie af et helt kognitivt billede (Lobo et al., 2018, p. 2). Endelig trækker den økologiske tilgang hovedsageligt på nogle bestemte kilder af teoretisk inspiration, heraf pragmatisme, behaviorisme, fænomenologi og Gestaltteori (Lobo et al., 2018, p. 2).

Gibsons ontologiske ståsted kommer til udtryk i hans koncept om direkte perception, der beskriver, hvordan mennesket direkte kan percipere tings mening i miljøet uden brug af forudgående mentale repræsentationer (Gibson, 2014, pp. 119, 160f). Denne forståelse forudsætter, at tings mening eksisterer i verden uden, at vi mennesker perciperer og konstruerer den, hvilket læner sig op ad en realistisk videnskabsteoretisk forståelse (Wad, 2015, p. 365; Kimmel & Groth, 2023, p. 4). Udover, at perception er direkte, er den ifølge Gibson også aktiv, hvilket siger noget om måden mennesker erkender verden på. Individet er ikke blot passiv modtager af informationen fra mil-

---

jøet, men ses derimod som aktive informationsindsamlere (Gibson, 2014, pp. 139, 141).

Den realistiske ontologiske grundantagelse adskiller sig fra nærværende projekts socialkonstruktivistiske forståelse, da der inden for socialkonstruktivisme ikke abonneres på, at tings mening eksisterer uafhængigt af mennesker. På andre punkter er Gibsons teori dog i højere grad kompatibel med en konstruktivistisk forståelse, heraf hans forståelse af, at mennesket aktivt samler information fra verden og ikke blot passivt modtager den. Derudover lægger Gibson vægt på, at perception og handling skal forstås i dets kontekst. Ifølge ham former den visuelle perception handling, og handling er kontrolleret af visuel perception. Vi skal percipere for at bevæge os, og bevæge os for at percipere (Gibson, 2014, p. 213). Handlinger kan således ikke betragtes isoleret, da perception og handling ikke kan adskilles. Derfor må handling altid opfattes i de omgivelser, som de finder sted i (Gibson, 2014, p. 213). Denne betoning af et dialektisk forhold mellem konteksten og individets handlinger, og synet på de to som uadskillelige deles med socialkonstruktivismen og deres begreb om kontingens (Collin, 2015, p. 325), hvorfor vi finder teorien anvendelig i specialet.

4.1.2 Miljøet

For at forstå Gibsons begreb om affordances må vi først udfolde de grundlæggende begreber. Gibson definerer *miljøet*, som omgivelserne til de organismer, der perciperer og agerer i verden, altså dyr og herunder mennesker (Gibson, 2014, p. 3). Inkluderet i ethvert menneskes omgivelser er andre mennesker og dyr såvel som planter og ikke-levende ting (Gibson, 2014, p. 3f). Dyret og miljøet er uadskillelige, dyret kan ikke eksistere uden miljøet, og miljøet indebærer et dyr, der er omgivet af omgivelserne (Gibson, 2014, p. 4). Dyrets miljø er ikke det samme som den fysiske verden, da miljøet kun inkluderer det, der er sammenligneligt med dyret. *Den fysiske verden*, der kan måles helt ned på atom- og partikelniveau eller helt op i galaktiske forhold, kan altså ikke beskrives som et miljø, da et miljø spænder inden for et størrelsesniveau af millimeter og meter (Gibson, 2014, p. 4f). Miljøet er organiseret spatialt efter *strukturelle enheder* såsom bjerge, træer, blade og græsstrå, og det er organiseret temporalt efter begivenheder (Gibson, 2014, pp. 5-7).

I analysen vil miljøet som begreb blive anvendt sideløbende med rammer, da disse dækker over den kontekst, som craft-aktiviteterne finder sted i. Derudover bliver Gibsons begreber medium, substanser og overflader nu beskrevet, da de er med til at udgøre grundlaget for forståelsen af perception som en aktiv proces mellem mennesket og dets omgivelser. Desuden er de tæt knyttede til hans begreb *affordance*, der senere bliver relevant i udfoldelsen af, hvilke muligheder der opstår for deltageren i craft-aktiviteten.

4.1.3 Substanser, medium og overflader

Gibson (2014) beskriver, hvordan miljøet kan beskrives ud fra dets medium, substanser og de overflader, der adskiller dem (p. 12). Miljøets indretning består af *substanser*, der kan være solide, semisolide eller flydende, og altså dermed mere eller mindre faste i deres form og mere eller mindre modtagelige overfor ændringer (Gibson, 2014, p. 9). Det formløse atmosfærelag i form af luft og gas har en lav grad af modstand, og kan beskrives som det *medium*, mennesker bevæger sig gennem (Gibson, 2014, pp. 9, 12). Derudover er luft transparent, hvorfor lys transmitteres og tilbagekastes igennem det, hvilket fylder miljøet med omsluttende (ambient) lys og tillader syn (Gibson, 2014, p. 13). Mediet tillader udover syn også hørelse og lugt, og de tre aktiviteter kontrollerer, sammen med berøring, bevægelse og adfærd (Gibson, 2014, p. 27). Miljøet er derudover primært udgjort af *overflader*, der adskiller substanserne fra mediet. Disse overfladers karakteristika kan enten vedblive eller ændres alt efter, hvor solide substanserne er, og dermed hvor resistente de er overfor ændringer (Gibson, 2014, p. 18). Dette bliver relevant i analysen af craft-materialernes betydning for deltagerens skabelsesproces, idet det belyses, hvordan materialernes overflader muliggør forskellige former for handling. En overflades layout har ifølge Gibson (2014) en iboende mening for adfærd, og derfor har alle miljøets beboere lige mulighed for at udforske det (p. 38). Ifølge Gibson bør man opfatte overfladers layout ud fra konteksten af et bestemt observationspunkt, nemlig øjnene der iagttager. Dette punkt er i bevægelse, fordi individet bevæger sig gennem miljøet (Gibson, 2014, p. 37) og er relevant for at forstå samspillet mellem mennesket og dets omgivelser. Punktet hvorfra overflader bliver betragtet, medvirker til at danne forståelsesgrundlaget for, hvordan mennesket kan percipere muligheder i miljøet. Når en person perciperer miljøet, perciperer personen samtidig ham eller hende selv. Dette skyldes, at den information,

---

der specificerer miljøet, er ledsaget af den information, der specificerer selvet (Gibson, 2014, pp. 108f, 118). Det er den samme type af information og de to kan ikke adskilles, i stedet kan det opfattes som to poler af opmærksomhed (Gibson, 2014, pp. 108f., 118).

I nærværende projekt ønsker vi at forstå, hvordan materialer, redskaber og det konkrete rum stiller forskellige muligheder til rådighed for deltagerne i craft-aktiviteterne. Gibsons begreb om affordances kan bidrage til en sådan forståelse. På baggrund af ovenstående fremstilling af Gibsons forståelse af miljøet som bestående af medium og substanser, og overfladerne der adskiller de to, såvel som den omgivende optiske ordning af lys, der muliggør perception af tings muligheder, udfoldes nu begrebet affordance.

4.1.4 Affordances

Gibson definerer miljøets *affordances* som det, miljøet tilbyder mennesket, hvad det stiller til rådighed for ham eller hende på godt og ondt (Gibson, 2014, p. 119). Som det også blev nævnt tidligere, tilbyder luften mennesket uhindret at se og bevæge sig i miljøet, såvel som helt grundlæggende at trække vejret (Gibson, 2014, p. 122). Substanser tilbyder blandt andet mennesket næring, hygiejne (at vaske sig) og at fremstille ting (Gibson, 2014, p. 123). Overflader tilbyder blandt andet kropsholdninger, bevægelse, manipulation og helt generelt adfærd (Gibson, 2014, p. 128 *parafrase*). En overflades komposition og layout udgør, hvilke muligheder denne stiller til rådighed (hvad dette afforder). Dette betyder, at når en overflade perciperes, er det de muligheder (dets affordances) den stiller til rådighed, der perciperes (Gibson, 2014, p. 119). Denne perception, argumenterer Gibson for, er *direkte*, det vil sige, at den ikke er medieret af mentale billeder. Det er derimod en aktiv opmærksomheds-aktivitet, der kan kaldes *informationsindsamling* (Gibson, 2014, pp. 139, 141). Overfladernes egenskaber skal ses i forhold til kroppens overflade, selvet, og kun der har de en mening og tilbyder noget. Affordances er altså hverken objektive eller subjektive egenskaber, de er ikke fysiske eller psykiske, men er lige dele en faktor ved miljøet og en faktor ved handling. Det er egenskaber ved miljøet, der kun kan ses i relation til iagttageren (Gibson, 2014, p. 120f). Derudover er en del af miljøet de andre mennesker, der ligeledes indgår heri. Disse andre mennesker kan ud fra Bang (2008) betragtes

---

som *sociale andre* (social others), der ligeledes afforder forskellige handlinger og interaktioner for personen (p. 172f). Dette kunne eksempelvis være muligheden for at tale til eller blive talt til såvel som at blive lyttet til eller lytte til andre (Bang, 2008, p. 173).

Denne forståelse af ting eller sociale andres affordance bliver væsentlig i udforskningen af, hvilke betingelser, der ligger til grund for deltagernes deltagelse i craft-aktiviteterne, og dermed hvilken betydning, der kan konstrueres i forhold til dem. Materialerne, redskaberne og værkstedernes indretning former deltagernes skabelsesproces, og har ud fra et affordanceperspektiv dermed en helt grundlæggende indvirkning på craft-aktiviteterne.

4.1.5 Socialisering af affordances

Vores anvendelse af Gibsons teori kalder på nogle centrale overvejelser grundet socialelets socialkonstruktivistiske udgangspunkt. Gibsons perspektiv kan kritiseres for ikke at belyse materialiteternes socialitet. Hans konceptualisering af direkte perception af miljøet tager ikke hensyn til, at mennesker lærer om tings affordances gennem andre mennesker (Costall, 1995, p. 472). Mennesker interagerer med deres omgivelser på en kulturel måde, idet vores adfærd både er kontrolleret af objektets form, og den socialt strukturerede setting (Costall, 1995, p. 472). Siden Gibsons død er affordance-begrebet derfor blevet videreudviklet af flere og trukket i en mere social og kulturel retning (Costall, 1995; Glaveanu, 2012; Kimmel & Groth, 2023). En sådan videreudvikling ønsker vi i nærværende projekt at tage udgangspunkt i, hvilket gøres med afsæt den tidligere nævnte Bang (2008), der med sit fokus på sociale andre tydeliggør, hvilke affordances andre mennesker bidrager med i sociale sammenhænge. Derudover tages der også udgangspunkt i Glaveanus konceptualisering af affordances inden for en sociokulturel ramme. Glaveanu (2012) argumenterer for, at materials affordances er parret med et sæt af kulturelle regler og begrænsninger, der faciliterer vores interaktion med verden (p. 195). Det er kun gennem denne kulturelle natur, vi kan percipere miljøet og dets affordances, fordi det er gennem en kulturel og historisk kontekst, at miljøets egenskaber såvel som iagttagerens psykologiske og fysiske egenskaber udvikles (Glaveanu, 2012, p. 195). I lyset af dette kan Gibsons affordancebegreb ligeledes udvides til at omfatte sociale og politiske muligheder. Glaveanu bidrager således med en kulturel og historisk situering af affordancebegre-

---

bet, der er et helt centralt aspekt til forståelsen af det dialektiske forhold mellem miljø og individ. Denne forståelse er ligeledes væsentlig i relation til nærværende projekt, da deltagernes deltagelse i craft-aktiviteterne ud fra vores forståelse ikke kun er formet af materialernes affordances, men ligeledes den socialt strukturerede ramme for, hvad man kan gøre med materialet.

4.1.6 Opsamling

Gibson forstår altså miljøet som de omgivelser, mennesket bevæger sig rundt i. Miljøet er organiseret spatialt og temporalt og indeholder objekter, strukturer og andre dyr. Miljøets objekter og strukturer kalder Gibson også substanser. Substanserne har overflader med en bestemt struktur og pigmentation, og disse overflader adskiller substanserne fra miljøets medium. Miljøets medium er den luft, vi mennesker bevæger os rundt i, der i kraft af dets transparens tillader lys at blive transmitteret gennem det og at blive tilbagekastet til en iagttager. Iagttageren har derfor mulighed for direkte at percipere information fra substansernes overflader. Denne information, der kan perciperes af en person, kaldes affordances, og beskriver de muligheder, miljøet og dets substanser stiller til rådighed for en person. En helt central tilføjelse til forståelsen af disse muligheder er de sociale og kulturelle regler og betingelser, der også former perceptionen af affordances.

4.2 *Zimmermanns empowerment-teori*

Teorien om empowerment inddrages for at bidrage til en forståelse af, hvordan craft-aktiviteter kan styrke mennesker, der er ramt af svær psykisk lidelse ved at øge deres følelse af kontrol over eget liv, selvbillede og sociale støtte. Betingelser, der kan være med til at muliggøre dette, inkluderer adgangen til forskellige ressourcer, støttende fællesskaber og muligheden for at involvere sig aktivt i aktiviteterne. Først vil empowerment-begrebet kort placeres i en historisk og samfundsmæssig kontekst. Herefter vil der fremgå en overordnet definition af begrebet, som vi i dette speciale vil trække på, samt en introduktion til magt-begrebets relevans for empowerment. Teorien om psykologisk empowerment fra Zimmermanns perspektiv introduceres dernæst, hvorefter de tre komponenter af psykologisk empowerment beskrives. Afslutningsvist opsamles afsnittets hovedpointer.

4.2.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering

Empowerment-begrebet er hovedsageligt opstået og udviklet som en modreaktion på undertrykkelse og ulige magtfordeling i samfundet, primært i USA, Canada og England gennem 1960'erne og 1970'erne (Andersen et al., 2000, p. 26). Begrebets historiske rødder og ideologiske fundament kan ligeledes spores tilbage til Freires frigørende pædagogik, hvor teorien om kritisk bevidsthed har været dannende for udviklingen af empowermentteorien. Grundtankerne i empowerment-teorien bygger således på et kritisk perspektiv og tager ligeledes afsæt i neo-marxistiske antagelser om magt og kontrol (Andersen et al., 2000, p. 26:87). I Danmark er empowerment i stigende grad anvendt i praksis inden for forskellige områder, blandt andet i sundhedssektoren. Her er teorien især anvendt til forståelsen af brugerinddragelse på diverse hospitaler og til recovery-forståelsen i psykiatrien (Randers Kommune, n.d; Region Hovedstaden, 2012).

4.2.2 Definition af empowerment

I litteraturen omkring empowerment er definitionen præget af kompleksitet og sammensathed, og der findes herudfra ikke konsensus om en samlet definition af empowerment. Dette skyldes blandt andet, at empowerment anvendes inden for en række forskellige discipliner, herunder blandt andet sociologi, psykologi, politik og socialt arbejde (Joseph, 2020, p. 138). I praksis anvendes begrebet blandt andet inden for både virksomhedsudvikling til at udvikle medarbejdere (Spreitzer, 2008) og inden for det sociale område med fokus på grupper eller individer, der er undertrykte eller underprivilegerede (Andersen et al., 2000, p. 26). Begrebets anvendelse og fortolkning er således påvirket af den kontekst, det inddrages i og kan på den måde også forstås som et dynamisk begreb. I dette speciale har vi fokus på den forståelse af empowerment, som anvendes inden for det sociale og psykologiske område. Dette skyldes, at specialets undersøgte population hører til en sårbar gruppe, hvor det formodes at craft-aktiviteter kan betragtes som et middel til empowerment for den enkelte. Vi vælger herudfra at tilslutte os følgende definition af Lee Staples (1993):

Empowerment is a process by which power is developed, facilitated or sanctioned in order that subordinate individuals and groups can increase resources, strengthen self-images, and build capacities to act on their own

---

behalf in psychological, socio-cultural, political or economic domains (p. 22).

Empowerment forstås herudfra som en proces, hvor magt betragtes som noget centralt, der skal udvikles, faciliteres eller godkendes. Dette gøres for, at underprivilegerede individer og grupper kan øge deres ressourcer, styrke deres selvbilleder og opbygge kapacitet til at handle på egne vegne inden for psykologiske, socio-kulturelle, politiske eller økonomiske områder. Vores begrundelse for at tilslutte os Staples' definition skyldes, at han heri beskriver flere aspekter, som vi finder centrale for empowerment. Definitionen indeholder et fokus på både individet og dets samspil med miljøet og samfundet, hvilket udfoldes i følgende afsnit om psykologisk empowerment. Empowerment-begrebet lader sig ikke direkte oversætte til dansk, hvorfor det engelske begreb vil blive anvendt.

Idet empowerment defineres og belyses af flere forskellige forfattere, vil dette afsnit bygge på en forståelsesramme, der trækker på mere end én forfatter. Staples' definition giver et overordnet perspektiv på empowerment som begreb, idet Staples især har fokus på, hvordan de bredere samfundsstrukturer og systemer kan være med til at fremme eller hæmme empowerment gennem eksempelvis økonomiske, politiske eller sociale faktorer (Staples, 1993, p. 22). Staples bidrager på den måde med et mere sociologisk og psykologisk perspektiv, hvor der i højere grad er fokus på de større samfundsstrukturer. De mere individuelle og psykologiske dimensioner af empowerment fylder dog ikke i så høj grad hos Staples, hvorfor Zimmermans (1995) teori om psykologisk empowerment inddrages. Zimmerman bygger ovenpå den brede forståelsesramme i empowerment, men lægger i højere grad vægt på individets interne og eksterne ressourcer og hvordan disse kan være med til at styrke empowerment (Zimmerman, 1995, p. 581f). I analysen bidrager dette i højere grad til at forstå, hvilke betingelser, der bidrager til deltagernes konstruktion af craft-aktiviteternes betydning. Staples' definition fungerer i specialet som en underliggende forståelse for empowerment, mens Zimmermans forståelse af psykologisk empowerment anvendes som det primære perspektiv i analysen af empirien.

4.2.3 Empowerment og magt

Inden for rammerne af empowerment-teori er magt og magtbegrebet centralt. For at komme nærmere magtbegrebets essens og forståelsen af magt, der anvendes gennem empowerment-teori, vil der i følgende afsnit indgå en beskrivelse af magtbegrebet og dets relevans for empowerment.

Som beskrevet i empowerment-definitionen af Staples (1993) kan *magt* forstås som noget, der udvikles, faciliteres eller godkendes. Magt er på den måde ikke en objektiv størrelse, men i stedet noget som gennem aktive individer er med til at forandre den sociale virkelighed. Med reference til Foucault (1988) kan magt dermed betragtes som noget relationelt. Det vil sige, at magt ikke kun udøves af enkeltpersoner eller institutioner, men i stedet er indlejret i sociale strukturer og relationer (Foucault, 1988, p. 11). På den måde betragtes magt ikke som et udtryk for eksempelvis politiske strukturer eller regeringen, men i stedet som et fænomen, der altid er til stede i menneskelige relationer. Herudfra kan empowerment forstås som en relationel proces, hvor magtfordelingen ændres, således at undertrykte eller marginaliserede individer eller grupper kan deltage mere aktivt i beslutningsprocesser og opnå større grad af kontrol over deres egen livssituation (Andersen & Vinther-Jensen, 2002, p. 61). Foucault argumenterer ydermere for, at magt og viden er gensidigt konstituerende (Foucault, 1979, p. 27). Det vil sige, at viden ikke kun er en repræsentation af virkeligheden, men at den samtidig har stor indflydelse på denne virkeligheds handlemuligheder. Måden, vi klassificerer diagnoser på, har eksempelvis stor indflydelse på, hvordan menneskene med disse diagnoser opfattes og behandles. På samme måde er magt også knyttet til kontrol over viden, og kan derigennem udøves gennem forskellige videnspraksisser. Dette kan eksemplificeres med udarbejdelsen af diagnoser, hvor bestemte personer får magt til at afgøre, hvad der kan klassificeres som diagnoser, der herefter får indflydelse på opfattelsen og behandlingen af menneskene med diagnoserne (Andersen & Vinther-Jensen, 2002, p. 61). Empowerment kan herudfra forstås som en proces, hvor viden kan være med til at styrke eller svække individers eller gruppers evne til at påvirke eget liv.

4.2.4 Psykologisk empowerment

Zimmerman (1995) beskriver i sin teori om empowerment tre interagerende niveauer, som er centrale for empowerment; 1) det samfundsmæssige, 2) det organisatoriske og 3) det individuelle. Empowerment inden for *det samfundsmæssige niveau* refererer til den aktive handling mod at øge livskvaliteten og samspillet i forskellige samfundsgrupper. *Det organisatoriske niveau* dækker over de processer og strukturer, der øger medlemmernes evner og deltagelse for overordnet at øge organisationens effektivitet. *Det individuelle niveau* dækker over individets følelse af kontrol, en kritisk forståelse af dets omgivelser og en proaktiv tilgang til livet. Disse er dog afhængige af kontekst og population. Empowerment inden for det individuelle niveau kalder Zimmerman også for *psykologisk empowerment* (Zimmerman, 1995, p. 581f; Zimmerman & Warschausky, 1998, p. 4). Inden for hvert niveau kan empowerment dels betragtes som en *proces*, hvorigennem man eksempelvis kan opnå kontrol og indflydelse over eget liv, og dels betragtes som et *udfald* af de forskellige processer (Zimmerman & Warschausky, 1998, p. 5f). Eksempelvis kan selvbestemmelsen af, hvilken craft-aktivitet, deltageren vil lave, være empowering (proces), mens resultatet af denne proces kan være følelsen af empowerment (udfald). I dette speciale tages der udgangspunkt i psykologisk empowerment, idet vi er interesserede i at forstå craft-aktiviteters betydning for personer, der er ramt eller tidligere har været ramt af svær psykisk lidelse. Fokus er herudfra på de personer, der udfører craft-aktiviteterne, hvorfor der ikke vil blive lagt vægt på de to andre niveauer. Det er dog vigtigt at have in mente, at de tre niveauer interagerer med hinanden, og at en påvirkning på det ene niveau kan fremprovokere en påvirkning på de andre niveauer. De to andre niveauer er derfor defineret for at give en forståelse for konteksten af psykologisk empowerment inden for det bredere felt af empowermentteori (Zimmerman, 1995, p. 581).

4.2.5 De tre komponenter af psykologisk empowerment

Psykologisk empowerment består ifølge Zimmerman af tre komponenter; 1) en intrapersonel, 2) en interaktionel og 3) en adfærdsmæssig. *Den intrapersonelle komponent* henviser til, hvordan mennesker tænker om dem selv i relation til deres sociale kontekst. Dette inkluderer egen opfattelse af kompetencer, handlekraft og kontrol

---

over egne handlinger og udfald. Når individet har en overbevisning om at kunne lykkes i forskellige situationer, bliver de i højere grad i stand til at tackle udfordringer. Autonomi og følelsen af frihed til at tage beslutninger kan således være med til at styrke personens psykologiske empowerment på det intrapersonelle niveau (Zimmerman, 1995, p. 588f). Deltagelsen i craft-aktiviteter kan eksempelvis give anledning til selvbestemmelse for deltagerne, hvilket kan give en følelse af handlekraft og kontrol. Modsat kan opfattelsen af social isolation, magtesløshed og hjælpeløshed være med til at svække den psykologiske empowerment (Zimmerman & Rappaport, 1988, p. 747). *Den interaktionelle komponent* fokuserer på, hvordan sociale relationer og interaktioner kan være med til at øge empowerment hos mennesker. Ved at deltage aktivt i sociale interaktioner og beslutningsprocesser, kan personen føle, at deres stemme bliver hørt og respekteret, hvilket yderligere kan bidrage til en følelse af empowerment i det sociale miljø. Herudover involverer den interaktionelle komponent udviklingen af en kritisk bevidsthed omkring sine omgivelser og en forståelse af, hvordan personlige oplevelser hænger uløseligt sammen med de større sociale systemer (Zimmerman & Warschausky, 1988, p. 8). På den måde kan personens viden omkring miljøet og dets normer og værdier være med til at give en forståelse for, hvordan forskellige magtstrukturer er med til at støtte eller hæmme bestemt adfærd. En del af den interaktionelle komponent består også i at modtage støtte, opmuntring og ressourcer fra andre. På samme måde kan anerkendelse, som senere også introduceres gennem Honneths (2006) teori, være med til at styrke personens tro på egne evner og værdi (Zimmerman, 1995, p. 589). Deltagelsen i det sociale miljø kan altså herudfra være med til at styrke individets empowerment, mens et fravær af deltagelse i fællesskabet kan svække empowerment. *Den adfærdsmæssige komponent* opstår i forlængelse af involvering i beslutningstagninger, hvilket kan føre til en oplevelse af empowerment. Dette indebærer at deltage aktivt i miljøets beslutningsprocesser og involvere sig i fællesskabets aktiviteter. På den måde er involvering i beslutningstagninger også en social praksis, som kan skabe oplevelser af empowerment (Zimmerman & Warschausky, 1988, p. 9).

4.2.6 Opsamling

Centralt for teorien om empowerment, som anvendes i dette speciale, er forståelsen af, hvordan tildeling af magt og ressourcer kan være med til at øge og opbygge selv-

---

billede og kontrol hos underprivilegerede grupper og individer. Psykologisk empowerment udgøres af de tre komponenter; den intrapersonelle, den interaktionelle og den adfærdsmæssige, som samlet beskriver, hvordan empowerment kan øges inden for flere aspekter af personens liv. Samlet set kan teorien om empowerment bidrage med en forståelse af, hvordan deltagelsen i craft-aktiviteter kan være med til at øge følelsen af kontrol over eget liv, selvbillede og social støtte hos personer, der er ramt af svær psykisk lidelse.

4.3 Honneths anerkendelsesteori

I følgende afsnit har vi valgt at redegøre for det, vi vurderer som de relevante grundtræk af Axel Honneths anerkendelsesteori. Vi finder teorien om anerkendelse særligt relevant til at undersøge, hvordan deltagelse i craft-aktiviteter kan give anledning til forskellige former for anerkendelse. For at give en samlet forståelse af teorien, redegøres der for alle tre anerkendelsesformer, men den første anerkendelsesform, emotionel anerkendelse, vægtes. Dette gøres, da vi vurderer den ekstra relevant til at belyse analysens inkluderede temaer. For at forstå Honneths teori placeres den først videnskabsteoretisk og historisk. Derefter introduceres anerkendelsesbegrebet, hvorefter der redegøres for emotionel anerkendelse, retslig anerkendelse og social værdsættelse.

4.3.1 Historisk og videnskabsteoretisk situering

Honneth har været professor i socialfilosofi og er en af de centrale personer fra Frankfurterskolen (Laumann Jørgensen, 2018, pp. 13, 32). Han er opvokset i borgerskabet, hvilket han løbende tog større afstand fra, og som senere danner afsæt for hans kritiske perspektiv. Yderligere bærer hans arbejde præg af hans tætte samarbejde med Jürgen Habermas (Laumann Jørgensen, 2018, p. 11f). Honneths doktorafhandling, *Kamp om Anerkendelse – Sociale Konflikters Moralske Grammatik*, blev udgivet som bog i 1992, og anses som et af Honneths hovedværker, og kan siges at markere et nyt forskningsparadigme indenfor kritisk teori (Laumann Jørgensen, 2018, p. 12; Willing, 2006, p. 7). I afhandlingen rekonstruerer han Friedrich Hegels anerkendelsesteori, med det formål at skabe en normativ samfundsteori ud fra empiriske socialpsykologiske retninger (Honneth, 2006, pp. 21, 100), idet han kritiserer

---

Hegels teori for at være spekulativt funderet (Honneth, 2006, pp. 98-101). For at underbygge sin teori empirisk, inddrager han blandt andet Donald W. Winnicotts objektrelationsteori (pp. 133-144) og George Herbert Meads socialpsykologi (pp. 102-205).

4.3.2 Introduktion til anerkendelsesteorien

Honneths anerkendelsesteori skildrer tre sfærer for anerkendelse (den private sfære, den retslige sfære og solidariske sfære) som udfoldes i hvert sit afsnit herunder. Anerkendelse i disse sfærer udgør ud fra Honneths teori forudsætningen for menneskets selvrealisering og identitetsdannelse (Willing, 2003, p. 12; Nørregaard, 2005, p. 64). Ifølge teorien har anerkendelse betydning for individets *selvforhold*, hvilket dækker over individets syn på og forhold til sig selv (Honneth, 2006, p. 64). Gennem anerkendelsen bliver mennesket individuelt, hvilket vil sige at mennesket “kommer overens med sit eget indre” (Willing, 2003, p. 12). Dette kan forstås som at mennesket gennem anerkendelse udvikler sin identitet, fordi det bekræftes på forskellige områder. Derfor er det ud fra teorien ikke muligt at udvikle og opretholde en personlig identitet uden at få anerkendelse i de tre førnævnte sfærer (Heidegreen, 2010, p. 34). I tråd med dette er Honneths forståelse af begrebet *selvrealisering*, med afsæt i Meads forståelse, defineret som “*en proces, hvor et subjekt udvikler evner og egenskaber, som det ved hjælp af interaktionspartnerens anerkendende reaktioner formår at overbevise sig selv om har en enestående værdi for dets sociale omverden*” (Honneth, 2006, p. 121). Selvrealisering er derfor en social proces, hvorigennem mennesket anerkendes på forskellige områder, hvorved det føler sig værdifuldt. Honneth forstår anerkendelsesrelationer som *gensidige*, idet de stiller implicite krav til subjekterne om, at begge parter i deres interaktion *anerkender* hinanden, hvilket vil sige genkender og bekræfter hinanden gensidigt som en bestemt slags person (Honneth, 2006, pp. 65f, 70f.). Gensidigheden i anerkendelse indebærer, at subjekterne ikke bare kan behandle den anden som de lyster, men i stedet må behandle den anden som havende en værdi i sig selv, kun i kraft af sin væren (Honneth, 2006, p. 71). Hvis mennesket derimod nægtes anerkendelse, krænkes menneskets positive selvforståelse, hvilket kan tage forskellige former inden for de forskellige sfærer. Eksempelvis kan denne ringeagt komme til udtryk som fornærmelser, fratagelse af rettigheder eller ydmygelse (Honneth, 2006, p. 175), hvilket dog ikke udfoldes yderligere i ana-

---

lysen. Teorien beskæftiger sig desuden også med et kollektivt plan, hvor gruppers konflikter og kampe om anerkendelse ses som drivende for forandringsprocesser i samfundet (Honneth, 2006, pp. 15, 21, 102), hvilket ligger uden for problemformuleringens individfokus.

4.3.3 Emotionel anerkendelse i privatsfæren

Den første form for anerkendelse er emotionelt baseret og fremkommer inden for den første sfære, *familien*; hvilket mere passende for specialet omtales *privatsfæren* i sekundær litteratur (Nørgaard, 2005, p. 64). Privatsfæren dækker over menneskets primærrelationer, herunder kærlighedsforhold, forældre-barn-relationer og venskaber (Honneth, 2006, p. 129f; Willing, 2006, p. 11). Denne anerkendelse omtales af Honneth som kærlighed, og tager udgangspunkt i Winnicotts og Kernbergs objektrelationsteori (Honneth, 2006, p. 134). Dog finder vi i specialet begrebet *omsorg* mere anvendeligt i betragtning af, at dette begreb er bredere og vi vurderer, at meningen stemmer bedre overens med empirien. Omsorgsbegrebet er derudover inspireret af Lauge Jørgensens (2018) udlægning af Honneth. Denne emotionelle anerkendelse er interessant for specialet, da den kan belyse nogle af de relationer, som opstår gennem deltagelse i craft-aktiviteterne. Ifølge Honneth (2006), er anerkendelse inden for den private sfære baseret på et stærkt følelsesmæssigt bånd mellem få personer og finder sted i sociale interaktioner (p. 130f). Herigennem genkendes og bekræftes individets behov og følelser, hvorved parterne indirekte bekræfter hinanden som ”behovsvæsner” med gyldige behov (Honneth, 2006, pp. 131, 146). Parterne oplever en gensidig *følelsesmæssig opmærksomhed*, som eksempelvis kan have karakter af opmuntring, sympati eller ”følelsesmæssig billigelse” (Honneth, 2006, p. 131). Honneths forståelse trækker her på Winnicotts teori om, at spædbørn erhverver sig tidlige erfaringer med at indgå i et symbiotisk bånd til moren samt erfaring med at løsrive sig tillidsfuldt fra hende gennem en gradvis tilvænning (Honneth, 2006, p. 137). Ligesom i spædbarnsalderen, indebærer emotionel anerkendelse i form af omsorg mellem voksne også en balance mellem to modsatrettede processer; følelsesmæssig binding og frigørelse (Honneth, 2006, p. 146). *Følelsesmæssig binding* er en form for ”sammensmeltning”, hvor individet anerkendes som følelsesmæssigt (og for spædbarnet fysisk) afhængig af den anden (Lauge Jørgensen, 2018, p. 42f; Honneth, 2006, p. 143). Det kan som voksen komme til udtryk som selvforbyggende samtale, fuld-

---

stændigt utvungent samvær eller seksuel forening (Honneth, 2006, p. 143). *Frigørelse* betyder, at man selvstændiggør eller afgrænser sig, og frigørelsen kræver følelsesmæssig tillid til, at den anden fortsat har interesse i én, efter at frigørelsen har fundet sted (Honneth, 2006, p. 146). Balance mellem følelsesmæssig binding og frigørelse, er i Honneths teori forudsætningen for en symmetrisk, ligeværdig relation (Lauge Jørgensen, 2018, p. 42). Erfaringer med omsorg er desuden afgørende for individets identitet ved, at denne slags anerkendelse er afgørende for udviklingen og opretholdelsen af *selvtillid* (Willing, 2006, p. 11). Herved tør individet undersøge og udtrykke sine indre behov, ønsker, eller impulser (Honneth, 2006, p. 142), fordi det gennem anerkendelsen bekræftes i, at de er legitime. I dette projekt kan det forstås som, at erfaringerne med emotionel anerkendelse eller omsorg kan være betingelse for at turde udforske sin kreativitet samt at hævde sine behov. Derudover kan selvtillid skabe udgangspunkt for, at deltagerne kan knytte vellykkede følelsesmæssige bånd og se sig selv som nogle, der kan deltage i nære fællesskaber og engagere sig i samfundsmæssige forhold (Willing, 2006, p. 12; Honneth, 2006, pp. 134, 137).

4.3.4 Retslig anerkendelse i den retslige sfære

Den anden anerkendelsesform er retslig anerkendelse, som finder sted indenfor den *retslige sfære* (Honneth, 2006, p. 172). Vi vælger at belyse denne anerkendelsesform, da den er relevant for forståelsen af Honneths udlægning af anerkendelse som helhed. Gennem lovsikrede rettigheder, lærer individet at se sig selv som *retspersoner* med socialt legitime krav om at blive behandlet af andre og af samfundet efter de retslige normer (Lauge Jørgensen, 2018, p. 43; Honneth, 2006, p. 160). Herved vægter Honneth den identitetsmæssige betydning, det har for individet at blive anerkendt som retsperson. Ved at give en samfundsborger rettigheder, anerkendes denne indirekte af staten gennem nogle universalistiske principper, som gælder alle samfundets borgere (Honneth, 2006, p. 148f.). Et eksempel på retslig anerkendelse kan ud over rettigheder være adgang til velfærdsstatens goder (Willing, 2006, p. 12), eksempelvis ret til psykiatrisk behandling. Herigennem anerkendes mennesket indirekte som lige for loven, og som autonomt og moralsk tilregnelig. Retslig anerkendelse er til forskel fra emotionel anerkendelse resultatet af den historiske udvikling (Honneth, 2006, p. 148), og ikke emotionelle forhold. I forhold til individets selvforståelse fremhæver han, at retslig anerkendelse præger individets selvforhold positivt ved at fremme

---

selvagtelse i individet, så personen anerkendes som værdig til at blive respekteret, og fordi vedkommende kan deltage i beslutningsprocesser i samfundet (Honneth, 2006, pp. 160ff.; Willing, 2006, p. 12).

4.3.5 Social værdsættelse i den solidariske sfære

Den sidste anerkendelsesform er social værdsættelse og finder sted inden for den *solidariske sfære* og finder derfor sted i relation til gruppen, fællesskabet eller arbejdsmæssige sammenhænge (Willing, 2003, p. 16). Social værdsættelse er relevant for specialet, da denne anerkendelsesform kan belyse betydningen af at indgå i et fællesskab og at blive anerkendt som bidragende til fællesskabet gennem udførelsen af craft-aktiviteter. *Social værdsættelse* er, når individet, som indgår i et fællesskab eller en gruppe med bestemte mål og værdier (*værdifællesskaber*), og herigennem anerkendes for sine unikke egenskaber, evner og præstationer. Herved bliver individet anerkendt for, hvordan vedkommende bidrager til gruppen ud fra dens værdier og mål, hvilket kan siges at udgøre gruppens fælles *værdihorisont*. (Honneth, 2006, p. 164). Konkrete eksempler på værdifællesskaber, hvori social værdsættelse kan opstå, er subkulturer, højskoler eller et arbejdsfællesskab. På et mere overordnet plan, kan samfundet også siges at være et værdifællesskab med en bestemt kulturel selvforståelse og fælles referenceramme, som præstationer kan vurderes ud fra (Honneth, 2006, p. 164). Gennem andre medlemmers bekræftelse af individets evner, præstationer og muligheder, kan individet begynde at forholde sig positivt til sine unikke evner og bidrag samt føle, at vedkommendes evner og præstationer er værdifulde for gruppen (Honneth, 2006, pp. 163,168). Herved vil individets selvforhold præges af social værdsættelse ved at udvikle en slags selvværdsfølelse, som Honneth kalder *selvværdsættelse* (Honneth, 2006, p. 172f) I anerkendelsesteorien, kan værdifællesskabet ofte bestå af *solidariske* relationer. Det betyder, at medlemmerne føler sig gensidigt værdsat af hinanden, hvorved relationerne er symmetriske, og at gruppen rummer forskelligartede livsformer og måder at realisere de fælles mål og værdier på (Honneth, 2006, p. 172). I solidariske grupper føler alle sig derfor værdifuld for gruppen, da alle anerkendes som havende lige stor betydning for opnåelsen af de fælles mål, uanset forskellighed og diversitet (Honneth, 2006, p. 173).

4.3.6 Opsamling

Centralt for Honneths teori om anerkendelse findes de tre sfærer, som skaber forudsætningen for menneskets selvrealisering og identitetsdannelse. De tre former for anerkendelse, emotionel, retslig og social, danner tilsammen udgangspunkt for menneskets positive identitet. I dette speciale er der primært fokus på emotionel anerkendelse, som i analysen bidrager med et blik for, hvordan deltagelse i craft-aktiviteter muliggør anerkendelse gennem omsorg og gensidighed i Værkstedernes indbyrdes relationer.

Kapitel 5 - Analyse

Ud fra de tre beskrevne teoretiske perspektiver følger der nu en analyse af de tre temaer, der er konstrueret ud fra den tematiske analyse af empirien. De tre temaer blev vurderet mest relevante i forhold til belysning af problemformuleringen, såvel som mest tydeligt afspejlet i empirien. Først udfoldes temaet 1) *de fysiske rammer og materialernes fysikalitet har betydning for skabelsesprocessen*, hernæst 2) *craft-aktiviteterne giver deltagerne mulighed for selvbestemmelse* og endeligt 3) *det sociale miljø i værkstederne er betydningsfuldt for deltagerne*. Analysens fund bliver senere opsamlet i en model i starten af *kapitel 6 - Diskussion*.

5.1 De fysiske rammer og materialernes fysikalitet har betydning for skabelsesprocessen

I arbejdet med empirien blev det tydeligt, at et tema omkring de fysiske rammer og materialernes fysikalitet spillede en gennemgående rolle for de betingelser deltagerne indgår i de forskellige værksteder under. Dette tema vil nu blive udfoldet og analyseret primært gennem teorien om affordance. Først vil indretningens betydning for craft-aktiviteterne blive belyst, hvorefter der ses nærmere på materialernes fysiske egenskaber og hvordan de er med til at forme skabelsesprocessen.

5.1.1 Værkstedernes indretning

Når en deltager bevæger sig gennem værkstedet, omgiver denne sig med forskellige substanser og deres overflader (Gibson, 2014, p. 12). Miljøet, substanserne og hvilke af dem der fremstår som mest centrale, ændrer sig alt efter, hvilket værksted vedkommende indgår i. I keramikværkstedet er omdrejningspunktet eksempelvis forskellige typer af ler, gipsforme, drejeskiver, glasur og keramikovn. Malerværkstedet er til gengæld centreret omkring tegneredskaber, forskellige typer maling, paletter, pensler, lærreder og papir. Måden, man har valgt at organisere værkstederne med dets substanser, former den måde deltagerne perciperer muligheder i miljøet på (Gibson, 2014, pp. 12, 119). Denne organisering former deltagernes forståelse af, hvordan værkstedet med dets materialer, redskaber og eventuelle maskiner kan bruges. Herunder vil opbevaringen og organiseringen af materialer, redskaber og tidligere projekter først blive set nærmere på. Dernæst vil tilstedeværelsen af andre i værkstedet såvel som betydningen af placeringen og udformningen af arbejdspladser i værkstedet blive udforsket.

I følgende afsnit vil betydningen af **den synlige opbevaring af materialer** såvel som **den frie tilgang til redskaber og værktøj** og dets betydning for craft-aktiviteten blive udfoldet. Som nævnt begrænser og giver den konkrete placering af materialer i rummet muligheder for deltagerens skabelsesproces. Under en deltagerobservation i smykkeværkstedet bemærkede en observatør måden, man havde valgt at placere og organisere værkstedets primære materialer:

I pausen har jeg god tid til at betragte en stor, mørkeblå opslagstavle hvorpå utallige posere med mindre perler i alle regnbuens farver er organiseret efter nuance. Det ser indbydende ud, og jeg får lyst til at gå på opdagelse i de forskellige farver og typer af perler (...) Møblerne bruges til opbevaring af alverdens materialer, men også til udstilling af færdiglavede projekter. Den ene reol opbevarer små og store perler, garn, ståltråd, værktøj, fx gummihammer, file, plastikbeholdere til at sortere i. Nogle perler er sorteret, mens andre ikke er.

I ovenstående udklip beskrives det, hvordan smykkedele såsom tråd og et væld af forskellige perler er organiseret inde i smykkeværkstedet. I lyset af Gibsons (2014)

---

begreb om affordances, kan der argumenteres for at organiseringen af rummets substanser, perler og andre smykkedele, har betydning for, hvilke muligheder i skabelsesprocessen deltagerne kan percipere (p. 119). Et eksempel på dette er, at ved at organisere de mindre perler på opslagstavlen efter nuancer gør det det muligt for en deltager at percipere, hvilke muligheder der er for at lave et armbånd inden for en nuance. Ligeledes gør det det muligt for deltageren at sammenligne forskellige nuancer og at forestille sig sammensætningen af perler på en tråd. Hvis man i kontrast til dette havde valgt at opbevare materialerne, så de ikke var synlige for deltageren, ville det hindre perceptionen af muligheder for sammensætning af forskellige perler og gøre den mere besværlig og uigennemskuelig. Placeringen af materialerne øger altså de affordances, der kan perciperes af en deltager, og dermed de muligheder der er i den kreative skabelsesproces. I tråd med dette beskriver deltageren Mona her udvalget af materialer:

M: (...) Der er ikke det materiale, der ikke er. (mildt tonefald)

I: Og I må selv vælge imellem dem?

M: Fuldstændigt! Selv vælge, hvad det er ... altså.

Her ses det altså, hvordan organiseringen af materialet giver deltagerne indtrykket af, at udvalget er næsten udtømmeligt. En del af skabelsesprocessen er derudover anvendelsen af forskellige redskaber og værktøjer. I reolerne i de forskellige værksteder blev der også opbevaret redskaber og værktøjer. Disse stod frit tilgængelige for deltagerne, hvilket var gennemgående i alle værksteder. I en af deltagerobservationerne noterede observatøren:

I reolen ved siden af det store arbejdsbord vi sidder ved, ligger redskaber og værktøj som tange og hamre, større perler, kobber- og ståltråd fremme. Jeg studser over, at det ligger tilgængeligt for alle uden at være låst væk.

Den frie tilgang til værktøj fremstod ved første øjekast bemærkelsesværdigt, særligt set i lyset af, at Værkstederne er en del af en større psykiatrisk institution, hvor skarpe, tunge eller spidse redskaber normalt ikke må opbevares frit, heller ikke på åbne afsnit (Region Hovedstaden Psykiatri, 2023, p. 5). I Værkstederne indgår der personer, der på nuværende tidspunkt er indlagt i psykiatrien, dog har man valgt, at der i

---

modsatning til afdelingerne i psykiatrien skal være fri tilgang til redskaber, som ellers typisk ville være låst væk. Denne beslutning har nogle særlige implikationer for den kreative skabelsesproces af craft. Det, at deltageren frit kan bevæge sig mellem materialer, værktøj og eventuelle maskiner, kan man argumentere for har stor betydning for processen og udfaldet for det endelige craft-produkt. Betydningen kan belyses både gennem empowerment- og anerkendelses-teorierne, hvilket vil blive udfoldet i afsnittet *5.2.1 Værkstederne tilbyder mange valgmuligheder*. Derudover kan det belyses ud fra Gibsons perspektiv i kraft af, at når deltageren frit kan benytte forskellige redskaber, opfatter vedkommende ligeledes flere forskellige muligheder for handling. Man kan gøre flere ting med et stykke ståltråd, hvis man eksempelvis har en knibtang til at klippe med og en spidstang eller fladtang til at manipulere trådens form. I Gibsons forståelse bliver affordances eller muligheder altid opfattet i en kontekst (Gibson, 2014, p. 120f). Det at materialer og værktøj står frit mellem hinanden, kan således bidrage til opfattelsen af bestemte handlemuligheder med materialerne. Det kan lægge op til en bestemt arbejdsmetode eller -teknik og dermed fungere anvisende og potentielt begrænsende. Ligeledes kan det give blik for nye eller anderledes tilgange, som deltageren kunne percipere på grund af måden, tingene og deres affordances er indrettet på (Gibson, 2014, pp. 5-7, 119).

Under deltagerobservationerne blev det synligt, hvordan der sammen med de ”rå” materialer og redskaberne også bliver opbevaret og udstillet **tidligere færdiggjorte projekter** i Værkstederne. Disse færdiggjorte projekter er skabt i samme kontekst, værkstedet, som deltagerne selv indgår i, og ofte er der brugt materialer som ligeledes er til rådighed for deltageren selv. Mona, der er tilknyttet smykkeværkstedet, fortæller: ”Og så er der jo mange udstillingsting, hvor man kan sige: ‘Den der, den kunne jeg godt tænke mig at lave’, eller ‘den der kunne jeg godt tænke mig at lære, hvordan man laver’”. Mona beskriver i dette citat, hvordan udstillingsprojekterne direkte kan blive brugt som inspiration til, hvilke projekter hun ønsker at lave. Ligeledes beskriver hun, hvordan hun har mulighed for at vælge, hvad hun kunne tænke sig at lære at lave. Deltageren har således også mulighed for at drage inspiration om bestemte arbejdsteknikker og herunder, hvordan man kan benytte de forskellige redskaber til udformningen af craft.

Denne frie tilgængelighed af materialer og redskaber kan på baggrund af de perciperede muligheder også bidrage til, at deltagerne er mere tilbøjelige til at **eksperimen-**

---

tere i den kreative proces. Kathrine beskriver, hvordan hun blander forskellige farver for at få det rigtige udtryk. Ligeledes beskriver hun, hvordan hun ikke bruger nogen bestemt teknik, men prøver sig frem.

I: Hvis du så skal prøve at beskrive det her med at male med akryl for en, der måske ikke ved, hvad det vil sige. Hvordan vil du så beskrive det?

K: Jamen altså det er jo maling på et lærred, det tørrer rimelig hurtigt og er vandopløseligt, når det er ligesom fugtigt når det kommer ud af bøtten. Og så når det tørrer, så stopper det så med at være vandopløseligt. Og så sidder jeg og blander en del farver sammen for ligesom at få det til at se rigtigt ud (...)

I: Er der nogle bestemte teknikker, du kan vælge imellem i det her?

K: Jeg har ikke rigtigt snakket så meget om, hvordan man gør. Jeg kender ikke rigtigt nogle teknikker på den måde (...) Så jeg har mere eller mindre bare fået lov til at prøve mig frem og sådan se, hvad der virker.

Her ses vigtigheden i at have forskellige materialer såsom forskellige farver af maling fremme under udførelsen af craft. Kathrine sidder hele tiden og iagttager sine tilgængelige farver i forhold til det billede, hun er ved at male. Hun overvejer, hvorvidt farverne er passende i forhold til det udtryk, hun ønsker, eller hvorvidt hun bliver nødt til at blande nogle nye farver. I denne proces perciperer hun de forskellige farver og hvilke muligheder de giver for dannelsen af andre farver. I denne skabelsesproces iagttager Kathrine, set i lyset af Gibson (2014), kontinuerligt de affordances værkstedets miljø indeholder (p. 120f). Dette indebærer eksempelvis muligheden for brug af forskellige materialer, blanding af forskellige materialer, brug af forskellige redskaber såvel som teknikker. Det er en kompleks proces, hvor affordances yderligere bliver iagttaget ud fra den specifikke situation – at Kathrine er i gang med at male et billede. Derudover har Kathrine en bestemt intention og mål med billedet; at det skal have et bestemt udtryk, hvilket også indgår i den aktive informationsindsamlingsproces (Gibson, 2014, p. 120f). I tillæg til dette er perceptionen af affordances påvirket af den socialt strukturerede setting og de kulturelle regler i miljøet (Glaveanu, 2012, p. 195). Når man indgår i et craft-værksted er der bestemte måder, hvorpå man udfører craft. Der er bestemte teknikker, traditioner og frem-

---

gangsmåder, som er typiske for det pågældende værksted. Kathrine beskriver, hvordan hun ikke bruger nogle bestemte teknikker i hendes proces, men at hun prøver sig frem, hvilket fremstod som normal praksis i Værkstederne under deltagerobservationerne og interviews. Ovenstående tyder på, at denne eksperimenterende praksis i værkstederne støttes op af, at materialerne placeres frit tilgængeligt, da de herved kan percipere flere muligheder for handling (Gibson, 2014, p. 119).

Udover substanserne er **deltagerne også omgivet af andre deltagere** såvel som værkstedsassistenter. De andre deltagere kan betragtes som sociale andre, hvis tilstedeværelse afforder forskellige handlinger for deltageren (Bang, 2008, p. 163). Indretningen af værkstedet begrænser og giver muligheder for, i hvor høj grad og på hvilke måder en deltager er i stand til at interagere med de andre deltagere eller værkstedsassistenterne. Indretning former eksempelvis, hvor en deltager kan bevæge sig hen i værkstedet, hvor en deltager kan sidde eller stå og arbejde med sit craft-projekt, hvor lange eller korte afstande der er mellem de enkelte deltagere i rummet. Dette medfører, at nogle rum naturligt faciliterer social interaktion, mens andre rum begrænser mulighederne for social interaktion. Lene fortæller her om forskellen mellem social interaktion i keramikværkstedet og malerværkstedet:

(...) da jeg var inde på malerværkstedet (...) der havde jeg mere overskud til at snakke med andre og sådan noget, men det er med keramikken, der er man nok mere sådan, altså jeg har meget den der følelse, når jeg sidder med keramikken, jamen så har jeg den der boble, og så og så kan faktisk ikke jeg faktisk ikke blive forstyrret altså (...)

Lene beskriver her en sammenhæng mellem de forskellige værksteder og det overskud, hun oplever at have til at interagere med de andre deltagere. Hun fortæller, hvordan hun i malerværkstedet taler mere med de andre sammenlignet med keramikværkstedet. Malerværkstedet ligger i et stort åbent lokale i samme rum som læderværkstedet, og der kan derfor befinde sig mange mennesker i rummet på samme tid. Derudover er værkstedet placeret op ad personalestuen, hvilket bevirker, at værkstedsassistenter fra de andre værksteder ofte går gennem rummet. Arbejdspladserne er centreret omkring et stort sammensat bord med seks stole omkring, hvor deltagerne kan sidde ved siden af hinanden eller over for hinanden. Man kan argumentere for, at denne opsætning af arbejdspladser, det at rummet er et gennemgangslokale, og

---

at der befinder sig mange mennesker i rummet samtidig, for nogle deltagere potentielt kan virke overvældende og overstimulerende, hvilket flere deltager også beskriver. Dog bidrager denne indretning også til flere muligheder for social interaktion. Flere mennesker og mere bevægelse i rummet lægger op til en mere afslappet omgangsmåde med hinanden. Derudover giver arbejdspladserne ved siden af andre deltagere og eventuelt værkstedsassistent mulighed for en-til-en samtaler, hvor der kan tales om andre ting end craft. Betydningen af dette bliver udfoldet i afsnittet 5.3.1 *Omsorg i værkstederne*. Derudover er maling ikke en aktivitet, der støjer på samme måde som keramik, hvor ler eksempelvis æltes, bankes og tørres med føntørrer, hvilket også påvirker muligheden for at interagere med hinanden i værkstedet. Derudover er der også nogle bestemte fysikaliteter ved de forskellige craft-materialer, som giver forskellige muligheder for at arbejde med dem og lægger op til forskellige måder at arbejde på, hvilket vil blive uddybet i 5.1.2 *Materialets egenskaber*.

Opsamlende er det i dette afsnit blevet belyst, hvordan de forskellige værksteders indretning med dets centrale substanser former deltagernes skabelsesproces. Den synlige opbevaring af materialer, den frie tilgang til redskaber og værktøj såvel som udstillingen af tidligere færdiggjorte projekter øger mængden af affordances, som deltagerne kan percipere i værkstedet. Det er blevet udfoldet, hvordan de perciperer muligheder, og herunder de tilknyttede sociale normer, også bidrager til deltagernes mulighed for at eksperimentere i den kreative proces. Derudover kastes der lys over, hvordan deltagerne også er omgivet af andre deltagere såvel som værkstedsassistenter, og hvordan denne tilstedeværelse afforder forskellige muligheder for handling i forhold til sociale andre. Endelig kan værkstedernes fysiske indretning facilitere bestemte måder at interagere med hinanden socialt på.

5.1.2 Materialets egenskaber

I det følgende afsnit vil materialets egenskaber og hvordan der knytter sig forskellige affordances hertil blive udfoldet. Materialernes affordances har indflydelse på deltagernes skabelsesproces i værkstedet, og er derfor centrale at udfolde i relation til de betingelser, der spiller ind på, hvilken mening deltagerne konstruerer om at lave craft i værkstederne.

Materialerne har i kraft af deres fysikalitet nogle bestemte egenskaber, der påvirker måden, deltagerne arbejder med materialet på. Disse forskellige materialer giver anledning til forskellige måder at arbejde på, hvilket ligeledes påvirker den enkeltes skabelsesproces. Et eksempel på, hvordan **materialets fysiske egenskaber former arbejdsprocessen**, kan ses i følgende udsnit, hvor deltageren Lene fortæller om en af de mest givende processer for hende i arbejdet med ler:

Altså jeg vil sige den som, den proces hvor jeg har haft mest ud af, det er den der med og og få et stykke ler i hånden og ikke vide, hvad du vil, og så bare sidde og mærke efter og sidde og snakke lidt eller sidde i sig selv og og bare lade fingrene og leret arbejde sammen, og så lige pludselig så kan der opstå et eller andet, så man Gud, hvad er nu, hvad kan det blive og sådan noget (...)

Lene beskriver her en proces, der er styret af hendes følesans' samspil med lerets fysiske egenskaber. Dette samspil guider skabelsen af et keramisk produkt. Gibson beskriver, hvordan syn, hørelse, lugt og berøring styrer bevægelse og adfærd (Gibson, 2014, p. 27). Dette er afspejlet i Lenes beskrivelse af sin proces, som er karakteriseret ved, at "fingrene arbejder sammen med leret". Hendes adfærd er styret af hendes berøring af lerets overflade samtidig med, at hun nogle gange kigger på det, hun er ved at skabe og vurderer undervejs. Yderligere afspejler det, at Lenes bevægelse ligeledes er styret af de affordances, som lerets fysiske egenskaber stiller til rådighed for hende (Gibson, 2014, p. 119). Ler er et materiale, der i fugtig tilstand er plastisk (Vestergård et al., 2017, *anvendelse*), hvilket medfører, at det kan formes permanent ved tryk i og stræk af materialet. Lene anvender disse egenskaber ved leret til at manipulere klumpen til en form, der når den beskues kan forestille forskellige figurer, abstrakte former eller blive til diverse brugsgenstande. Lerets fysikalitet muliggør således en proces, hvor deltageren primært kan være styret af sin berøring med materialet. Denne arbejds måde har i Lenes optik nogle bestemte implikationer, hvilket hun beskriver i det følgende, hvor hun fortæller videre omkring det at sidde med et stykke ler i hånden og lade fingrene og leret arbejde sammen:

(...) altså det har jeg, det har jeg sådan set gjort meget, hvor det jeg føler, at det er en, så folk der kommer og ikke ved, hvad de skal lave, og som

---

har det skidt, der tror jeg på, at det er en god terapi, fordi man får, man får nogle tanker ud af hovedet.

Her fortæller Lene, hvordan hun mener, at denne måde at arbejde på, hvor processen primært er styret af samspillet mellem berøring og lerets fysiske egenskaber, giver anledning til at “få tanker ud af hovedet”. Denne beskrivelse kan udtrykke det faktum, at hendes mentale fokus ligger på den fysiske sensation, berøringen med materialet, hvilket flytter fokuset fra negative tanker og giver en pause herfra. I dette eksempel giver lerets affordance anledning til fordybelse i berøringen af materialet, at handle mere instinktivt og dermed at koble hjernen fra, hvilket opleves som at få “tanker ud af hovedet”.

Når deltagerne laver craft i de forskellige værksteder ender de op med et færdigt produkt. **Det færdige produkt**, deltagerne kan ende ud med, afhænger i høj grad af de materialer og redskaber, de har til rådighed. I nedenstående citat fortæller Anne, om materialerne i de forskellige værksteder i relation til, hvordan de får hende til at føle sig tilfreds med det færdige craft-produkt:

I: Ja, og så noget med materialerne, sagde du også, at det var ordentlige materialer?

A: Det var ordentlige materialer, ja, og det er jo også, så har Maler-Marianne lige de der stykker karton, der skal bruges til det ikke, og så har hun lige det papir på 120 gram, jeg kunne bruge til at male med de akrylmalinger i, ja. Og sådan er det også med leret, det er jo fint, godt ler, og inde i træværkstedet, der er de jo så heldige, så af og til bliver der fjernet træer og (...) Så kommer de og ligger og tørrer, så kan de bruge dem, så og de har også de rigtige remedier, file og save og (...) hvad der skal bruges til.

Anne fremhæver her kvaliteten og udvalget af materialer og redskaber til at lave de forskellige craft-aktiviteter. Det, at deltagerne har adgang til kvalitetsmaterialer, kan opfattes ud fra et anerkendelsesperspektiv, som at deltagernes evner og potentialer indenfor craft tages seriøst og derved anerkendes (Honneth, 2006). Dette afspejles i, at kvaliteten italesættes af Anne som medvirkende til, at de endelige craftprodukter fremtræder professionelle, ordentlige og brugbare, hvilket gør, at hun er glad for det

---

færdige produkt. Dette udfoldes i 5.3.3 *At blive set som mere end syg grundet craft*. Inden for rammen af affordance-begrebet kan det her ses, hvordan materialernes egenskaber i forhold til deres kvalitet, giver deltagerne mulighed for at lave færdige craft-produkter med et æstetisk udtryk (Gibson, 2014, p. 119). Det helt centrale er altså det, at deltagerne ikke ville have lige så let adgang til at lave færdige produkter med et professionelt eller flot udtryk, hvis ikke materialerne havde været af god kvalitet, eller at der ikke havde været de rigtige redskaber til rådighed for dem. I sådan et tilfælde ville det færdige produkt i højere grad være afhængigt af den enkelte deltagers evner og færdigheder, hvilket ligeledes ville påvirke deltagerens mulighed for at få anerkendelse fra andre inden for og uden for Værkstederne. Materialernes og redskabernes kvalitet og udvalg muliggør altså skabelsen af produkter med et professionelt udtryk til trods for deltagerens tidligere erfaringer eller færdigheder i forhold til at lave craft. Dette skaber i tillæg muligheden for at indgå i bestemte interaktioner med andre på baggrund af det færdige produkt, hvor en af mulighederne for eksempel er, at man kan give produktet væk. Dette vil blive eksemplificeret under udfoldelsen af den betydning, det kan have at blive set som andet end syg i kraft ens craft-produkter og -færdigheder (se 5.3.3 *At blive set som mere end syg grundet craft*).

Opsamlende kastes der i ovenstående lys over, hvordan materialets fysiske egenskaber former arbejdsprocessen. Materialets egenskaber lægger op til bestemte måder at arbejde på, hvilket former og styrer deltagerens proces. Det bliver fremstillet, hvordan kvaliteten af det færdige produkt i høj grad afhænger af de materialer og redskaber, deltagerne har til rådighed, og hvordan de skaber muligheden for, at de fleste kan lave craft-produkter med et professionelt udseende.

5.1.3 Delkonklusion

Gennem analysen er nogle af de betingelser, der bidrager til deltagernes konstruktion af betydningen af at deltage i craft-aktiviteter, blevet belyst. Måden, man har valgt at indrette værkstederne på med synligt opbevarede materialer, fri tilgang til redskaber og udstillingen af tidligere produkter, er afgørende for og øger mulighederne for handling, deltagerne har til rådighed under craft-processen. Materialernes fysiske egenskaber former processen og den sociale interaktion med andre. Derudover viser analysen, at rummenes layout også giver forskellige muligheder for at interagere socialt med andre. De fysiske rammer og materialet skaber grundlaget for og er der-

---

med en del af de betingelser, der bevirker, at andre processer såsom empowerment og omsorg kan opstå i Værkstederne. Dette vil blive udfoldet i de to følgende temaer, hvoraf det første tema udforsker selvbestemmelse i relation til craft-aktiviteterne.

5.2 *Craft-aktiviteterne giver mulighed for selvbestemmelse*

I empirien fremgår det, at muligheden for selvbestemmelse i forbindelse med craft-aktiviteterne har stor betydning for deltagerne. Som beskrevet i forrige analysetema, er der i Værkstederne et væld af muligheder i forhold til valg af værksteder, aktiviteter, materialer og redskaber, som i følgende afsnit vil blive uddybet. Dette vil gøres gennem de tre undertemaer; 1) *Værkstederne tilbyder mange valgmuligheder*, 2) *Personalet støtter op om valgmulighederne* og 3) *Craft-aktiviteter som selvhelbredende*.

5.2.1 Værkstederne tilbyder mange valgmuligheder

Gennem empirien er det tydeligt, hvordan de mange forskellige valgmuligheder, Værkstederne tilbyder, betragtes som overordnet positive af deltagerne. I følgende afsnit vil det blive analyseret, hvilken betydning denne selvbestemmelse har for deltageren. I et interview beskriver Mona, hvordan smykkeprocessen foregår, hvori hun forklarer, hvordan deltagerne selv bestemmer, hvad de vil lave:

I: Ja, så det lyder som om der er mange dele i det? Altså mange ting du skal lære, når man laver-

M: Ja, jeg lærte – (lyder først bekræftende i tonen, men afbryder sig selv) Jeg bestemmer jo selv, hvad jeg har lyst til at lære. Det er jo ikke en skole, hvor der er noget – vel? Det er jo helt (...)

I: Nej.

M: Og så er der jo mange udstillingsting, hvor man kan sige: ”Den der, den kunne jeg godt tænke mig at lave”, eller ”den der kunne jeg godt tænke mig at lære, hvordan man laver”.

I: Okay, så det er én selv, der kommer med idéerne?

M: Ja, ellers så er der nogle bøger, som man kan kigge i og få nogle idéer, ik? Og ellers, så er Smykke-Signe god til at komme med forslag (...)

Mona beskriver således, hvordan hun i Værkstederne har en høj grad af valgfrihed i forhold til, hvad hun gerne vil lave. På den måde bliver hun selv aktivt deltagende i smykkeprocessen og den inspirationsproces, der leder op til udførelsen af craft-aktiviteten. I forlængelse heraf, beskriver hun, hvordan Værkstederne er modsat skoler, hvor man i højere grad bliver pålagt, hvad man skal lære. Belyst ud fra teorien om empowerment, kan man ved at give denne valgfrihed og selvbestemmelse til deltagerne, være med til **at styrke deres følelse af at være i kontrol over deres eget liv og handlinger**. Ud fra Staples' (1993) definition af empowerment, blev det præ-senteret, at man ved at give personer en større grad af magt, blandt andet kan øge deres kompetencer og selvbillede, så de bliver i stand til at handle på egne vegne (p. 22). Ved at give deltagerne muligheden og ansvaret for selv at bestemme, hvad de har lyst til at lave af craft-aktiviteter, bidrages der til at opbygge kompetencerne til aktivt at tage valg samt en tro på, at man er i stand til dette. Dette kan give et mere positivt forhold til sig selv og sine egne evner, hvilket kan være med til at øge empowerment hos deltagerne. Mona er ligeledes bevidst om, hvordan Værkstederne tilbyder hende muligheden for selv at bestemme over sin proces samt selv at tage initiativ, hvilket hun ikke har oplevet i tidligere institutioner, herunder eksempelvis skolen. Ud fra Zimmermanns (1995) perspektiv, kan Monas kritiske forståelse være med til at forme hendes opfattelse af de muligheder og begrænsninger, der er i hendes omkringliggende miljø (p. 581f). I forlængelse af dette beskriver Anne, hvordan craft-aktiviteter har givet hende kompetencer til bedre at kunne klare forskellige udfordringer:

Jeg tror at, at jeg har lært og løse problemer på en anden måde, altså jeg tænker kreativt, altså ja sådan en banal ting, som og stryge perlerne, de skal helst ligge imellem noget, så ikke de bliver bulet, så har jeg taget to stykker spækbræt og så nogle skruetvinger hjemme, så ligger de i fin spænd, at så manden ikke kan finde sine spækbrætter, det er der jo så ikke noget at gøre ved.

At lave craft-aktiviteter har herudfra bidraget til, at Anne i højere grad er i stand til at løse forskellige problemer på en mere kreativ måde. Ud fra den intrapersonelle komponent i psykologisk empowerment, kan individets opfattelse af at være kompetent, handlekraftig og i stand til at tage kontrol over egne handlinger, bidrage til at de i højere grad kan tackle forskellige udfordringer, som de møder (Zimmerman, 1995, p.

588f). Det, at deltagerne får ansvar for deres egen skabelsesproces i Værkstederne, kan således bidrage til en opfattelse af at være i kontrol, hvilket kan gøre det lettere for dem at tackle forskellige hindringer, de møder uden for Værkstederne. Det vil altså sige, at der er tale om en udviklingsproces, hvor individet opnår en højere grad af kontrol, der kan anvendes i løsningen af udfordringer i sin hverdag.

Et andet relevant aspekt er **modsætningsforholdet mellem valgmulighederne og graden af selvbestemmelse i henholdsvis Værkstederne og de psykiatriske afdelinger**, der fremkommer i empirien. I interviewet med Mona, beskriver hun, hvordan hendes hverdag i psykiatrien ser ud:

I: Mm. Og er det rigtigt forstået, at du har været i psykiatrien – altså inde i selve psykiatrien og haft en hverdag derinde også?

M: Jeg har været, altså, inde og ude og inde og ude lige siden jeg var 17, ik’?

I: Jo. Men hvis nu man er derinde, hvordan er hverdagen så –

M: RØV-syg! (hurtig, bestemt afbrydelse. Tryk på hver stavelse i ordet og lille pause mellem hver stavelse)

I: Ja? Røvsyg?

M: RØV-syg! (...)

I: Ja... Men hvad er det man kan lave der? Når du står op, hvad sker der så?

M: Så sidder jeg i en stol og glor fjernsyn hele dagen.

I: Er det det eneste, man kan lave? (overrasket tonefald)

M: Ja! (insisterende)... Og så kan vi spille noget kort. Der er ikke noget at lave.

I: Har de slet ikke nogle tilbud eller noget –

M: Nej!

I ovenstående citat beskriver Mona, hvordan hendes hverdag på den psykiatriske afdeling ikke tilbyder nogle aktiviteter eller muligheder for selv at bestemme, hvad hun vil lave. Hverdagen er således præget af gentagelser og mangel på kontrol over sine egne handlemuligheder. I denne udlægning af psykiatrien, er der ingen af de tre dimensioner af psykologisk empowerment i spil, og der er dermed begrænsede muligheder for at opnå empowerment. Monas manglende oplevelse af at være i kontrol over egne handlemuligheder, er med til at svække empowerment på det intraperso-

---

nelle plan, mens fraværet af at kunne deltage aktivt i de sociale interaktioner og beslutningsprocesser er med til at svække empowerment på det interaktionelle og adfærdsmæssige plan (Zimmerman, 1995, p. 588f). Denne kontrast kan være med til at tydeliggøre, hvad Værkstederne og craft-aktiviteterne kan, da deltagerne i langt højere grad har mulighed for inddragelse og selvbestemmelse. Dette understreges yderligere i skiftet fra, at deltagerne italesættes som *patient* i psykiatrien til *bruger* i Værkstederne. Dette skift indikerer et fokus fra at være afhængig og passiv til et fokus på at være uafhængig og aktiv (Zimmermann & Warschaucky, 1998, p. 3). Den måde deltagerne omtales inden for henholdsvis psykiatrien og Værkstederne, kan således være med til henholdsvis at fremme eller hæmme deres handlemuligheder og dermed følelse af empowerment. Dette skyldes blandt andet, at ordenes konnotationer kan internaliseres af deltagerne og på den måde blive en del af deres selvforståelse.

Som tidligere udfoldet i afsnittet 5.1.1 *Værkstedernes indretning*, kan adgangen til mange forskellige materialer og redskaber bidrage til flere muligheder i den kreative proces, men kan samtidig også forstås fra et empowerment perspektiv som **et udtryk for tillid** til deltagerne i Værkstederne. I en deltagerobservation noteres følgende eksempel: “Der er også en reol med alle redskaber, som skal bruges til læderarbejdet. [Det virker til at alle materialer og redskaber er tilgængelige for alle i begge værksteder. Dette gælder også værktøjer som for eksempel syle og hammere]”. Når deltagerne frit kan tilgå redskaber som eksempelvis syle og hammere, som i psykiatrien i højere grad betragtes som potentielt skadelige redskaber (Region Hovedstaden Psykiatri, 2023, p. 5), er dette med til at signalere en høj grad af tillid til deltagerne. Menneskesynet i Værkstederne kan således være præget af et fokus på deltagerne som ressourcefulde og med ret til frihed og ansvar, frem for et fokus på deres psykiske lidelse. Denne tillid til deltagernes brug af forskellige redskaber, kan herudfra være med til at konstruere betydningen af at have en svær psykisk lidelse. Ifølge empowermentteori, kan personalets tillid og menneskesyn være med til at ændre magtfordelingen og de handlemuligheder, som deltagerne har (Andersen & Vinther-Jensen, 2002, p. 61). Tilliden bliver herudfra et udtryk for, at man på trods af at have en psykisk lidelse, stadig er i stand til selv at træffe de beslutninger, der er bedst for deltageren selv. Viden og menneskesyn hos personalet har dermed også stor indflydelse på, hvordan deltagerne med psykiske lidelser opfattes og behandles. Dette kan altså være med til at påvirke rammerne for at indgå i Værkstederne, og den betyd-

---

ning, som craft-aktiviteterne får for deltagerne. Når deltagerne eksempelvis oplever at blive set som andet end deres sygdom og får frihed til selv at bestemme over sin skabelsesproces, kan det være med til at opbygge en mere ressourceforanket identitet. Menneskesynet i Værkstederne kan således være et gennemtrængende element, der påvirker betingelserne og betydningen af craft-aktiviteterne. Ud fra Honneths anerkendelsesteori (2006) bliver deltagerne herud fra anerkendt som mennesker, der er tilregnelige og kan stoles på i forhold til at håndtere, at de potentielt farlige redskaber ikke er låst inde. Derved kan dette fremme den myndighed hos deltagerne, som ellers ikke tilskrives patienter inden for psykiatrien, og de kan igennem denne anerkendelse begynde at stole på disse sider i sig selv. Derudover bliver det en anerkendelse af deltagerne som nogle, man kan have tillid til. Denne tillid kan ligeledes betragtes som værende empowering for deltagerne, idet den er med til at styrke deltagernes evne til og tro på at kunne påvirke eget liv. På samme tid kan denne tillid også sige noget om deltagerne i Værkstederne, da det muligvis ikke er alle, der har adgang til institutionen, og de deltagere, som har adgang på forhånd kan være blevet vurderet for, hvorvidt de kan indgå blandt de frit tilgængelige redskaber.

Opsamlende giver de mange valgmuligheder i værkstederne, i forhold til valg af redskaber, teknikker, aktiviteter og værksteder, anledning til selvbestemmelse for deltagerne. Denne selvbestemmelse kan styrke deres følelse af at være i kontrol over eget liv og handlinger. Følelsen af selv at kunne bestemme, kan bidrage til, at deltagerne får opbygget tro på egne evner, og således være med til at styrke deltagernes empowerment. Dette kan medføre, at de lettere kan tackle udfordringer uden for Værkstederne, eksempelvis ved at lære at tænke mere problemløsende. De mange valgmuligheder står for mange af deltagerne også i kontrast til psykiatriens rammer. På de psykiatriske afdelinger tilbydes ikke samme grad af muligheder for selvbestemmelse og kontrol over, hvad man gerne vil. Yderligere bliver de mange valgmuligheder også et udtryk for tillid, idet deltagerne frit kan tilgå alle typer redskaber, som normalvis ikke er tilgængelige inden for psykiatrien.

5.2.2 Personalet støtter op om valgmulighederne

I følgende afsnit vil det blive udforsket, hvordan personalet støtter op om de valgmuligheder, der er i værkstederne. De mange valgmuligheder, craft-aktiviteterne forudsætter, kan nemlig også være grobund for et støttebehov, idet deltagerne kan få brug

---

for hjælp og vejledning til at navigere i mulighederne. I et interview med Ellen, beskriver hun følgende:

De kigger på det menneske, der træder ind af døren og så tager de den derfra. Og så tager de imod en. Og så er det ligesom en selv, der skal sige, hvad man gerne vil lave. Og så, og når det er sådan at det er en selv, der skal sige det, så får man – når man har det rigtig, rigtig dårligt – så får man ligesom tankerne hen på, at der var måske alligevel noget, som man godt kunne tænke sig at lave. Selvom at det tror man ikke man synes, man ved noget om. Og det tager de så fat i, og så får man den vejledning og den hjælp, som man har brug for. Men man får også en helt masse – egne beslutninger og egne bestemmelser. Man skal selv bestemme og selv beslutte.

Ellen beskriver i ovenstående citat, hvordan det selv at skulle vælge, hvad man vil lave, kan aflede ens tanker, når man har det dårligt. Hun beskriver, hvordan personalet tager imod en, som man er, og forsøger at hjælpe og vejlede én fra det udgangspunkt. I dette ligger der i høj grad emotionel anerkendelse i form af omsorg, hvilket bliver uddybet i 5.3.1 *Omsorg i værkstederne*. Ellen lægger derudover flere gange vægt på, hvordan det er deltagerne selv, der bestemmer, hvad de gerne vil lave. I et affordanceperspektiv giver det, at værkstedsassistenterne befinder sig i rummet under aktiviteterne, mulighed for at deltagerne kan spørge om og få hjælp og vejledning af dem (Bang, 2008, p. 173). På denne baggrund **har personalet mulighed for at hjælpe deltagerne med craft-aktiviteternes selvbestemmelsesproces**, hvilket også kan belyses i et empowermentperspektiv. I stedet for at tage over, når deltagerne ikke er sikre på, hvad de vil lave, bevarer de troen på deltagernes evne til selv at kunne træffe beslutninger om deres skabelsesproces. Dette kan betragtes som psykologisk empowerment på det interaktionelle niveau, idet personalets støtte og inddragelse af deltagerne i beslutningsprocesserne kan være med til at styrke deltagernes tro på egne evner og værdi (Zimmerman, 1995, p. 589). Samtidig bliver deltagerne ikke ladt alene i at navigere i de mange valgmuligheder, men får i stedet assistance fra personalet, hvilket er med til at øge muligheden for at opleve succes med den craft-aktivitet, deltageren er i gang med. På den måde kan deltageren få en oplevelse af at kunne lykkes, hvilket kan være med til at styrke den intrapersonelle empowerment (Zimmerman, 1995, p. 588f). Personalets hjælp og støtte i craft-aktiviteterne kan således være empowering for deltagerne. Dette skyldes netop, at personalet ikke tager

---

over i beslutningsprocesserne, men i stedet assisterer deltagerne, så de får en følelse af selv at have taget aktive beslutninger.

En væsentlig betingelse for at deltagerne har mange valgmuligheder i forhold til materialer er, at de selv skal betale for materialerne. Dette medfører, at **materialernes tilgængelighed er påvirket af deltagerens økonomiske situation**. Det er ikke alle deltagere, der har råd til at lave alle typer af projekter, og dem der kommer i værkstederne, kan være udfordret i forhold til at have overblik over deres økonomi. Værkstedsassistenten Smykke-Signe fortæller: ”(...) alle har ikke overblik over deres økonomi, og nogle tror, de har flere penge, end de har.” Ud fra Gibsons (2014) perspektiv kan en risiko ved, at deltageren eksempelvis drager inspiration fra udstillingen af tidligere projekter, derfor potentielt være, at deltageren kan ende med at percipere muligheder i miljøet, der økonomisk ikke kan lade sig gøre for dem (p. 128). Dette er en risiko, som værkstedsassisterne er opmærksomme på, og forsøger at imødekomme for deltagerne:

Imens vi venter på deltageren, fortæller Smykke-Signe om sølvets pris, og siger i den forbindelse: “Vi skal være åbne omkring det” og “Det går ikke, at vi lader som om alle har lige mange ressourcer”. Derfor informerer personalet altid om priser, før projekterne påbegyndes og undervejs, så der er gennemsigtighed, samt guider deltagerne til andet materialevalg, hvis de ikke har råd til de dyre materialer.

Her ses det altså, hvordan egenbetalingen af materialer påvirker de muligheder den enkelte deltager har i forhold til, hvilke craft-projekter de kan lave, som beskrevet gennem Gibsons (2014) begreber. Det ses også, at personalet i Værkstederne er opmærksomme på dette forhold, og forsøger at tage hensyn til den enkelte deltagers situation, sådan at deltageren ikke kommer i en situation, hvor vedkommende har lavet et craft-projekt, der er for dyrt for dem, og derfor ikke har mulighed for at få deres projekt med hjem.

Det, at deltagerne selv skal betale for materialerne, kan samtidig være en måde at give dem mere ansvar for deres skabelsesproces og deres færdige produkt. Det er med til at indikere, at det er *deltagernes* projekter, som de selv har valgt og ikke no-

---

get de er blevet påduttet. I interviewet med Mona, beskriver hun ligeledes, hvilken betydning selvbetalingen har for hende:

I: Okay? Så det er relativt tilgængeligt for alle?

M: Absolut. Alle kan være med. Jeg ved godt den der kongekæde, som jeg er ved at lave – men det er også fordi det er rent sølv – den kommer til at koste 850 kr eller sådan noget, men skide være med det, altså... Man vælger jo selv, og Smykke-Signe siger også på forhånd, at det her, det bliver altså noget dyrere, og vejleder én med hensyn til – så man sidder ikke og laver noget, og så tror man skal betale 30 kr. for en kongekæde, vel?

I ovenstående udsagn beskriver Mona, hvordan materialerne samt deres priser i hendes opfattelse er tilgængelige for alle. Hun beskriver, at prisen for hende ikke har den store betydning, idet hun selv har været med til at vælge. Deltagerne betaler således selv for materialerne, men først når de er færdige med deres produkt. Egenbetaling kan herudfra bidrage til en følelse af empowerment hos deltagerne, idet personalet både stoler på, at de selv har styr på deres økonomi samt, at de betaler for deres produkt. Samtidig er deltagerne informeret og vejledt i materialernes pris, hvilket ifølge empowermentteorien kan skabe grundlag for at øge magten hos deltagerne. Det vil altså sige, at deltagernes viden om materialernes pris er med til at gøre dem i stand til at træffe autonome beslutninger (Zimmerman, 1995, p. 589). Selvom deltagernes egenbetaling kan have en masse potentiale, kan det samtidig have en slagside. For at holde styr på udgifterne til materialer skrives prisen for de anvendte materialer op i en bog, og bliver senere afregnet, når produktet er færdiggjort. Dette kan potentielt give associationer til en form for overvågning. Når deltagernes økonomiske beslutninger bliver opskrevet og observeret, kan det give en følelse af at være under konstant opsyn. Dette kan være med til at skabe en magtubalance, hvor personalet får kontrol over og skal godkende deltagernes økonomiske beslutninger. På den anden side kan inddragelsen af deltagerne i materialernes pris, også være med til at give en følelse af inkludering og transparens for deltagerne.

Opsummerende kan deltagerne modtage støtte og vejledning af personalet for at navigere i de mange valgmuligheder og graden af selvbestemmelse i Værkstederne.

Personalets støtte i deltagernes skabelsesproces kan være med til at øge muligheden for vellykkede processer og projekter. I denne støtte bliver det tydeligt, at deltagerne selv skal tage aktive beslutninger, hvor personalet assisterer, når det er nødvendigt. Deltagerne får på den måde mulighed for at opleve succes med deres craft-aktiviteter, hvilket kan fremme deres tro på egne evner samtidig med at de oplever selv at have kontrol over deres skabelsesproces. Yderligere forsøger personalet også at udtænke forskellige måder at udføre craft-aktiviteterne, så alle deltagere kan være med, uanset deres håndværksmæssige niveau. Dette kan ligeledes bidrage til deltagernes tro på egne evner, hvilket kan give dem mod på at udfordre sig selv og på den måde opbygge kompetencer. Egenbetaling bliver herudover en forudsætning for tilgængeligheden af de mange materialer. Deltagernes økonomiske situation bliver således medbestemmende for, hvilke craft-aktiviteter deltagerne har mulighed for at lave. Egenbetaling kan dog også betragtes som en måde at give deltagerne mere ansvar over deres skabelsesproces.

5.2.3 Craft-aktiviteter som selvhelbredende

I forlængelse af ovenstående analyse af, hvilken betydning selvbestemmelse har for deltagerne, findes det relevant at undersøge, hvordan denne selvbestemmelse kan være med til at give deltagerne **kontrol over deres egen behandling eller livsbane i relation til deres psykiske lidelse**. I et interview beskriver Ellen, hvordan hun har haft et håb om at kunne tegne eller male sig ud af sin lidelse:

I: Hvad tænker du, at der var i at blive ved med at gøre det, selvom du havde det dårligt?

E: Jamen, det var fordi, at jeg havde det jo også dårligt, hvis jeg lagde mig i min seng. (...) Jeg havde det bare dårligt hele tiden, så det var lidt ligemeget med alting, når nu jeg bare havde det så dårligt indeni. Så kunne jeg jo lige så godt få et eller andet ud af det alligevel, fordi jeg havde sådan tændt et ly/(lys)/.. et håb indeni mig, som sagde at jeg skulle tegne eller male mig ud af det her. Det havde jeg ligesom sat op for mig, at det var den vej. (...) Og det at skulle herved betød, at.. Så kom jeg herved og var ligesom i.. Jaer.. Jeg ved ikke rigtigt, hvad jeg skal sige om det.. Øhm. Amen det var i hvert fald guld værd.

Her beskriver Ellen, hvordan hun på trods af at have det psykisk dårligt, stadig havde en motivation for at komme ned i Værkstederne og lave craft-aktiviteter. Ellen forsøger på den måde at få det bedre gennem udførelsen af craft-aktiviteter. Ud fra teorien om empowerment, kan Ellens anvendelse af craft-aktiviteter som middel til at få det bedre i en svær periode forstås som en måde at tage kontrol over sin egen behandling og bedring (Staples, 1993, p. 22). I stedet for at give andre kontrollen over hendes behandlings- og bedringsforløb, som psykiatrien eksempelvis kan varetage, eksempelvis ved medicinering og samtaleterapi (Psykiatrifonden, 2024), vælger hun i stedet at stole på hendes egne evner til at tegne eller male sig ud af hendes lidelse. På den måde påtager hun sig *selv* magten over og muligheden for at ændre sin egen livssituation. Dette kommer også til udtryk i interviewet med Kathrine:

I: Hvad vil du så sige er det, som gør det vigtigt for dig at møde op her og male for eksempel?

K: For mig så er det meget det, at jeg får ligesom, får genopbygget noget igen. At jeg får trænet mig selv op til at lave lidt mere. Og være lidt mere i gang, så jeg forhåbentlig kan lande sikkert et eller andet sted, når jeg kommer ud herfra og kan være i stand til ligesom at passe på mig selv.

Her beskriver Kathrine, hvordan craft-aktiviteter kan være et redskab til at bygge sig selv op igen, så hun kan klare sig selv, når hun bliver udskrevet fra den psykiatriske afdeling. På den måde kan craft-aktiviteterne siges at få en rehabiliterende funktion for nogle af deltagerne, idet de langsomt opbygger kapacitet, som de kan bruge i deres daglige liv uden for Værkstederne. I forlængelse af ovenstående analyse af Ellens citat, bliver craft-aktiviteter for Kathrine ligeledes et middel til aktivt at handle og få kontrol over sin egen lidelse og livssituation. Som tidligere beskrevet kan selvbestemmelse give deltagerne mulighed for at prøve forskellige craft-aktiviteter af, hvilket kan være med til at øge deres følelse af mestring og selvstændighed. Dette kan ifølge Zimmerman være med til at opbygge en følelse af selvværd og selvtillid (Zimmerman, 1995, p. 588f). Det, at deltagerne gennem craft-aktiviteterne opbygger selvtillid og tro på egne evner, kan også belyses ud fra anerkendelsesteorien (Honneth, 2006). Ud fra denne teori udvikles selvtilliden dog gennem anerkendelsen deltagerne kan få af andre og udvise over for andre, når de selv eller når andre prøver nye craft-aktiviteter af og når de udfører craft-aktiviteterne generelt. Forskellen på empowermentteoriens intrapersonelle komponent og anerkendelsesteorien er derfor, at deltagernes selvforhold ud fra anerkendelsesteorien ikke udvikles på baggrund af

---

muligheden for at prøve forskellige aktiviteter i sig selv, men på baggrund af emotionel anerkendelse fra andre. Selvbestemmelsen i Værkstederne kan yderligere også være med til at hive deltagerne ud af den magtesløshed, som de muligvis har mødt gennem psykiatrien eller andre systemer. Dette beskriver Birthe som følgende:

For jeg havde jo ikke værktøjerne til det [at tage ansvar, red.] (*smilende tonefald*). Og så ville jeg bare føle mig *endnu mere* forkert og sønderrevet, fordi jeg duede jo ikke til det her, vel? Øhmm, hvor det jo faktisk er det jeg siger til folk i dag: ”Det er kun dig *selv*, der kan gøre en ændring, det er kun *dig*, der kan træffe en beslutning om at gøre noget andet, det er *dit* ansvar, *du* er dit ansvar”. Og det er hårdt at vide, hvis man sidder – vi lever også i et samfund, hvor vi gerne vil quick-fixes, og vi går op og får en pille eller vi går til psykiater eller psykologer og tror, at vi skal blive reddet af dét, og mange gange oplever vi, at det bliver vi ikke, fordi det *kan* de ikke, det *er* kun os selv.

Birthe beskriver, hvordan det kun er én selv, der har ansvaret for at ændre sin livssituation. Dette begrundes hun med, at samfundet ikke stiller nogle behandlingsmuligheder til rådighed, som rent faktisk er virksomme i sig selv. Ifølge Zimmerman involverer den interaktionelle komponent af empowerment udviklingen af en *kritisk bevidsthed*, hvor individet opbygger en forståelse af, hvordan deres personlige oplevelser kan betragtes som sammenhængende med større sociale systemer (Zimmerman & Warschawsky, 1988, p. 8). Birthes forståelse af, hvordan behandlingen i vores samfund ikke gør folk raske, kan herudfra betragtes som kritisk bevidsthed af, hvordan de behandlingssystemer, man primært har til rådighed i samfundet, ikke altid er med til at fremme bedring. Dette kan også hænge sammen med den tidligere analyse af, hvordan ordet *patient*, som anvendes i psykiatrien, giver associationer til at være afhængig og passiv. Dette passive blik kan således internaliseres af deltagerne i mødet med psykiatrien. Mødet med Værkstederne kan modsat have åbnet op for en bevidsthed omkring, at der også er andre måder at gøre tingene på og andre handlemuligheder for deltagerne i kraft af de rammer, som beskrevet ud fra Gibson (2014) afforder selvbestemmelse og aktiv deltagelse. På den måde er viden omkring ens handlemuligheder således med til at give en magt, idet man har større forudsætninger for at tage aktive beslutninger om, hvad der er bedst og mest meningsfuldt for en selv (Foucault, 1979, p. 27). I citaterne af både Ellen, Kathrine og Birthe fremgår det,

---

hvordan de alle betragter dem selv som værende i stand til at handle på egne vegne. Deltagernes kritiske bevidsthed omkring, hvordan bestemte strukturer i psykiatrien kan være med til at begrænse deres handlemuligheder, mens strukturerne i Værkstederne modsat kan være med til at åbne dem op, kan bidrage til en større kontrol over sin livssituation og på den måde styrke deltagernes empowerment. Dog skal empowerment i denne sammenhæng ikke forstås som helbredende i sig selv. Samtidig kan manglende bedring give en følelse af at have mislykket, idet individerne selv har påtaget sig ansvaret for denne bedring. Dette kan bidrage til en individualisering af deres udfordringer, hvor der ikke placeres et ansvar hos samfundet som helhed, og hvor behovet for kollektive og strukturelle ændringer undervurderes.

Opsummerende kan Craft-aktiviteternes mulighed for selvbestemmelse være med til at give deltagerne kontrol over deres egen behandling eller livsbane. På den måde kan craft-aktiviteterne bruges af deltagerne som redskab til at få større kontrol. Herigennem ses det, hvordan deltagerne gennem craft-aktiviteterne kan påtage magten over og muligheden for at ændre deres egen livssituation og bedring. Craft-aktiviteterne kan herudfra bidrage til en forebyggende opbygning af kompetencer, som deltagerne over tid kan implementere i deres daglige liv uden for Værkstederne. Deltagernes kritiske bevidsthed over, hvordan rammerne i henholdsvis psykiatrien og Værkstederne er med til at affordre forskellige handlemuligheder for deltagerne.

5.2.4 Delkonklusion

Mulighederne for selvbestemmelse kan gennem craft-aktiviteter siges at have betydning på flere områder for deltagerne. Ved selv at bestemme, hvad deltagerne skal lave, får de mulighed for at opbygge en følelse af at have kontrol over deres egne skabelsesprocesser og følelse af at være handlekraftige. På den måde kan det være med til at styrke deltagernes følelse af at have autonomi. Dette kan ligeledes være med til at styrke deltagernes tro på egne evner, og på den måde føre til en følelse af selvtillid. Denne betydning, hviler ud fra deltagernes udsagn på nogle betingelser, som er med til at muliggøre denne selvbestemmelse i Værkstederne. Her tydeliggøres det eksempelvis, hvordan de forskellige redskaber, teknikker, aktiviteter og værksteder afforder forskellige handlemuligheder for deltagerne. Herudover har støtten fra personalet til at navigere i de mange valgmuligheder, som skabelsesprocessen forudsætter samt tilliden til, at deltagerne er i stand til at håndtere disse valgmulighe-

---

der, betydning for at deltagerne kan opleve autonomi og selvtillid. Yderligere kan deltagerne kritiske bevidsthed om, hvordan mulighederne i Værkstederne opleves som modsætning til psykiatrien, hvor deltagerne i højere grad oplever at være passive i forhold til de beslutninger, der tages.

5.3 Det sociale miljø i værkstederne er betydningsfuldt for deltagerne

I det sidste analyseafsnit belyses hovedtemaet, *5.3 Det sociale miljø i værkstederne er betydningsfuldt for deltagerne*, herunder udforskes betydningen af omsorg i værkstederne, rummelighed i værkstederne og at blive set som mere end syg.

Overordnet fremhæver deltagerne dét at være blandt andre mennesker og at interagere med andre som betydningsfuldt i forbindelse med craft-aktiviteterne. Dette kommer eksempelvis til udtryk i Lenes interview, da hun fremhæver det sociale samvær som det, hun får mest ud af ved at lave craft:

I: Hvad, kan du så pege på noget, som du nyder mest ved at komme her i huset? (...) eller hvad du måske får mest ud af?

L: Hvad jeg får mest ud af? Jamen det er, jamen det tror det bare er at komme være sammen med andre mennesker (...) Og snakke med andre mennesker. Det betyder rigtig meget.

Dette indikerer, at craft-aktiviteters betydning ikke kan adskilles fra den sociale kontekst, aktiviteterne finder sted i, da netop den betingelse, at aktiviteterne finder sted i rum med flere mennesker, kan spille en vigtig rolle for betydningen.

5.3.1 Omsorg i Værkstederne

Under empiriindsamlingen var det overraskende, hvor tætte, følelsesmæssigt betonede relationer mange deltagere udtrykker at udvikle i Værkstederne. De fleste fremhævede **personalet** i den sammenhæng, og flere udtrykte, at personalet er nogle af dem i deres liv, der kender dem bedst. Dette er i tråd med, hvordan Sune, der indgik i en deltagerobservation, beskriver værkstederne: "Vi er en stor familie (...) Men en god familie". Dette udsagn tillægger det sociale i Værkstederne en fundamental vær-

---

di for deltagerne, og vidner om, at der i værkstederne knyttes følelsesmæssige bånd. Nogle deltagere fortæller i den forbindelse, at deres primære motivation for at komme ned i Værkstederne, når de har det dårligt, er at tale med **personalet som fortrolige**. Som eksempel på dette beskriver Mona, hvilken betydning, det har for hende, at værkstedsassistenten sidder og laver sit eget craft-projekt i Værkstederne:

Der er en person, og der er én til rådighed, hvis jeg har brug for hjælp, der er en som man lige – hvis der er et eller andet, som man lige kommer i tanke om, man har lyst til at fortælle, eller noget *hun* fortæller, eller... Noget man lige snakker om. Det kan også være nogle gange, at jeg er kommet herop og har været ked af det eller noget, hvor det er man så har fået en *god* snak, ik'? Hvor jeg faktisk ikke har *lavet* noget, men hvor vi så bare har *snakket*.

Mona illustrerer her, at udførelsen af craft ikke altid er det primære formål med, at hun deltager i craft-aktiviteterne, idet hun godt kan finde på at komme i Værkstederne alene for at have fortrolige snakke med værkstedsassistenterne. Ud fra Honneths (2006) teori forklares dette med, at Mona også kommer i værkstederne for at føle sig følelsesmæssigt forbundet til Værkstedsassistenterne og blive rummet, når hun er ked af det, hvilket er et udtryk for anerkendelse i form af omsorg. Herudfra kan der i relationen til personalet optræde en følelsesmæssig binding, som kan være vigtig for den betydning, deltagerne tillægger deltagelse i craft-aktiviteterne. At personalet spiller en stor rolle for deltagerne, understreges derudover af, at alle interviewdeltagere på nær én understreger personalets betydning, når vi i de forskellige interviews spørger ind til betydningen af "det sociale" i værkstederne. Lene beskriver i den forbindelse, at craft-aktiviteterne betyder meget for hende, fordi hun mener, at de holder hende fra dårligdom. I den sammenhæng fremhæver hun personalets betydning:

L: Så, hvad kan man kalde det [craft-aktiviteterne, red.], en lille livline eller et eller andet, tror jeg (...) Det er en ting, de er meget dygtige til heroppe, det er og spotte, hvordan man har det. Altså nu kender de os, eller mig og Birthe, også, så de kan godt se, når man kommer, om man har en øv-dag eller (...)

I: Er det personalet eller er det også de andre brugere, der er her?

L: Det er personalet.

Når Lene skal forklare craft-aktiviteternes betydning for hende, kobler hun betydningen af aktiviteterne sammen med **personalets evne til at opdage deltagernes følelsesmæssige tilstande**. Begrebet livline illustrerer i denne sammenhæng den store nødvendighed, hun tillægger, at personalet opdager, når deltagerne har det dårligt, hvilket både kan forstås alment menneskeligt, men også i relation til symptomerne på deltagernes psykiske lidelser. Herved fremstiller Lene værkstedsassistenterne som nogle, der holder øje med deltagerne, men det virker som om, at det at blive holdt øje med i Værkstederne tillægges positive konnotationer. Det viser, at hun føler sig set af værkstedsassistenterne frem for kontrolleret, hvilket der ligger noget kærligt i. Ud fra Honneths (2006) teori kan dette forstås som, at personalet, i stedet for at få deltagerne til at føle sig overvåget, ser og anerkender deltagernes svære følelser ved at opdage dem og tage dem seriøst. I Honneths terminologi kan det være betydningsfuldt for deltagerne, at personalet udviser følelsesmæssig opmærksomhed over for deltagerne, hvilket kan komme til udtryk som, at personalet har en sensitivitet over for at se nuancerne i deltagernes ændrede adfærd og følelser, og netop denne opmærksomhed lader til at fremme oplevelsen af omsorg for deltageren. Ved at personalet opdager, at deltagerne har det svært, bliver deltagerne ud fra Honneth (2006) bekræftet i, at deres svære følelser er legitime og dette er nødvendigt for, at de selv tør udforske og mærke egne svære følelser og tage hensyn hertil. Ud fra analysen om 5.2.3 *Craft-aktiviteter som selvhelbredende*, kan personalet derfor siges at spille en aktiv rolle i deltagernes bedring, idet de støtter dem i at forstå og validere deres følelser. På den måde bærer deltagerne ikke hele ansvaret for deres egen trivsel selv. Det er bemærkelsesværdigt, at Lene italesætter personalets indgående kendskab til deltagerne som en betingelse, der fremmer muligheden for, at personalet kan være omsorgsfulde. Dette kan måske skyldes, at det fremmer et større kendskab til, hvad den enkelte deltager har brug for, hvorved det kan være nemmere at aflæse og imødekomme den enkelte. Gennem citatet fremstår det derfor væsentligt for Lene, at deltagere og personale udvikler et tæt forhold til hinanden i Værkstederne. Det er dog uklart, om det alene er på denne baggrund, at Lene mener, at personalet formår at aflæse, at hun har det svært, eller om hun også tilskriver personalets faglighed og erfaring med mennesker i disse svære livssituationer betydning for deres evne til at udvise følelsesmæssig opmærksomhed.

Ud over at personalet faciliterer omsorg i Værkstederne, er der også en vis **gensidighed i omsorgen**. Dette kommer især til udtryk ved, at deltagerne også handler omsorgsfuldt over for personalet. Deltagerne giver jævnligt personalet personligt fremstillede craft-produkter og gaver, hvorved de viser deres værdsættelse af personalet. Eksempelvis giver en deltager i Nyt og Brugt en værkstedsassistent en “velkommen-tilbage-gave”, efter vedkommende er kommet tilbage fra en sygemelding, og Værkstedslederens kontor prydes af adskillige personlige tegninger og kunstværker lavet af deltagere gennem tiden. Derudover roser deltagerne løbende personalet for både deres personlige kvaliteter og kreative projekter, som personalet laver sideløbende med deltagerne, ligesom at personalet roser deltagerne for deres arbejde under deltagerobservationerne. Under deltagerobservationerne kom gensidigheden i omsorgen tilsyne ved, at to deltagere har skrevet til Nyt-og-Brugt-Nina undervejs i hendes sygemelding, og Nyt-og-brugt-Nina fortæller om, hvordan det berørte hende: ““Det var utroligt nok, at jeg ikke græd, siger hun”. Dette viser, at det at modtage følelsesmæssig støtte og betænksomhed fra deltagerne også har så stor betydning for personalet. Ud fra Honneth (2006) viser disse eksempler, at deltagerne bemærker, når værkstedsassistenterne har brug for emotionel anerkendelse, hvilket kan få deltagerne til at handle omsorgsfuldt over for personalet. Gennem interaktionerne med deltagerne kan personalet derfor også anerkendes for deres individuelle følelsesmæssige tilstand og derved føle sig følelsesmæssigt knyttet til deltagerne. Herved kan der siges at udvikles gensidige anerkendelsesrelationer mellem deltagere og personale. Herved kan deltagerne også selv gennem interaktionerne anerkendes som omsorgsfulde og som nogle, der kan være noget for andre, hvilket kan være værdifuldt for deres selvforståelse. Ud fra de affordances, sociale andre (Bang, 2008) bidrager med, muliggøres denne gensidige, omsorgsfulde omgangsform ved at deltagerne og personalet afforder bestemte kvaliteter knyttet til omsorg for hinanden. Både deltagerne og værkstedsassistenter afforder i den sammenhæng, at deltageren kan blive lyttet til og kan lytte til andre, og at de i interaktionerne kan få hinanden til at føle sig værdsat og set. Derudover giver tilstedeværelsen af værkstedsassistenterne og de andre deltagere ud fra et affordance perspektiv deltagerne muligheden for at leve op til denne bestemte omgangstone, altså til de sociale normer og måden, man omgås andre på i værkstederne (Bang, 2008, p. 173). Mens dette kan være med til at vise gensidigheden i relationen, kan det samtidig også være med til at belyse, hvordan en ligeværdig relation kan skabe en følelse hos deltagerne af også at skulle tage ansvar for personalets be-

---

hov. Personalet har ansvar for eksempelvis for eksempelvis at skærme, facilitere, vejlede og støtte deltagerne. Der er derfor trods gensidigheden i omsorg også nogle uligheder i de roller, som personalet og deltagerne har overfor hinanden. Personalets ansvar i Værkstederne lægger derfor op til, at deltagerne kan modtage støtte og omsorg, uden at det er forventet, at de tager det samme ansvar for personalet. Hvis relationen i stedet opfattes som fuldstændig ligeværdig, kan det give deltagerne en oplevelse af at skulle tage ansvar for personalet og deres behov. Hvis deltagerne ved, hvad de kan forvente af relationen og har en bevidsthed om personalets rolle, kan det give forudsætninger for at relationen kan bære præg af ligeværd på trods af en naturlig asymmetri i relationen. I empirien fremstod det dog, som om at det var deltagerne, der har indgået i værkstederne i længere tid, som knytter disse affektivt betonede relationer til personalet, hvor deltagerne også får en anerkendende funktion for personalet. Dette kommer til udtryk ved en deltager, der har været i Værkstederne i kortere tid, som ikke lader til tillægge personalet i værkstedet samme omsorgsfulde funktion:

Altså personalet, der er her, de er måske mere at sammenligne med i... Ja, enten folkeskolelærer eller sådan noget. De holder styr på klassen. Og der er så også nogle, der bruger dem til andre ting. Hvor at personaletovre på afdelingen, de ligesom, det er jo dem, der har med én at gøre. Ja, hjælper med praktisk og ja, det mentale. Så det er lidt mere ligesom... Ja, nogle der ligesom tager sig af en. (...) For mit vedkommende så, så kommer jeg mere eller mindre bare herved og så laver jeg, som jeg har lyst til, det som jeg skal. Og så går jeg igen. Så jeg bruger jo ikke personalet hervede til noget andet. Så for mig, så er det ligesom at komme i skole og der så er en, der har det overordnede ansvar og sætter en i gang.

Her udtrykker deltageren en **divergerende holdning** i forhold til de andre deltagere, da vedkommende opfatter værkstedsassistenterne mere som tovholdere, frem for emotionelle støttepersoner. Dette giver god mening, i lyset af, at den intensive behandling i psykiatrien i højere grad kan formodes at beskæftige sig med deltagernes følelsesmæssige tilstande, og craft-aktiviteterne under indlæggelsen kan få den betydning, at de bliver en pause fra at forholde sig til sit indre. Ud fra affordanceperspektivet fremhæver deltageren derfor personalets craft-relaterede affordances, da vedkommende ikke bruger personalet til andet end de kreative processer. Forskellen mellem

---

de nye og gamle deltageres tilskrivelse af betydning til personalet kan ud fra Honneths teori forklares med, at det kan tage tid og være sårbart at opbygge de gensidige emotionelle anerkendelsesrelationer, der typisk karakteriseres som nogle, der finder sted i den private sfære. Da craft-aktiviteternes materialitet ikke i sig selv lægger op til følelsesmæssigt betonedede interaktioner eller processer ud fra Gibson (2014), kan det ud fra citatet være op til deltagerne at benytte de affordances, som personalet giver, som kan være mere følelsesmæssigt eller socialt rettet.

Det er desuden værd at bemærke, at det ikke kun er mellem deltagerne og personalet eller i den generelle omgang i Værkstederne, at der lader til at fremkomme omsorg. For ud over at craft-aktiviteterne muliggør, at deltagerne indgår i et socialt rum, hvor de kan udvikle tætte følelsesmæssige bånd til personalet, beskriver nogle af deltagerne, at de i værkstederne også har udviklet **vennerelationer mellem deltagerne** i værkstederne. Nogle af deltagerne skriver med hinanden på Facebook, hvor de tjekker ind hos hinanden om, hvordan det går og om, hvornår de kommer i Værkstederne. De deltagere, der fremhæver venskaberne, fortæller, at de i disse relationer taler med hinanden om personlige problemer, støtter hinanden og giver hinanden råd. Birthe forklarer i den forbindelse, på hvilken baggrund, vennerelationerne opstod for hende:

Så det er faktisk blevet to rigtig gode veninder – en del af det, det er jo den nye relation, hvor jeg møder nogle mennesker, der har haft måske ikke de samme udfordringer, men også nogle udfordringer, som man ikke – altså, når man sidder dernede, så føler man sig virkelig som en fiasko, og som... (tager dyb indånding) Øh (puster ud)... forkert, ik' altså? (...)
Og så sidde sammen med nogle ligesindede, der – og her må man alt, ik', altså jeg græd konstant, ik.

Birthe forklarer her, hvor udfordrende det rent følelsesmæssigt kan være at blive tilknyttet psykiatrien, fordi der kan være forbundet stor følelsesmæssig smerte med at rammes af psykisk lidelse. Ordet fiasko kan indikere, at hun sammenligner sig med, hvad der forventes rent normativt i samfundet, eksempelvis at kunne opretholde et arbejde. Herudfra kan det ud fra Honneth (2006) være fremmede for en følelsesmæssig tilknytning mellem deltagerne, at de kan spejle sig i hinandens udfordringer, hvorudfra en fælles forståelse og anerkendelse af de dertilhørende svære følelser kan opstå.

De hidtidige betragtninger om omsorg i værkstederne ligger tilsammen op til, at der gennem deltagelse i craft-aktiviteterne ud fra Honneths (2006) anerkendelsesteori kan forme sig både længerevarende og emotionelt betonedede relationer karakteriseret af omsorg, især mellem personalet og deltagerne. Derfor kan det være interessant at undersøge, hvordan omsorgen mellem personalet og deltagerne kommer til udtryk i praksis. Gennem empirien viser det sig, at en af måderne, personalet viser omsorg overfor deltagerne, er at **personalet anerkender den enkeltes behov ved at tilpasse de praktiske rammer** til deltagelsen. Rammerne er fleksible, så der hver dag kan tages hensyn til, hvor længe deltagerne har overskud til at være i Værkstederne. Ellen forklarer i sit interview, hvordan Maler-Marianne udvælger musik, som imødekommer hendes behov for mere ro, ved at musikken følger Ellens hjerterytme frem for at "larme" gennem snakkeradio. Kathrine beskriver, hvordan hun kan få lov til at holde pause i andre rum end i gården eller caféen, som er de gængse pauseområder, da det kan variere, hvor mange hun kan rumme at være omkring de andre. Denne hensyntagen til den enkeltes behov gennem en vis praktisk fleksibilitet kan ud fra Honneths teori (2006) være udtryk for emotionel anerkendelse af deltagernes særegne behov i forbindelse med at lave craft-aktiviteter, og fleksibiliteten bliver dermed afgørende for, at de mere sårbare deltagere kan indgå i aktiviteterne uden at deltagelsen bliver på bekostning af deres individuelle og eventuelt symptomsrelaterede behov. Ud fra affordanceteorien afforder muligheden for at tilpasse de praktiske rammer, at deltagerne kan opleve omsorg ved konkret at få sine behov imødekommet, hvilket yderligere udfoldes i næste afsnit (5.3.2 *Rummelighed i værkstederne*). Det lader også til at den tryghed, flere deltagere nævner som afgørende, udspringer af personalets funktion i rummet. Dette viser sig ved, at der findes et lignende tilbud i byen, hvor deltagerne har mulighed for at udføre craft-aktiviteter, med den forskel, at der ikke er noget professionelt uddannet personale. De deltagere, som nævner tilbuddet, siger, at de ikke benytter det alternative tilbud, fordi der ikke er noget personale til at hjælpe med at sætte grænser eller skærme dem, hvilket kan fremme utrygheden i det alternative værksted. Dette tyder på, at det i forhold til rammerne for craft-aktiviteterne er vigtigt, at personalet kuraterer det sociale rum. At personalet tilpasser rammerne til deltagernes individuelle behov i Værkstederne, står i kontrast til deltagernes fremstilling af psykiatrien. Dette kommer til syne, når Anne beskriver forskellen på personalet psykiatrien i forhold til i Værkstederne:

Jamen personalet, det var jo to forskellige kan man sige, fordi derover det var jo det syge, altså det var det, det var med at dele piller ud og sådan noget, det havde de jo ikke noget at gøre med her, vel? (...) Men det har ligesom hver sin funktion.

Hun fremstiller her, at Værkstedets personale ikke beskæftiger sig med deltagernes psykiske lidelse, hvorimod opholdet i psykiatrien centrerer sig om sygdom. Ved at varetage en anden funktion end personalet i psykiatrien, kan Værkstedernes personale som sociale andre stille nogle anderledes muligheder til rådighed for deltagerne såsom et frirum fra at forholde sig til det, som gør livet svært (Bang, 2008). Dette kan ud fra empowermentteorien af Zimmerman (1995) forstås som, at psykiatriens fokus på deltagernes psykiske lidelser og de praksisser, der er forbundet med lidelserne som eksempelvis medicinuddeling, kan indskrænke deltagernes handlemuligheder i psykiatrien. Dette underbygges af, at psykiatriens indretning og aktivitetsudbud ikke afforder så diverse muligheder for handling, som Værkstederne (Gibson, 2014, p. 119). Dette giver deltagerne færre muligheder for selv at tage styring. I den forbindelse kan Honneths (2006) anerkendelsesteori belyse, at anerkendelsen af deltagernes individualitet og craft-relaterede potentialer i højere grad muliggør anerkendelse af deltagerne som "almene" mennesker med individuelle behov.

Ud fra ovenstående analyse, kan det opsummeres, at konteksten for craft-aktiviteterne kan afforde, at værkstedspersonalet og andre deltagere kan fungere som sociale andre for hinanden. Herved muliggøres den omsorg, deltagerne generelt forstår som betydningsfuld forbindelse med at lave craft-aktiviteter. Deltagerne fremhæver personalets omsorgsfulde tilgang til dem ved at anerkende deres følelser og individuelle behov, samt gennem de praktiske hensyn til deltagernes individualitet, eksempelvis gennem fleksibilitet i rammerne for deltagelsen. Flexibiliteten står i kontrast til de mere begrænsede handlemuligheder, som gives i psykiatrien. Derudover indgår personalet i fortrolige samtaler med deltagerne, hvilket kan fremme de følelsesmæssige bånd mellem deltagere og personalet. Herved kan relationerne præges af en vis gensidighed eller ligeværdighed.

5.3.2 Rummelighed i værkstederne

De forskellige arbejdsprocesser, som materialerne lægger op til, tiltrækker forskellige mennesker og huset med dets forskellige værksteder afforder, at mange forskellige personer kan deltage i craft-aktiviteter på hver deres måde (Gibson, 2014, p. 119, 128). Muligheden for at tilpasse aktiviteterne til den enkelte person beskrives her af Smykke-Signe:

“Det er deres behov [i fokus, red.], ikke vores”. Smykke-Signe fortæller, at der ikke er mulighed for at “skærme” inde i smykkeværkstedet. Det er der i de større værksteder. [Der kan man sætte menneskene mere isoleret fra hinanden]. Men dette værksted er stille og ligger placeret afsides ift. de andre.

Her ses det, hvordan deltagernes individuelle behov kan imødekommes og dermed ud fra Honneths (2006) teori anerkendes, ved det faktum, at huset består af forskellige værksteder, der har forskellige materialer som omdrejningspunkt, og som lægger op til forskellige arbejdsformer og -processer. Indretningen af de enkelte værksteder bliver ligeledes centralt i forhold til at tage hensyn til, hvad deltageren har behov for på pågældende tidspunkt. Nogle typer af indretning giver mulighed for afskærmning i det enkelte rum, eksempelvis kunne man i malerværkstedet sidde alene ved et bord, der stod for sig selv eller male på staffelier, der stod væk fra det store centrale bord i værkstedet. Desuden ses det, hvordan rummenes placering i huset også kan give mulighed for, at rummet i sig selv fungerer afskærmende. Eksempelvis beskriver Smykke-Signe under en deltagerobservation, hvordan smykkeværkstedet tidligere lå ved siden af træværkstedet, hvilket dog medførte, at der var meget støj i værkstedet. Værkstedet er nu flyttet til en mere afsides placering i huset, hvilket gør, at rummet i sig selv er mere roligt, og egner sig til deltagere, der har behov for mere afskærmning.

Ud over at de fysiske rammer i værkstederne giver mulighed for hensyntagen til deltagernes individuelle behov, italesætter deltagerne på forskellige måder, at der socialt set er plads til at være forskellige i værkstederne. Denne plads til forskellighed kan ses som et element i den omsorgsfulde omgang med hinanden, som vi i afsnittet 5.3.1 *Omsorg i Værkstederne* har argumenteret for finder sted i værkstederne. Værksteder-

---

ne kan altså siges at præges af en vis **rummelighed og diversitet**. Flere deltagere forklarer, hvordan der findes mange skæve eksistenser i værkstederne, og i deltagerobservationerne omtaler en værkstedsassistent personalet og deltagerne under fællesbetegnelsen “tosserne”, med et glimt i øjet. Dette forstår vi som refererende til, at de alle har forskellige udfordringer, men at det ikke bliver set skævt til. Rummeligheden kommer til syne i Kathrines interview i forbindelse med, at hun fortæller om, at hun ikke er socialt anlagt og derfor finder socialt samvær drænende:

(...) der også plads til hernede, at folk de kommer og de er meget forskellige og kan forskellige ting. Og så er her også, jamen her er mange mennesker, og der er ligesom... Det synes jeg godt selv, specielt i starten, det sociale element kunne være hårdt. Men de er så rummelige hernede, synes jeg. Man kan komme ind og så ikke tale med nogen eller man kan komme ind og sige nogle underlige ting eller, ja. Så det synes jeg også gør det nemmere at være her, men det var klart en udfordring.

Det er ikke tydeligt, om Kathrine taler om værkstedets personale eller deltagerne, men hun ser menneskene i værkstederne som accepterende i forhold til hinandens forskelligheder og påpeger her den store diversitet, hun oplever i Værkstederne. Det er forskelligt, hvordan de forskellige værksteder faciliterer social interaktion (Gibson, 2014, pp. 5 - 7, 119), og der lader ikke til at være fastlåste normer for, hvor meget deltagerne interagerer i Værkstederne. Det virker som om, deltagerne oplever det som socialt acceptabelt at falde uden for de generelle normer i samfundet ved at sige mærkelige eller anderledes ting og derved skille sig ud på måder, som kan indikere psykisk lidelse og dermed potentielt blive ringeagtet (Honneth, 2006 p. 178). I samfundet kan sådanne handlemåder risikere at fremme følelsen af ikke at være en fuldgyldig, ligeværdig interaktionspartner for andre (Honneth, 2006, p. 178). Værkstederne kan på den måde opleves som en modpol til den ulighed og marginalisering, der i højere grad kan fremkomme for psykisk sårbare i samfundet (Hinshaw & Stier, 2008) ifølge empowermentteori. Dette kan skyldes, at deltagerne forstår sig selv som medlemmer af samme ‘gruppe’ i Værkstederne, hvilket kan indikere en form for fællesskab i Værkstederne, hvor de i højere grad føler sig ligeværdige med hinanden. Ud fra Honneths (2006) teori kan den rummelige indstilling bidrage til, at deltagerne oplever at blive accepteret for dem, de er. Denne anerkendelse kan ud fra empowermentteorien give deltagerne en oplevelse af frihed til at handle ud fra egne behov.

Når deltagerne i Værkstederne føler sig set og rummet, kan det gøre det lettere for dem at opleve deres egne behov som valide, hvilket giver dem troen på og muligheden for selv at udtrykke og handle på disse behov (Zimmerman, 1995, p. 588f). Derudover kan de gennem anerkendelsen af hinandens unikke væremåder og egenskaber afgrænse sig fra hinanden, hvilket ud fra Honneth (2006) er afgørende for, at deltagerne kan udvikle og opretholde en personlig identitet. Herved kan Værkstederne siges at fremme frigørende processer i individet. Gennem disse frigørelsesprocesser kan deltagernes selvstændighed bevares på trods af, at de indgår i følelsesmæssige bånd med andre. Hvis dette ikke var muligt, kunne den sociale omgang i Værkstederne ifølge teorien i stedet opleves som klaustrofobisk og symbiotisk.

Derudover er det vigtigt at nævne, at diversiteten i Værkstederne også kan medføre visse **udfordringer** for deltagerne. Eksempelvis beskriver Birthe og Mona, at Værkstederne skal rumme mennesker, som de føler sig anderledes fra, og Mona forklarer, at hun godt kan se, hvilke mennesker hun kan snakke med og hvor hun bare skal sidde og lave sit eget craft-projekt. Birthe nævner derudover, at kombinationen af mennesker i maniske perioder og personer med højt angstniveau kan virke udfordrende, da udadreagerende adfærd kan virke angstfremkaldende for de mere ængstelige. Dog nævner begge, at det ikke opleves værre end, at de kan trække sig fra situationerne eller lade være med at snakke med de andre deltagere. Forstået ud fra empowerment muliggør indretningen samt de rummelige sociale normer, at deltagerne selv har handlemuligheder og derved autonomi til i situationen at kunne imødekomme egne behov. Deltagerne har eksempelvis fri mulighed for at benytte husets atriumgård, hvor de kan trække sig ud og ryge eller trække luft, og samtidig komme væk fra det værksted, de deltager i. Her ses det ligeledes ud fra affordanceteorien, hvordan husets forskellige rum muliggør, at deltagere kan trække sig og få en pause, hvis det at deltage i rummet med de andre mennesker bliver for overvældende (Gibson, 2014, p. 119).

Opsamlende afforder de praktiske rammer, at deltagerne kan indgå i craft-aktiviteterne, fordi der kan tages hensyn til deltagernes individuelle behov. Det, at der i aktiviteter, materialer og indretning kan tages hensyn til individuelle behov, kan være med til at fremme deltagernes tro på, at de kan handle ud fra egne behov, hvilket kan fremme deres autonomi og selvtillid. At der socialt set er plads til diversitet, uden at deltagerne ekskluderes eller ringeagtes, kan ses som udtryk for omsorg. Det

---

kan også muliggøre, at deltagerne kan føle sig som del af en gruppe, hvor de kan se sig som ligeværdige og inkluderede. Ved at der er plads til individuelle eller frigørende elementer af de emotionelle anerkendelsesforhold i craft-aktiviteterne, kan deltagerne afgrænse sig og opretholde deres individualitet, og dette kan sammen med tidligere belyste elementer af følelsesmæssig binding bidrage til udviklingen og opretholdelsen af en ressourceforankret identitet. Dog kan der med diversiteten i Værkstederne også følge sociale udfordringer med. Disse er deltagerne dog selv i stand til at løse gennem autonomifremmende handlemuligheder.

5.3.3 At blive set som mere end syg grundet craft

Den fælles præmis for at indgå i værkstederne, er at lave craft-aktiviteter, og vi observerede, at craft-aktiviteterne ofte bliver omdrejningspunktet for samtaler og sociale interaktioner i Værkstederne. I den forbindelse beskriver deltageren Birthe:

Og så har vi jo kunsten også – ud over alt det andet, så har vi jo også kunsten som fællesnævner, ik’? Jeg snakker en del med Niels også, som er en af vores ældre patienter, som jeg også connecter godt med, og der er det jo tit kunst vi snakker, ik’? Eller ikke ”kunst” men så ”ja, nu legede jeg lidt med de her farver og olier” og sådan noget ik’, og der er jo flere inde fra malerværkstedet som også øh – en anden inde fra malerværkstedet som hedder Ditte, jeg ved ikke om I har hilst på hende, men... Hun står inde ved siden af mig, og vi... Vi sparer også meget omkring, når man når til... ”Jamen, hvad mangler der her?” eller ”Ihh, jeg synes det her driller!” eller – så har man jo også en connection på dén måde, ik’

Birthe beskriver her, hvordan craft får den funktion, at deltagerne har et fælles samtaleemne, og **craft som fælles interesse** bliver et bærende element i Birthe og Niels’ relation. Herved bliver craft limen i det sociale fællesskab, der kan siges at opstå i værkstederne. Birthe fremhæver Niels’ alder, hvilket vi forstår som en måde at illustrere den umiddelbare forskel, der er på de to deltagere af forskellig køn og alder. I tråd med afsnittet i 5.1.1 *Værkstedernes Indretning* omkring eksperimentering, kan citatet i lyset af Gibson (2014) opfattes som et eksempel på, hvordan interaktionen med andre deltagere i værkstedet også øger muligheder for eksperimentering. I citatet eksemplificeres det, at interaktionerne bygger på en fælles forståelse af craft-processen som legende, hvor Birthe afprøver farver og fremgangsmåder. Birthe næv-

---

ner, at hun diskuterer craft-processens udfordrende elementer med sin sidemakker og spørger vedkommende om hjælp. Det, at Birthe kan trække på og diskutere med andre deltagere, kan potentielt give anledning til nye idéer til fremgangsmåder i processen, og dermed afforder Birthes interaktion med Niels og Ditte flere måder at udføre craft på. Craft-aktiviteterne muliggør, at deltagerne kan sparre med hinanden om både de legende og lystbetonede facetter i den kreative proces samt om de udfordrende dele. Herved kan man forstå, at deltagerne anerkender hinandens følelser relateret til den kreative proces, både de lette og behagelige og de sværere tanker og følelser. Ud fra Honneths (2006) teori, kan deltagerne gennem craft-aktiviteterne derfor indirekte anerkende hinanden som kunstnere eller skabere af craft, når de indgår i disse interaktioner. Dermed bekræfter de hinanden som nogle, der forstår sig på den kreative proces og derved besidder værdifulde personlige kvaliteter. Dette uddybes af, at Birthe bruger vendingen ”vi har kunsten som fællesnævner”, hvilket kan indikere, at deltagerne kan begynde at identificere sig med craft-aktiviteterne. Nogle af de værdier, deltagerne forbinder med at lave craft, eksempelvis at være kreativ eller fantasifuld, kan derfor blive fælles identitetsmarkør for deltagerne.

Som det slås an ovenfor, er en af de afgørende betydninger, som deltagerne tillægger craft-aktiviteterne, at **craft-aktiviteterne forankrer deltagerens identitet i opbyggelige kvaliteter**. I den sammenhæng fortæller Birthe, hvilken betydning det havde for hende at lave craft, da hun blev syg:

(...) [craft har betydning for, red.] min udvikling, fordi jeg følte jo, at jeg mistede min identitet, fordi jeg blev skilt, jeg mistede mit job. Altså, det var meget... på grund af mit dårlige selvværd, så... (trækker vejret langsomt ind og ud). Så finder du jo en strategi, hvor du bliver *god* til noget, og så bliver det din *selvtillid*, der sådan ligesom skal løfte og køre det, og, og det var jo at være mor, og hustru, og kollega, og udfylde et job, og gøre din samfundspligt og alt det her. Og når du mister alt det, *hvem* er jeg så?

Birthe forklarer her, at udførelsen af craft giver hende oplevelsen af at være god til noget, hvilket giver hende selvtillid. Birthes oplevelse af *selv* at kunne finde strategier til at forsøge at løse den identitetskrise, hun stod i, kan i følge empowermentteorien føre til at hun i højere grad oplever at kunne tage kontrol over sit liv og handlemuligheder og på den måde mindske den magtesløshed og forvirring Birthe oplever

---

over sin tidligere livssituation. Herved kan autonomi komme til at præge hendes selvbillede. Men ud fra Honneths teori (2006) er det ikke selve evnerne, som udvikler individets selvforhold. Derimod er det nærmere andres anerkendelse, som har betydning for deltagernes identitet, hvilket derfor vil blive udfoldet i næste afsnit.

At andres anerkendelse har betydning for, at deltageren kan se sig selv som kompetent kommer til syne i Kathrines interview:

I: Nogle fortæller også, at det her med at lave kreative aktiviteter, det også kan have en betydning for den måde, de ser sig selv på. Er det noget, som du kan genkende?

K: Ja, det er det. Der er mange, der siger, at jeg har et talent for at tegne og male. Og det giver da noget, fordi at jeg vil sige... Nu er det ikke den eneste ting, jeg kan, men (griner) jeg tror at jeg havde været en anden person, jeg havde haft et andet syn på mig selv, hvis jeg slet ikke kunne noget, slet ikke havde nogle færdigheder og bare var syg og uduelig. Så på den måde, så hjælper det.

Her udtrykker Kathrine, at det præger hendes syn på sig selv, at hun roses af andre for at have talent for at tegne og male, da hun ellers havde set sig selv som primært syg og uduelig. Herudfra kan anerkendelse af deltagernes unikke evner ud fra Honneth (2006) ses som betydningsfuldt for deltagernes identitet, idet Kathrine mener, at hun havde været en anden person uden anerkendelse af hendes craft-relaterede talent. Igennem anerkendelse af craft-relaterede evner får deltagerne altså styrket dele af deres identitet, som ikke relaterer sig til sygdom eller som er negativt ladet. I citatet vægter Kathrine dog ikke kun andres anerkendelse, men også sit eget syn på sine evner som betydningsfuldt. Et positivt syn på egne evner kan ud fra Gibson (2014) fremmes ved bestemte affordances i materialet. Men ud fra Kathrines citat kan en vigtig nuance være, at deltagerne helst skal opleve, at deres individuelle kompetencer bliver udtrykt i craft-produktet, således at resultatet ikke udelukkende kan tilskrives materialernes egenskaber. Herved bliver det muligt at tilskrive craft-aktiviteterne den betydning, at man har reelle kompetencer indenfor craft, hvorved ens selvforståelse kan forankres i andet end psykiske lidelser. Kathrines bevidsthed omkring, hvordan opfattelsen af psykisk syge kan være med til at begrænse hendes handlemuligheder og syn på sig selv, bliver desuden udfordret i arbejdet med craft-aktiviteter og folks anerkendelse heraf (Zimmerman & Warschausky, 1988, p. 8). En betingelse, som

---

kan fremme vigtigheden af at blive set som mere end syg, er, at de fleste deltagere i forbindelse med deres psykisk lidelse kan opleve et tab af identitet. Dette kommer til udtryk, da Birthe i det forrige citat udtrykker ikke at vide, hvem hun er, fordi hun ikke kan leve op til samfundets normative forventninger og varetage sine tidligere roller som medarbejder, mor og kæreste. Når man rammes af svær psykisk lidelse, er der herudfra en risiko for, at man ikke kan vedligeholde de funktioner, som ens selvforståelse er bundet op på. Derfor kan Værkstederne tilbyde handlemuligheder som afforder, at deltagerne aktivt kan håndtere lignende identitetstab ved at få mulighed for at konstruere en ny og mere ressourcefuld selvforståelse gennem craft-aktiviteterne. I relation til at mange deltagere med psykiske lidelser kan have levet under den betingelse, at de kan have oplevet tab af identitet, kan betydningen af også at blive anerkendt for sine craft-relaterede kompetencer uden for Værkstederne muliggøres gennem craft-produkterne. Mona fortæller om, at hun oplever at få positive henvendelser på de øringer, hun laver i smykkeværkstedet, og herudfra bliver det tydeligt, at anerkendelsen af de mere positive kvaliteter kan ske uden for Værkstederne:

I: Så det er nogen udefra, som spørger om du vil lave nogle ting til dem?

M: Ja! Det kan det jo godt være.

I: Ja? Hvem kunne det for eksempel være? Har du prøvet at nogle har spurgt dig?

M: Jamen, det er når jeg har lavet nogle engleøreringe på et tidspunkt, og så har jeg haft dem i (...) Og så har folk spurgt, hvor jeg har købt dem henne, og så siger jeg, at dem har jeg lavet selv, og så har jeg altid kommet til at give dem væk, og så må jeg lave nogle nye og så er der nogle, der ville have dem også, og så måtte jeg lave nogle nye – dem er der mange der har været glade for.

I: Okay (imponeret), så der er mange der har kommenteret at de har været flotte?

M: Ja, at de er søde, at de er anderledes. Ja!

Her fortæller Mona ud fra Honneths teori, hvordan det at blive anerkendt for craft-produkterne af andre uden for værkstederne har betydning for hende. Citatet indikerer, at craft-aktiviteterne og de færdige craft-produkter kan være med til at opbygge en mere positiv og ressourcefuld selvforståelse hos individerne, da produkterne kan facilitere, at deltagerne også ses af andre uden for Værkstederne som ressourcefulde

---

og som nogle, der kan noget unikt. Herved muliggør deltagelse i craft-aktiviteterne ikke kun anerkendelse af deltagernes kompetencer inde i værkstederne og blandt deltagerne, da craft-aktiviteterne også ud fra Gibson (2014) afforder anerkendelse fra andre ude i samfundet samt i deltagernes omgangskredse uden for værkstederne.

Det kan altså opsummeres, at craft som fælles interesse muliggør, at deltagerne kan interagere om noget fælles tredje samtidigt med, at de kan spejle sig i hinandens følelser relateret til craft-processen, hvorved de bekræfter hinanden som kyndige inden for craft. Det at anerkendes for sine craft-relaterede kompetencer gør, at deltagerne kan opfatte sig som kompetente, og dette kan få en central betydning for deltagernes opbyggelige identitetskonstruktion. Muligheden for at se sig selv som autonom og med tillid til egne evner kan være ekstra betydningsfuldt set i lyset af, at mennesker med psykiske lidelser risikerer at miste andre identitetsforankrende funktioner i samfundet og i privatlivet. Gennem craft-aktiviteterne kan deltagerne få kontrollen tilbage over egen selvforståelse, som gennem deltagelsen i Værkstederne kan forankres i personlige ressourcer, hvilket til en vis grad muliggøres af materialerne og personalet.

5.3.4 Delkonklusion: Det sociale miljø

Opsummerende kan craft-aktiviteterne fungere som faciliterende for sociale interaktioner i Værkstederne. Herved kan sociale relationer mellem personalet og deltagerne samt deltagerne imellem opstå i værkstederne. Interaktionerne kan udspringe af at sparre om craft-processen, og kan udvikle sig til gensidige emotionelle anerkendelsesforhold over tid, som præges af følelsesmæssig opmærksomhed, samt processerne frigørelse og følelsesmæssig binding. Herved kan deltagerne både føle sig knyttet til andre samt bekræftes i deres individuelle behov, egenskaber og følelser. Igennem interaktionerne anerkendes deltagernes craft-relaterede evner, og herved får deltagerne mulighed for at blive set af andre som andet og mere end deres psykiske lidelse. Dette kan betyde, at deltagernes identitet i højere grad bliver forankret i personlige ressourcer frem for udelukkende sygdom. Dette står i kontrast til en mere sygdomsforankret identitet, der i højere grad fremme passivitet og magtesløshed. Craft-aktiviteterne kan altså med tiden fremme deltagernes selvtillid og samt autonomi,

---

hvorfor betydningen af at indgå i craft-aktiviteter ikke kun begrænser sig til den situationerede kontekst i værkstederne, men transcenderer ud over værkstederne.

Kapitel 6 - Diskussion

I dette kapitel vil vi først præsentere en model, der har til formål at sammenfatte og visualisere analysens hovedfund. Derefter diskuteres modellens elementer, der er konceptualiseret i kategorierne ‘betydning’ og ‘betingelser’. Dette gøres ud fra det formål at sammenligne disse med den eksisterende litteratur på området, der blev gennemgået i *Kapitel 2 - State of the Art*, hvorudfra det bliver tydeligt, hvad specialet bidrager med til forskningsfeltet. Dernæst bliver en teoretisk diskussion udført for at nuancere deres bidrag, hvilket efterfølges af en metodisk diskussion om specialets styrker og svagheder. Slutteligt opsamles de teoretiske og praktiske implikationer for specialets fund.

6.1 Analytisk diskussion

Ud fra analysen, har vi herunder forsøgt at sammenfatte de centrale fund samt sammenhænge mellem disse i en model. Først præsenteres modellen i henhold til craft-aktiviteternes betydning for deltagerne, hvorefter betingelserne, *de fysiske rammer*, *selvbestemmelse* og *omsorgsfulde relationer* diskuteres i henhold til eksisterende forskning.

6.1.1 Model: Craft-aktiviteters betydning

Det analytiske arbejde med empirien er tilsammen mundet ud i konstruktionen af en model. Modellen er udviklet med henblik på at simplificere den kompleksitet, som kommer til udtryk i undersøgelsens hovedfund. Gennem modellen illustreres spillet mellem craft-aktiviteterne, betingelserne, betydningen og de omkringliggende kontekster (Figur 2). Modellens elementer gennemgås derfor herunder.

Figur 2: Samspillet mellem craft-aktiviteter, betingelser, betydningen og konteksterne.

Modellen illustrerer den **betydning**, som deltagerne på tværs i empirien peger på, at craft-aktiviteterne har for dem. Gennem empirien fremkommer betydningen som; *En ressourceforankret identitet*, som er rodfastet i *autonomi og selvtillid* samt *behandling og forebyggelse*. Disse betydninger er indlejret i og derfor uadskillelige fra craft-aktiviteterne, og skal forstås som foranderlige og med nuanceringer mellem de enkelte deltagere.

Modellen viser, hvordan **betingelserne**; *de fysiske rammer, omsorgsfulde relationer og selvbestemmelse*, er en del af **craft-aktiviteterne** såvel som konstruktionen af betydningen af at indgå heri. Deltagerne betragtes ikke som passive modtagere af betingelsernes konsekvenser, men er med til aktivt at konstruere og opretholde disse betingelser. Det, at deltagerne eksempelvis kan efterspørge bestemte materialer og bevæge sig rundt indenfor og mellem de forskellige rum, kan være med til at ændre de fysiske rammer, de indgår i. At deltagerne tager aktivt del i selvbestemmelse, kan tillige være med til at opretholde selvbestemmelse som en betingelse, hvorimod en

---

passiv modtagelse og indgåelse i craft-aktiviteterne kan være med til at mindske mulighederne for selvbestemmelse. På samme måde er deltagernes aktive bidrag til det omsorgsfulde miljø med til at opretholde det som en betingelse i Værkstederne, lige såvel som det at deltagerne mødes med omsorg kan være en forudsætning for at deltagerne opretholder denne betingelse gennem egen adfærd. Craft-aktiviteterne er blevet undersøgt i **konteksten** af Værkstederne, hvilket modellen illustrerer ved at craft-aktiviteterne er omkranset af Værkstederne. De betingelser, der er tilgængelige i Værkstederne, og betydningen det har at deltage i craft-aktiviteterne, er indlejret i det omkringliggende samfund, hvilket er et afgørende aspekt at udforske nærmere i fremtidig forskning, men som dog falder uden for fokuset af denne opgave. Modellen forsøger således at give et illustrativt blik på den dynamiske proces, konstruktionen af craft-aktiviteternes betydning er, jævnfør Bruner (1990, p. 64). Ud fra empirien bliver det dermed tydeligt, hvordan betydningen for deltagerne ikke er statisk, men dynamisk, idet fænomenet er situeret i en konkret kontekst og derfor konstant er under forandring og til forhandling i et dialektisk forhold mellem deltagerne, betingelserne, konteksten og samfundet.

I den næste del af diskussionen, diskuteres det som i modellen ses som de indlejrede betydninger, som deltagelse i craft-aktiviteter i Værkstederne kan have for deltagerne. Betydningerne som fremkommer gennem analysen, er overordnet: *En ressourceforankret identitet*, som er rodfastet i *autonomi og selvtillid* samt betydningerne *behandling og forebyggelse*. Deltagelse i craft-aktiviteterne bidrager til udformningen af **en ressourceforankret identitet**, der kan klæde deltagerne på til at håndtere livet udenfor værkstedet. Både gennem selve handlemulighederne, der er forbundet med craft-aktiviteterne og gennem anerkendelsen af deltagernes individualitet, kan deltagernes selvforståelse med tiden forankres i ressourcefulde, opbyggelige kvaliteter som selvtillid og autonomi. På tværs af analysens temaer bliver det i den forbindelse tydeligt, at anerkendelse af blandt andet deltagernes potentialer, kompetencer og følelser ud fra Honneths (2006) anerkendelsesteori kan være med til at fremme deltagernes tro på egne evner og derved opbygge deltagernes **selvtillid**. Derudover muliggør deltagelse i craft-aktiviteterne også deltagernes mulighed for at tage mange selvstændige, betydningsfulde valg, hvilket ud fra empowerment (Zimmerman, 1995) kan fremme deltagernes **autonomi**, da de herved får kontrol og øget bevidsthed om deres handlemuligheder. Den sidste betydning, som deltagelsen i craft-aktiviteter ud

---

fra deltagerne kan tilskrives, er, at aktiviteterne ifølge deltagerne generelt set ses som behandlende og forebyggende for tilbagefald i relation til deres psykiske lidelser. **Behandling** antyder ud fra vores forståelse en reduktion af symptomer knyttet til deltagernes psykiske lidelse, mens **forebyggelse** antyder, at denne lindring rækker ud over selve tidsrummet for craft-udførelse. Mens behandlingsaspektet eksempelvis ses i deltagernes udtalelser omkring, hvordan craft-aktiviteter kan ”slukke for tankerne”, kan den ressourceforankrede identitet være forebyggende, idet deltagerne klædes på til at håndtere livet uden for Værkstederne.

Ud fra ovenstående udlægning fremstår det som væsentligt, at deltagelsen i craft-aktiviteters betydning ikke udelukkende begrænses til at forebygge lidelse eller til at virke lindrende i selve tidsrummet for craft-udførelsen. Derimod kan deltagelsen i craft-aktiviteter være afgørende for at deltagerne udvikler selvtillid og autonomi og, at deres identitet kan blive forankret i disse ressourcer og opbyggelige kvaliteter. Disse betydninger er centrale særligt set i lyset af, at flere deltagere beskriver tidligere at have levet under betingelser, som har fremmet nogle markant anderledes betydninger for dem. Eksempelvis beskriver flere deltagere, at deres oplevelse under indlæggelse i psykiatrien eller oplevelser med at være en del af andre offentlige institutioner, såsom kommunen, har været passiviserende og magtesløshedsfremmende grundet manglende muligheder i de fundamentale betingelser, som de har indgået på baggrund af. En udfoldelse af denne sammenligning falder dog uden for fokuset for denne opgave, men afspejler det faktum, at værkstederne i modellen er indlejret i samfundet, og at man for at forstå betydningen og relevansen af at deltage i craft-aktiviteterne også må udforske de deltagendes liv generelt. Dette fokus afspejles ligeledes heller ikke i den eksisterende litteratur og kan være relevant for fremtidig forskning, såvel som en undersøgelse af de bredere samfundsmæssige strukturer, som værkstederne ligeledes er en del af, og påvirker betingelser for og betydning af deltagelse i craft-aktiviteterne.

I den næste del af diskussionen diskuteres det, der i modellen er illustreret som betingelser for craft-aktiviteterne; *de fysiske rammer, selvbestemmelse og omsorgsfulde relationer*.

6.1.2 De fysiske rammer

Den gennemgåede eksisterende litteratur beskæftiger sig ikke eksplicit med de fysiske rammer som betingelse. Reviewet af Kim og Lor (2022) finder, at kreativitet kan udtrykkes gennem en persons valg af materialer, men udfolder ikke nærmere, hvordan disse materials egenskaber også former de muligheder, en person har for at interagere med dem (pp. 157 - 159). Gennem analysen fandt vi, at de fysiske rammer i værkstederne og materialernes egenskaber var helt centrale for deltagernes skabelsesproces, den sociale interaktion i værkstederne og det færdige produkt. Vi fandt, at det udgjorde grundlaget for, at andre processer såsom empowerment og omsorg kan opstå i Værkstederne. Nærværende projekt bidrager således med et nyt blik for, hvad der er centralt for betydningen af at lave craft-aktiviteter for personer med svær psykisk lidelse, idet det sætter fokus på og understreger vigtigheden af de fysiske rammer, som aktiviteterne finder sted i. Dette fund peger på, at craft-aktiviteter ikke blot kan udføres i vilkårlige rammer, og forventes at have lignende betydning for de mennesker, der deltager. Indretningen af omgivelserne for aktiviteterne er afgørende for de muligheder, der bliver tilgængelige i aktiviteten, hvor de kan øge antallet af muligheder og lægge op til kreativitet. Derudover har de anvendte redskaber, materialer og egenskaberne for disse ligeledes udslagsgivende betydning for, hvilke muligheder der er for skabelsesprocessen, herunder fordybelse i processen og interaktion under processen. Yderligere har de en helt central betydning for det endelige produkt og dets udtryk, hvor materialernes kvalitet kan ændre betydningen af den færdige genstand.

6.1.3 Selvbestemmelse

Den anden betingelse omkring vigtigheden af selvbestemmelse i forhold til betydningen af at deltage i craft-aktiviteter omfatter, hvordan deltagernes mulighed for selv at bestemme over deres skabelsesproces bidrager til at styrke deres følelse af autonomi og tro på egne evner, hvilket kan føre til en følelse af selvtillid. Disse aspekter af at udføre craft er regelmæssigt nævnt som fund i den eksisterende litteratur. Reviewet af Leckey (2011) finder, at øget selvværd samt transformation af identitet er forbundet med udførelsen af kreative aktiviteter (p. 505). Det andet review af Kim og Lor (2022) beskriver ligeledes flere forskellige ting, der er forbundet med

---

autonomi og selvtillid, herunder følelse af kontrol og mestring, selvstændiggørelse samt oplevelse af personlig vækst (p. 162). Derudover beskriver Hansen og kolleger (2023) øget selvværd, som forbundet med udførelsen af craft, mens Clave-Brule og kolleger (2009) nævner følelser af tilfredshed, stolthed og præstation (p. 793; p. 1). Ligeledes er styrkelse af patientens velvære og selvværd italesat inden for forskningen som en af motivationerne fra personalets side for at implementere kreative aktiviteter (Müllersdorf & Ivarsson, 2016, p. 369). Hovedfundet i nærværende speciale omkring væsentligheden af selvbestemmelse bakker derfor op om den eksisterende litteraturs fund om potentielle virkninger ved deltagelse i kreative aktiviteter for personer med svær psykisk lidelse. Fundet i nærværende speciale peger dog på betingelserne, herunder valgfriheden mellem materialer, redskaber, teknikker og værksteder som væsentlige for at muligheden for selvbestemmelse opstår. Dette blik er ikke synligt i den eksisterende litteratur, der i højere grad har et fænomenologisk perspektiv på, hvordan det opleves at have selvbestemmelse. Herved bidrager specialet med et særligt blik på de praktiske, konkrete tiltag, lignende tilbud kan tage for at understøtte deltagernes autonomi og selvtillid.

6.1.4 Omsorgsfulde relationer

Den tredje betingelse omkring omsorgsfulde relationer dækker over den omsorgsfulde sociale tilgang, der er til hinanden i Værkstederne. Denne omsorgsfulde omgangsmåde viser sig gennem anerkendelse af deltagernes følelser og individuelle behov, både i relation til personalet og deltagerne imellem, og dette kan bidrage til at fremme deltagernes selvtillid. Tidligere fund fra den gennemgåede litteratur peger også på vigtigheden af omsorgsfulde interaktioner og relationer til andre under deltagelsen i craft-aktiviteter. Reviewet af Leckey (2011) beskriver, hvordan uformelle netværk og venskaber opstår mellem deltagerne gennem deltagelse i interventionerne (p. 505f). Hansen og kolleger (2023) fandt, at kreative aktiviteter udført i et omsorgsfuldt miljø gav deltagerne i de kreative aktiviteter fred, et pusterum og følelser af glæde (p. 793). Nærværende speciales fund om, at typen af relationer er væsentlige for det miljø, craft-aktiviteterne udføres i, læner sig altså op ad tidligere fund i den eksisterende litteratur. Imidlertid peger empirien fra nærværende speciale på, at de omsorgsfulde relationer i Værkstederne primært var mellem personale og deltagerne, og i mindre grad deltagerne imellem. Studiet af Horghagen og kolleger (2007) kaster

---

lys over dette forhold mellem personale og deltagere, idet de finder, at ergoterapeuterne ofte udviklede en følelsesmæssig tilknytning til patienterne på afdelingen (p. 50). Dette peger i retningen af nærværende speciales fund om en gensidig omsorgsfuld relation mellem deltagere og værkstedsassistenter. Til trods af, at deltagere, der har været en del af Værkstederne i længere tid, antydede at udvikle omsorgsfulde relationer til andre deltagere, beskrev de i lige så høj grad, hvis ikke højere, hvordan de primært vægtede relationerne til værkstedsassistenterne. Dette fund kan indikere flere ting, hvoraf omstændighederne, deltagerne indgår i Værkstederne under, har en central indflydelse. Deltagere, der indgår i Værkstederne som en del af deres behandling under indlæggelse i psykiatrien, indgår på de vilkår, at de fra den ene dag til den anden kan blive udskrevet, og dermed ikke længere er en del af Værkstederne. I empirien viste det sig, at dette forhold prægede de sociale relationer, deltagerne kunne skabe med hinanden, hvoraf Lene eksempelvis beskriver deltagelsen for de indlagte som at være præget af at være en ”svingdør”. Dette antyder, at betingelserne som deltagerne indgår i Værkstederne på baggrund af, vanskeliggør udviklingen af omsorgsfulde relationer mellem nye deltagere og deltagere, der har været der i længere tid. Derudover kan det faktum, at nogle deltagere, der deltager på baggrund af en henvisning fra kommunen, har været i Værkstederne i mange år, diskuteres. Dette skaber i højere grad muligheden for, at tætte og potentielt omsorgsfulde relationer kan dannes mellem deltagere og personale, set i lyset af, at det meste af personalet også har arbejdet i Værkstederne i mange år. Nogle værkstedsassistenter og deltagere har over tid opbygget et stort kendskab til hinanden, hinandens livsomstændigheder og relationer uden for Værkstederne. Disse forhold kan være med til at præge det, at vores empiri peger på den omsorgsfulde relation som primært værende mellem personale og deltagere, og i mindre grad deltagerne imellem, som tidligere forskning peger på.

6.2 Teoretisk diskussion

I følgende afsnit foretages en teoretisk diskussion, hvor det teoretiske samspil mellem de valgte teorier udfoldes. Derefter diskuteres de anvendte teories grundlag og efterfølgende udfoldes deres begrænsninger.

6.2.1 Det teoretiske samspil

I følgende afsnit belyses først de enkelte teories bidrag til forståelsen af empirien, hvorefter en diskussion af, hvordan teorierne kan supplere hinanden i besvarelsen af problemformuleringen, vil fremgå.

Til analysen er der i specialet inddraget tre teoretiske perspektiver, som hver især bidrager med et bestemt blik på den indsamlede empiri. Gibsons (2014) teori er blevet inddraget for at belyse, hvilke affordances der stilles til rådighed i Værkstederne. Teorien har især været med til at give en indsigt i de handlinger og muligheder, som eksempelvis materialerne, redskaberne, teknikkerne, sociale andre og aktiviteterne er med til at tilbyde deltagerne i Værkstederne. Mere specifikt har teorien givet et blik for, hvordan craft-aktiviteter eksempelvis muliggør sensoriske oplevelser, kreativ udfoldelse, omgang med andre deltagere, selvbestemmelse og mestring. Teorien har ligeledes givet et blik for, hvordan disse affordances er med til at fremme interaktion, samarbejde, omsorg og støtte i Værkstederne (Bang, 2008). Teorien om empowerment, som i denne opgave er baseret på Zimmerman (1995) og Staples (1993), er blevet inddraget for at belyse, hvilken betydning craft-aktiviteter kan have for deltagernes selvtillid og følelse af kontrol over eget liv. Teorien har særligt bidraget med et blik for, hvordan Værkstederne og de forskellige craft-aktiviteter opstiller nogle bestemte betingelser, eksempelvis selvbestemmelse og tillid, der er med til at øge oplevelsen af at have kontrol over eget liv og beslutninger, øget selvtillid og flere handlemuligheder hos de enkelte deltagere. Herudover bidrager teorien med en forståelse af, hvordan deltagernes bevidsthed om rammerne de indgår i, eksempelvis Værkstederne eller psykiatrien, kan være med til at hæmme eller fremme deres handlemuligheder. Honneths (2006) teori om anerkendelse inddrages for at belyse, hvordan craft-aktiviteterne primært kan fremme anerkendelse i form af omsorg i Værkstederne. Teorien bidrager med en forståelse for, hvordan craft-aktiviteterne kan skabe et rum for intime og støttende relationer, især mellem deltagerne og personalet. Dette kan skabe forudsætninger for emotionel anerkendelse af deltagernes følelser, samt fremme en vis form for ligeværd i relationerne, hvilket kan øge deltagernes selvtillid og tilhørsforhold. Teorien har således været med til at belyse, hvordan situeringen af craft-aktiviteterne kan bidrage til en følelse hos deltagerne af at være an-

---

erkendt, accepteret og værdsat for dem, de er, frem for eksempelvis at føle sig bedømt ud fra deres psykiske lidelse.

Når vi ser problemformuleringen gennem de tre teoretiske linser, opnår vi en mere nuanceret forståelse af, hvilken betydning craft-aktiviteterne har for deltagerne samt hvilke betingelser, der bidrager til konstruktionen af denne betydning. Gibson er med til at give en grundlæggende forståelse for rammerne i Værkstederne og de muligheder, disse skaber. Denne forståelse er i opgaven med til at lægge grundstenene for, hvordan empowerment og anerkendelse kan opnås af deltagerne. Gibsons teori kan således give blik for, hvordan Værkstederne og craft-aktiviteterne kan tilbyde relevante affordances, hvorigennem deltagerne kan anerkendes og øge deres empowerment, hvilket i sidste ende kan lede til øget autonomi og selvtillid. Teorien om empowerment og Honneths teori om anerkendelse har således fokus på, hvilken betydning deltagelsen i craft-aktiviteterne kan have, mens Gibson i højere grad situerer det i aktiviteten. Mens empowermentteorien primært har fokus på den individuelle oplevelse af elementerne selvtillid, selvbestemmelse og handlekraft, giver teorien om anerkendelse i højere grad blik for betydningen af de sociale interaktioner i Værkstederne for disse elementer. Teorierne kan herudfra argumenteres for at supplere hinanden på en komplementær måde, idet Gibson belyser de grundlæggende elementer i craft-aktiviteterne, hvoraf empowerment belyser betydningen af disse elementer for den enkelte deltager, og Honneth belyser, hvordan disse elementer skaber forudsætning for forskellige betydningsfulde former for interaktion i Værkstederne.

6.2.2 De anvendte teoris grundlag

I følgende afsnit ses der nærmere på de anvendte teoris videnskabssteoretiske grundlag og hvordan disse kan spille sammen. Først gennemgås formål og fokus for de tre teorier henholdsvis Gibson, Zimmerman og Honneth, hvilket herefter sættes i relation til hinanden. Efterfølgende belyses teoriernes metodiske og empiriske grundlag kort, og deres styrker og svagheder belyses.

Gibsons konceptualisering af affordances kaster lys over, hvordan mennesket direkte perciperer muligheder i dets miljø (Gibson, 2014). I nærværende projekt er forståelsen af affordance blevet udvidet ved også at have blik for de sociale og kulturelle

---

regler, der er knyttet til affordances såvel som de sociale muligheder, affordancebegrebet også kan udbygges til at indebære (Bang, 2008; Glaveanu, 2012, p. 195). De grundlæggende tanker om empowerment-teorien bygger på et kritisk perspektiv, og linker individuel trivsel til det bredere sociopolitiske miljø (Perkins & Zimmermann, 1995, p. 569). Konceptet har til formål at indfange en proces, hvorved mennesker får kontrol over deres eget liv, demokratisk deltagelse i deres samfund og en kritisk forståelse af deres miljø (Perkins & Zimmermann, 1995, p. 570). Zimmerman har således fokus på empowerment-processer, der styrker individets evne til at navigere i og påvirke politiske systemer. Honneths teori om anerkendelse har et normativt formål, hvor der på baggrund af et fokus på social uretfærdighed skal synliggøre det faktum, at samfundet er en social proces, og i forlængelse heraf pege på muligheder for forbedring af sociale forhold (Langergaard & Sørensen, 2015, pp. 284 – 286). Honneth fokuserer således på, hvordan individets følelse af anerkendelse kan påvirke samfundets strukturer såvel som individets identitet.

De tre teorier fokuserer altså på hvert sit niveau af analyse, hvor Gibson beskæftiger sig med et mikroniveau i kraft af hans samspil mellem individ og miljø, hvor Honneth og Zimmerman kan placeres mellem Gibsons mikroniveau og et makroniveau. Honneth anvendes i denne opgave med fokus på, hvordan individets sociale andre i miljøet kan afforde anerkendelse, og hvordan en følelse af anerkendelse kan påvirke andre sociale relationer i deres liv. Zimmermanns perspektiv og begrebet om empowerment giver blik for, hvordan individet kan styrkes til at identificere og gribe de fysiske, sociale og politiske muligheder i dets miljø. I samspil med hinanden kan de anvendte teorier give blik for, hvordan mennesker kan opnå kontrol over deres eget liv gennem positive sociale relationer, perception af miljømæssige muligheder og udviklingen af selvtillid og autonomi.

Anvendelsen af de tre teorier bør derudover vurderes i forhold til deres metodiske og empiriske grundlag. Gibsons (2014) teori er udviklet på baggrund af empiriske studier omkring, hvordan dyr og herunder mennesket perciperer dets miljøer. En stor del af et af hans hovedværker *The Ecological Approach to Visual Perception* (2014) er dedikeret til gennemgangen af disse studier, hvilket bidrager til at underbygge hans forståelse af interaktionen mellem individet og dets miljø. Dog kan Gibson kritiseres for, at de påstande, han gør sig omkring affordances, er for animalistiske og primitive, og derfor ikke indfanger nok kompleksitet i forhold til menneskets interaktion

---

med dets omgivelser (Oliver, 2005, p. 404). Gibson er yderligere tidligere blevet kritiseret for at være uklar omkring hans definition af affordances (Oliver, 2005, p. 403). Som nævnt er begrebet siden Gibsons død ofte blevet videreudviklet, hvor nogen dog kritiserer begrebet for nu at være kommet så langt fra dets oprindelige betydning, at det ikke længere har nogen analytisk værdi (Oliver, 2005, p. 402). Empowerment begrebet, som i nærværende speciale er blevet anvendt med udgangspunkt i Zimmermanns forståelse, er et vidt anvendt begreb indenfor mange forskellige forskningsområder (Perkins & Zimmerman, 1995, p. 592). Begrebet kan kritiseres for at være for åbent et konstrukt, der ikke lader sig operationalisere, og hvis betydning ændrer sig fra kontekst til kontekst (Zimmerman, 1995, p. 583). Zimmerman arbejder herudfra også ud fra den forståelse, at empowerment ikke kan betragtes som statisk, da det ifølge ham netop er dynamisk og kontekstafhængigt, og et universalt og globalt mål med empowerment kan dermed bidrage til en forvrænget forståelse (Zimmerman, 1995, p. 596). Dette kan dog give en uklarhed i definitionen og anvendelsen af begrebet. Honneths teori om anerkendelse bygger på en model af Hegel, der kaldes *Kamp om anerkendelse*, som Honneth videreudvikler med empirisk materiale fra Winnicotts objektrelationsteori og Meads socialpsykologi (Honneth, 2003, p. 13). Honneth har indgået i mange kritiske diskussioner i forhold til hans teori om anerkendelse, heraf er han blevet kritiseret for at have utydelige begrebsmæssige afklaringer, hvilket har bidraget til en del videreudviklinger af hans teori (Ikäheimo & Laitinen, 2007 jf. Heidegren, 2010, p. 81).

Ud fra ovenstående, er det en generel kritik, at begrebsapparatet hos de tre teoretikere er præget af en vis uklarhed. Det kan herudfra diskuteres, hvilken betydning denne uklarhed kan have for specialets anvendelse af de teoretiske begreber. Når begreberne ikke har en klar afgrænsning, kan det lede til, at de anvendes ud fra en mere subjektiv præmis, idet man ikke kan lave en tydelig skelnen mellem, hvad der eksempelvis er anerkendelse og hvad der er betænksomhed. Det er således ikke tydeligt, hvorvidt begreberne er anvendt fuldkommen ud fra teoriens præmisser. På trods af denne kritik af teoriernes uklare afgrænsning samt anvendelsen af begreberne i specialet, vurderes det, at begreberne har givet relevante analytiske perspektiver på empiriens centrale temaer. Ligeledes vurderes det, at begreberne anvendes inden for deres beskæftigelsesområder, hvorfor anvendelsen stadig betragtes som forsvarlig. Kritikken af Gibson som værende for simplistisk kan imidlertid også betragtes som

---

en styrke, da affordances giver blik for betingelser i miljøet, som oftest tages for givet eller overses inden for forskningen omkring craft-aktiviteter i relation til mennesker med svær psykisk lidelse.

6.2.3 Teoriernes begrænsninger

I følgende afsnit kastes der lys over teoriernes begrænsninger i forhold til deres anvendelse i specialet. Gennem det analytiske arbejde har der været en prioritering i det fokus, der har været på empirien. I forståelsen af den betydning craft-aktiviteterne har for deltagerne, kunne den fænomenologiske oplevelse af at lave craft, have været et oplagt fokus. Ud fra en betragtning om, at dette aspekt allerede er velbelyst i tidligere litteratur (Kim & Lor, 2022), ønskede vi i stedet at give blik for samspillet mellem deltagerne og de rammer, der er i Værkstederne. De teoretiske perspektiver, som vi inddrager i specialet, har derfor ikke mulighed for at bidrage med en dybdegående forståelse af eksempelvis de tanker og følelser, som craft-aktiviteterne kan fremme for deltagerne. Denne begrænsning i teoriernes anvendelse, var vi dog bevidste om i udvælgelsen af teori. Dette skyldes, at vi i specialet har arbejdet induktivt, og teorierne er således udvalgt efter indsamlingen af empiri. Vi har på den måde først kunne vurdere, hvad der fremkommer som vigtigt i empirien, for herefter at forsøge at forstå det gennem de valgte teorier, som netop har fokus på samspillet mellem deltagerne og betingelserne. I vores anvendelse af de forskellige teorier har der ligeledes været nogle begrænsninger. Vi baserer vores forståelse af affordances ud fra Gibsons begrebsapparat (2014), men trækker samtidig begrebet i en mere social sammenhæng gennem Glaveanu (2012) og Bang (2008). Vi er således opmærksomme på, at vi arbejder med en udbygget anvendelse af Gibsons begreb, som muligvis ikke stemmer overens med Gibsons egen forståelse. I anvendelsen af Zimmermans (1995) begreb om psykologisk empowerment, har en begrænsning været det manglende fokus på den adfærdsmæssige komponent, på trods af hans betragtninger af, hvordan psykologisk empowerment hænger sammen med et engagement i og forståelse af den socio-politiske kontekst (p. 582). På samme måde har der i anvendelsen af Honneths (2006) teori om anerkendelse kun været fokus på én af de tre sfærer, han opstiller. Denne anvendelse har været med til at give en dybere forståelse for emotionel anerkendelse og dennes betydning, hvor kombinationen af de tre sfærer, kunne have givet et samlet billede på, hvordan en sund identitet udvikles og opretholdes i mere generel

---

forstand. Dog har opgavens formål udelukkende fokuseret på deltagelse i værkstederne, hvorfor vi ikke har haft mulighed for at undersøge deltagernes engagement i den socio-politiske kontekst eller deres individuelle identitetsforhold uden for værkstederne. Jævnfør afsnittet 6.2.2 *De anvendte teoris grundlag*, kunne både Zimmerman og Honneth have givet anledning til at betragte craft-aktiviteternes betydning ud fra et makro-niveau, hvor en analyse af samfundsmæssige strukturer kunne præge den dialektisk konstruerede betydning af craft-aktiviteterne. Problemformuleringen lægger dog op til et større individfokus, hvorfor makro-niveau ikke er blevet udfoldet i opgaven.

6.3 Metodisk diskussion

Der foretages nu en diskussion af de anvendte metoder, herunder interview og deltagerobservation samt deres samspil. Ligeledes diskuteres anvendelsen af analysemetoden, og begrænsninger forbundet hermed. Dernæst reflekteres der over etiske overvejelser i forbindelse med udførelsen af undersøgelsen. Afslutningsvist vurderes kvaliteten af undersøgelsen ud fra gældende videnskabelige normer inden for kvalitativ forskning.

6.3.1 Kvalitetssikring af interviews og transskribering

For at sikre kvaliteten af interviews og transskriptioner har vi foretaget flere konkrete tiltag, som i dette afsnit vil belyses.

I forbindelse med selve **interviewsituationen** ses det som afgørende for kvaliteten, at interviewer bestræber sig på at lytte aktivt, spørge uddybende ind og udfolde emnerne (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 42; Kvale & Brinkmann, 2009, p. 159). Dette har været en vigtig indstilling for os for at skabe tryghed for interviewdeltagerne og modvirke, at vi har kommet til at prøve at få udsagnene til at passe i forudindtagede teori-bestemte forståelser. Derudover snakkede med deltagerne på forhånd, ligesom de så os i Værkstederne og til pauserne, og denne relationsopbygning kan have været med til at skabe yderligere tryghed i observations- og interviewsituationen. Trygheden kan netop vigtig i interview af psykisk sårbare personer (Pearlman, 2024), hvor personerne kan være afholdende eller utrygge i interviewsituationer, da de potentielt kan minde om eksempelvis en lægesamtale og sammenkoblet med ne-

---

gative associationer. Derudover kan vores induktive tilgang have hjulpet os med at gøre os bevidste om vores forudindtagede teoretiske forståelser, der potentielt kan have formet indholdet interviewene. Derudover har det været muligt i to ud af seks interviews, at én fra specialegruppen har siddet med i interviewsituationen, hvorved interviewassistenten kan hjælpe med at holde overblik over, at vigtige temaer blev udforsket i forbindelse med interviewguiden, samt at temaer der spontant bliver bragt op af interviewdeltageren udfoldes. Med udgangspunkt i, at vi forsøgte at fremme deltagernes selvbestemmelse i interviewsituationen, har vi på forhånd præsenteret dem for valgmulighederne om, at et ekstra gruppemedlem kan sidde med, hvilket giver dem tid til overvejelse. Kort før interviewtidspunktet kunne interviewpersonen så meddele, hvorvidt vedkommende ønsker, at interviewet bliver foretaget alene eller ej. Herved kan valget tilpasses til deres velbefindende på dagen og fremme selvbestemmelse i omstændighederne for interviewet. Derudover har det været vigtigt for os at forsøge at stille en del afklarende spørgsmål løbende, for at forsøge at sikre, at vi har forstået udsagnene sådan som interviewpersonerne mener dem, hvilket har hjulpet med at kvalificere analysens grundlag (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 154). Dette er især væsentligt, da deltagernes udsagn til tider kan virke komplekse og vanskelige at forstå, fordi de, som citaterne viser, kan komme til at hoppe en del mellem emnerne og forfølger tangerende tankestrømme. En udfordring i interviewsituationer, at vi dog har måttet balancere hensyn mellem afklaring gennem fortolkende spørgsmål og de dynamiske processer i interviewet (Kvale & Brinkmann, 2009, pp. 152, 157). Derfor har det ikke været muligt at afklare vores forståelse af alle uklare udsagn, da dette kunne opfattes som kritisk af deltagerne og derved skade trygheden i interviewsituationen.

I relation til kvaliteten af interviewens indhold, har vi også **forberedt os til rollen som interviewer**. I forbindelse hermed har vi taget udgangspunkt i Kvale & Brinkmanns (2009) karakteristik af interviewhåndværkere som værende: velinformeret, struktureret, klar, venlig, sensitiv, åben, styrende, kritisk og erindrende (p. 188 f.). Velinformeret i den forstand, at vi har læst os grundigt ind i tidligere forskningsfund indenfor området på forhånd, samt rådført os med personalet løbende. De andre punkter har vi øvet ved at afprøve interviewguiden på hinanden og vores nære med disse egenskaber som inspiration. Her har vi blandt andet øvet informeret samtykke og rammesætning, spørgeteknik herunder at stille uddybende, specificerende, opføl-

---

gende og direkte spørgsmål, samt afrunding (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 155). Interviewguiden er blevet revurderet på baggrund af disse erfaringer, og det har primært været sproglige formuleringer, konkretisering af spørgsmålene samt omstrukturering af rækkefølge, som er blevet ændret. Selvom vi har øvet at tage aktiv styring i tilfælde af, at interviewene går i stå eller bevæger sig ud af en tangent, kan det dog ofte kan være svært at forberede sig på. Dette har vi især bemærket i situationer, hvor interviewdeltageren er meget styrende, hvor det for interviewer har kunnet være svært at bryde ind og komme til orde.

Det er også relevant at reflektere over den betydning **interviewguiden** har for kvaliteten af specialets fund. De fleste interviewspørgsmål bidrager til at besvare flere forskningsspørgsmål. Dette kan udfordre organiseringen af forskningsspørgsmålene, og gøre interviewguiden mere rodet. Derudover er der blevet foretaget nogle ændringer kort inden foretagelsen af interviews på baggrund af indsigter fra deltagerobservationerne, fordi nogle ting ikke længere gav mening at spørge ind til på samme måde. Et eksempel er detaljer om organisering af aktiviteterne, og vi har derfor oplevet, at opsætningen af forskningsspørgsmål derfor fremstår mere forvirrende i guiden efter omstruktureringen. Dog har opkvalificeringen af interviewguiden på baggrund af deltagerobservationerne været med til at styrke interview-kvaliteten, da vi allerede har haft en grundlæggende viden om de gængse praksisser i værkstederne. Herudover er indholdet i interviewguiden præget af at indeholde en del temaer og spørgsmål. I selve interviewsituationen kan dette bewirke, at interviewguiden bliver sværere at navigere i. De mange temaer og spørgsmål har dog været opstillet med henblik på at skabe en ballast at trække på under de forskellige interviews. Dette kommer til udtryk ved, at der til en del af hovedspørgsmålene er tilknyttet en del underspørgsmål, som kan fungere som inspiration til at udfolde og afklare hovedspørgsmålene. I praksis har vi oplevet dette overvejende som rart i rollen som relativt ugarvet interviewer.

Transskriberingen af interviewene er foretaget ud fra lydoptagelse et par dage efter interviewene blev lavet. Den korte tid mellem indsamling og bearbejdning er med til at sikre kvaliteten af oversættelsen fra talesprog til skriftsprog (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 43). Den person, der har foretaget interviewet, har transskriberet disse, da det kan være forbundet med bedre kvalitet, at vedkommende forstår kontek-

---

sten i interviewet og nemmere kan huske eller høre det, der bliver sagt (Tanggaard & Brinkmann, 2015a, p. 43). Forud for transskriberingen er transskriberingsguiden desuden udformet med henblik på at ensarte de forskellige gruppemedlemmers transskriberingsstil, da små forskelle i transskriberingsstil kan påvirke den senere fortolkning af interviewpassagen (Brinkmann & Kvale, 2009, p. 206f). Den tidsbegrænsede periode, som feltarbejdet foregik under, har medvirket til, at vi ikke har haft mulighed for at geninterviewe interviewpersonerne. Havde vi haft denne mulighed, kunne vi have stillet uddybende og afklarende spørgsmål og potentielt fået en mere kompleks fremstilling af deltagernes svar og, hvad Værkstederne betød for dem.

6.3.2 Kvalitetssikring af deltagerobservation

Validitet i forbindelse med deltagerobservation henviser til, hvorvidt man undersøger det, man har til hensigt at undersøge. Vi arbejder ud fra tesen om, at viden er en social konstruktion, og vi er derfor ikke interesserede i at gengive en præcis afspejling af det undersøgte fænomen, men i at se fænomenet som det konstrueres. For at sikre, at studiet genererer gyldig viden, er det derfor vigtigt med transparens og detaljerede beskrivelser af forskningsdesignet og forskerens egen subjektivitet. På den måde kan læseren selv bedømme gyldigheden af den viden, man har produceret (Tanggaard, 2012, p. 203). Formålet med dette diskussionsafsnittet er derfor at synliggøre og diskutere styrker og svagheder ved vores metodiske valg.

Ifølge Tanggaard er der nogle kritikpunkter, man som forsker skal være opmærksom på, når man udfører **deltagerobservation**. Først og fremmest er det vigtigt at overveje, hvilken effekt forskerens tilstedeværelse har for det undersøgte fænomen. I dette speciale er disse overvejelser belyst i forbindelse med graden af involvering under deltagerobservationen i afsnittet 3.3.2 *Graden af involvering*. Samtidig giver deltagernes reaktioner på vores tilstedeværelse, som fremmede, en viden om de reaktioner, som kan udløses fra deltagerne mod fremmede i felten. Vi oplevede under deltagerobservationerne, at vores rolle i rummet i visse situationer kunne fylde en del i kraft af at vi var udefrakommende. Deltagerne og værkstedsassistenter henvendte sig relativt ofte til os eller refererede til os, som en del af rummet. Dette kan vise noget om, hvordan Værkstederne modtager nye personer og inkluderer dem i det sociale såvel som craft-aktiviteterne. Dette skal ses med det forbehold, at vi kommer i forsk-

---

ningsøjemed og derfor er fremmede med en anden position og formål end deltagerne. Forskellen mellem os og deltagerne blev til tider også synlige, især i situationer, hvor deltagerne skulle underskrive samtykkeerklæringer, eller i kraft af, at vi ikke deltog i craft-aktiviteterne på helt lige vilkår med deltagere. Det kan have gjort deltagerne yderligere bevidst om vores tilstedeværelse, og kan have påvirket måden, de har interageret med os eller hinanden på. Deltagernes reaktioner på vores tilstedeværelse kan derfor ikke nødvendigvis overføres til modtagelsen af fremmede generelt, for eksempel nye deltagere (Tanggaard, 2012, p. 206). Derudover er det vigtigt at overveje, hvordan vores egen subjektive forståelse og fortolkning er med til at påvirke den måde, vi opfatter fænomenet på. Dette kaldes for observationsbias. Det er altså vigtigt, at man ikke søger at bekræfte ens forforståelser og hypoteser og på den måde overser eller udelukker relevant empiri (Tanggaard, 2012, p. 207). Inden feltarbejdet, diskuterede og nedskrev vi vores forforståelser og fordomme om vores undersøgte område. Dette blev gjort for at sikre kvalitet i undersøgelsen samt for at blive bevidste om, hvad vi selv bidrager med i rummet og hvordan disse forståelser kan påvirke vores perspektiv på de forskellige situationer, vi observerer. Det kan dog diskuteres, hvorvidt vi kan komme udenom observationsbias, idet vi selv er generelt positivt stillede og har en del erfaring inden for udførelsen af craft. Dette kan således have påvirket, at vores blik har været naturligt rettet mod de ting vi selv opfatter som relevante for betydningen af craft-aktiviteter for deltagerne. Dette kommer samtidig til udtryk i de værksteder, hvor vi ikke har erfaring med craft-aktiviteten. Retrospektivt bliver det tydeligt, hvordan vi i læderværkstedet eksempelvis kan have haft et lidt mere udenforstående, nysgerrigt blik og dialoger om de forskellige redskaber og elementer i skabelsesprocessen, idet der ikke har været et forudgående kendskab til dette fra observatøren. I keramikværkstedet var det modsat lettere at forstå, hvorfor folk gjorde, som de gjorde, og hvorfor de anvendte bestemte redskaber, da vi selv kender til udførelsen af keramik. Dette kan ubevidst have gjort, at observatøren ikke spurgte lige så uvidende ind, men det kan også gøre at vi fremstår mere som en integreret del af felten og indgår mere naturligt, da vi kan tale med i den almene jargon i disse Værksteder. De praktiske rammer under feltarbejdet gjorde derudover, at vi ikke havde mulighed for at foretage en længere deltagerobservation i træværkstedet. Dette kan have gjort, at vi ikke har fået blik for, hvordan det opleves at lave craft i træ og dermed mistet nogle nuancer i betydningen af at lave craft som helhed. Vi har dog forsøgt at imødekomme dette ved at nogle af vores interviewdeltagere tidligere

---

har været en del af værkstedet, og derfor har haft mulighed for at fremhæve væsentlige ting herfra.

Vores deltagerobservation fandt sted i **flere forskellige værksteder inden for samme lokalitet** (Spradley, 2012, p. 41). Ved at undersøge forskellige værksteder, havde vi muligheden for at danne os en bredere forståelse for, hvad der går på tværs mellem værkstederne, og hvilken betydning de forskellige værksteders craft-aktiviteter har for deltagerne (Spradley, 2012, p. 41). Denne brede observation har ligeledes givet os en forståelse af Værkstederne som en helhed, der interagerer dynamisk med hinanden. Havde vi i stedet observeret et enkelt værksted, kunne det have givet os et dybere blik for nuancerne og det unikke, som findes i det enkelte værksted. På den måde kunne vi i højere grad have undersøgt en enkelt craft-aktivitet, som eksempelvis keramik, og på den måde få flere nuancer på processen og teknikkerne, end det er muligt når man undersøger flere værksteder. I lyset af vores problemformulering, er vi interesseret i at undersøge, hvilken betydning craft-aktiviteter har for deltagerne. Vi mener derfor, at vi får mulighed for at indfange en større grad af kompleksitet ved at se på tværs af værkstederne. Ved at kigge på flere forskellige craft-aktiviteter og værksteder kan vi netop få øje på forskellige kreative processer og teknikker, hvilket kan være med til at uddybe vores forståelse.

Tidsrammen for empiriindsamlingen, var derudover forholdsvis kort på trods af at vi endte med en forholdsvis stor mængde empiri. Mængden af empiri blev besluttet med et ønske om at indfange så meget kompleksitet og så mange nuancer i fænomenet som muligt. Dette har dog påvirket den tilgængelige tid til løbende notering og refleksion mellem deltagerobservationer og interviews. Dette har betydet, at visse feltnoter er blevet renskrevet i dagene efter deltagerobservationen blev foretaget, hvilket potentielt kan have gået ud over den ønskede indfangning af nuancer i Værkstedernes hverdagspraksisser. Dog forsøgte vi for så vidt muligt at nedskrive observationerne om aftenen samme dag, de blev indsamlet.

6.3.3 Samspillet mellem interview og deltagerobservation

Samspillet mellem interview og deltagerobservation kan ifølge Pedersen og kolleger (2012) indebære nogle bestemte styrker og udfordringer. I dette speciale er deltager-

---

observationerne primært foretaget inden afholdelsen af interview, hvilket potentielt kan have bidraget til at opbygge fortrolighed til deltagerne og gjort, at vi har haft muligheden for at rekruttere interviewpersoner under observationer (Pedersen et al., 2012, p. 125). Dette er en fordel, idet der kun var én deltager, der havde meldt sig gennem vores opslag, der et par uger inden var hængt op i de forskellige værksteder. Dette kan dog også have påvirket, hvilke deltagere, der har meldt sig til undersøgelsens interviews, idet rekrutteringen og udførelsen af interviews foregik inden for værkstedernes egne rammer. Man kan herudfra overveje, hvorvidt nogle bestemte deltagere melder sig, idet det eksempelvis kan være mindre trygt at melde sig, hvis man har en mere negativ indstilling til Værkstederne og craft-aktiviteterne. Det kan derfor overvejes, hvorvidt dem, der har meldt sig, i højere grad er dem, der er mere synlige i og mere positivt stillede overfor Værkstederne. Dette kan gøre at empirien har mistet nogle nuancer omkring det at være en mindre synlig deltager i Værkstederne, og hvordan dette spiller ind på særligt de sociale i forhold, som vi har fundet er medskabende for betydningen af at lave craft. Gennem deltagerobservation fik vi derudover som forskere en mere direkte adgang til Værkstederne og informationer, som vi normalt ikke ville have adgang til (Pedersen et al., 2012, p. 17). Deltagerobservationerne blev således en måde at åbne feltet op på, og har bidraget til en mere kropslig forståelse for de craft-aktiviteter og sociale praksisser, der finder sted i Værkstederne. Deltagerobservationerne blev primært foretaget den første og anden dag i løbet af feltarbejdet, hvilket har givet os mulighed for at opkvalificere interviewguiden, inden vi foretog interviews de forløbne dage. Observationerne har derfor givet os blik for steder i interviewguiden, hvor spørgsmål har kunnet rettes mere mod det pågældende sted. Det bør yderligere overvejes, at når man som forsker, tilbringer tid i felten og med deltagerne, opstår der ofte sympati for deltagerne i felten (Pedersen et al., 2012, p. 127). Dette kan udgøre en risiko for, at negative elementer ubevidst udelades, hvilket vi dog har forsøgt at imødekomme gennem vores løbende notetagning under feltarbejdet. Vi kunne have valgt at foretage interviews før deltagerobservationerne, hvilket kunne have været givende set i lyset af, at vi ikke deltog i craft-aktiviteterne på samme måde som de andre deltagere. Ved at foretage interviews først, kunne vores tilstedeværelse i rummet potentielt i højere grad være blevet opfattet som legitim, da deltagerne fra start blev en del af, at vi var i gang med at "forske" (Pedersen et al., 2012, p. 127). På baggrund af overvejelser om, at feltets

---

deltagere er individer i sårbare livssituationer, vurderede vi dog, at det at opbygge tryghed og få opkvalificeret interviewguiden var vigtigere.

6.3.4 Analysemetode

Det kan diskuteres, hvordan den store mængde af empiri indenfor den givne tidsramme har påvirket analysearbejdet. Mængden af empiri har betydet, at **kodningsarbejdet bar præg af et stort antal af koder**. Dette har i samspil med tidsbegrænsninger for projektet udfordret overskueligheden af koder, hvorfor der blev taget et metodisk valg om at konceptualisere koderne på en måde, der af Saunders og kolleger (2023) kan kritiseres for at være af lavere kvalitet (p. 5). Dette vil sige, at de anvendte koder ikke er blevet udformet som en fuld sætning, men i stedet som mere overordnede kategorier. Dette kan have påvirket det enkelte gruppemedlems forståelse af koderne, og potentielt medført forskelle i forståelsen af koderne (Saunders et al., 2023, p. 4). For at imødekomme denne risiko blev der inden den reelle kodning af empirien foretaget en testkodning, hvor alle gruppemedlemmer kodede samme interview. Herefter blev disse testkodninger brugt som udgangspunkt for udarbejdelse af kodebogen, hvor betydningen af de enkelte koder blev ekspliciteret og diskuteret med henblik på at opnå en fælles forståelse for meningen bag koderne, hvilket i Saunders og kollegaers tekst fremstår usandsynligt grundet den større mængde personer i de foreslåede researchteams. Derfor kan formuleringerne af koderne i større gruppers tilfælde være mere afgørende for kvaliteten af kodningen. For at bistå denne fælles forståelse og bidrage til øget overblik over koderne blev de ligeledes organiseret hierarkisk i over- og underkoder. Udformningen af koderne på denne måde udgjorde desuden en risiko for at besværliggøre den senere tematisering af koderne (Saunders et al., 2023, p. 4).

Det gjorde ligeledes **antallet af koder, der vanskeliggjorde kondenseringen af koder til temaer** indenfor den tilgængelige tidsramme. For at imødekomme disse udfordringer blev tematisering lavet i tæt samarbejde mellem de enkelte gruppemedlemmer, der bidrog med hver deres forståelse af empirien. En fare ved at lave tematiseringen i tæt samarbejde er risikoen for at tale sig ind i en mere ensrettet forståelse af empirien, hvilket kan skygge for andre mulige vinkler og veje at gå. Den faldgrube blev forsøgt imødekommet ved individuelle testkodning såvel som individuelle ind-

---

ledende brainstorm over empirien, hvorved vi kunne fastholde vores individuelle perspektiver. Derudover kan det tætte samarbejde om tematiseringen have givet en mere omfavnende og nuanceret forståelse for empirien, da hvert enkelt gruppemedlem har et dybere kendskab til de interviews, de selv har foretaget og transskriberet, såvel som de deltagerobservationer de selv har lavet og skrevet feltnoter til. Det er desuden vigtigt at overveje problemformuleringens udformning i relation til analysearbejdet. Problemformulering kan potentielt lægge op til mange forskellige fortolkninger, hvilket kan være udfordrende i analysearbejdet. Under udformningen af koder og temaer ses der kontinuerligt på, hvordan disse er relevante i forhold til problemformuleringen (Saunders et al., 2023, p. 5). Hvis problemformuleringen lægger op til forskellige fortolkningsmuligheder, risikerer man, at rigtig mange koder og temaer kan opfattes som centrale for problemformuleringen, og kan derfor ende med for mange koder eller temaer.

6.3.5 Etiske overvejelser

Som beskrevet i det metodiske afsnit, 3.6 *Etik*, er det vigtigt at have gjort sig nogle etiske overvejelser både under forberedelsen, udførelsen og afrapporteringen (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 81). I det tidligere metodiske etikafsnit, blev vores etiske valg i forbindelse med feltarbejdet beskrevet, mens vi i følgende afsnit vil diskutere, hvilke etiske overvejelser vi har haft i forbindelse med undersøgelsen.

Når man arbejder ude i felten, har man i høj grad direkte interaktion med deltagerne. Dette stiller nogle krav til forskerens praktiske færdigheder i at vurdere og reagere på etiske overvejelser i en given situation, og det er derfor heller ikke muligt at forudse og planlægge alle etiske problematikker (Kvale & Brinkmann, 2008, p. 79). Under forberedelserne til empiriindsamlingen har vi eksempelvis gjort os nogle overvejelser i forhold til, hvorvidt det kan have nogle **konsekvenser for deltagerne, at vi har skullet lave deltagerobservationer i deres “trygge boble”, Værkstederne**. En overvejelse i den forbindelse har været, hvorvidt deltagerne kan opleve en implicit forventning til at sige ja, eller frygte, hvilke konsekvenser der potentielt kan opstå, hvis de afviste at indgå i observationerne. Det kan eksempelvis være, at de ikke føler, at de må være i værkstederne, hvis de ikke vil indgå i observationerne. I et forsøg på at imødekomme dette, har vi sørget for at informere om frivilligheden samt vores

---

formål med undersøgelsen samt at annoncere gennem flyers i god tid forinden. På den måde har deltagerne kunne tage et bevidst og informeret valg om deres deltagelse og konsekvenserne heraf (Kristiansen, 2012, p. 219). Undervejs i selve undersøgelsen har personalet desuden påtaget sig et stort ansvar for at guide os i, hvem vi helst ikke har skullet rekruttere til interviews eller observationer. Under en af deltagerobservationerne tog vi eksempelvis et valg om ikke at informere eller observere en bruger om vores observation. Dette valg blev taget på baggrund af information fra personalet om, at vedkommendes udfordringer i forbindelse med diagnosen kan gøre det svært for hende at forstå formålet med undersøgelsen og at italesættelse af undersøgelsen risikerer at forværre hendes velbefindende. Derfor har vi fravalgt at give hende mulighed for at melde sig til undersøgelsen. At personalet ud fra deres kendskab til deltagerens behov har påtaget sig ansvar for, hvorvidt hun skulle inddrages, var således med til at mindske deltagerens ansvar for at sige nej. På den måde har vi så vidt muligt også forsøgt at tage hensyn til de enkelte deltagers behov i de opståede situationer.

Transskribering af interviews giver også anledning til etiske overvejelser, herunder anonymisering og hvorvidt transskriptionen er tro mod deltagerens udsagn (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 81). Under transskriberingen af interviews er deltagerne blevet anonymiseret og information, der potentielt kunne gøre det muligt at genkende deltageren, er blevet ændret. I undersøgelsen af personer i sårbare situationer, er det vigtigt at *guilty knowledge* (belastende, ømtålelig, intim eller privat viden om informanter) håndteres korrekt (Kristiansen, 2012, p. 214f). Derfor er udtalelser, der potentielt kan være sensitive for interviewpersoner og deltagere i deltagerobservationen, ligeledes blevet frasorteret i opgaven. Derudover er der i transskriberingsstilen blevet foretaget et valg om at transskribere med fokus på meningen i det, interviewdeltagerne siger. Dette har betydet, at vi har udeladt en konsekvent transskribering af ordlyde såsom øh i tilfælde, hvor disse bliver meningsforstyrrende. I fremstillingen af interviewudklip i analysen har vi ligeledes udeladt passager, der ikke for os har fremstået relevante, da de for eksempel har været uden for emnet. Disse ting kan potentielt give anledning til at overveje, hvorvidt transskriptionerne er tro mod deltagerens udsagn. Vi har forsøgt at imødekomme dette ved anvendelse af fortolkende spørgsmål til det, deltagerne sagde, med formål om at afklare og undersøge, om vi havde forstået deres udtalelser korrekt (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 157).

Gennem det analytiske arbejde med empirien, kan det ud fra en etisk overvejelse om korrekt fortolkning af deltagernes udsagn, være relevant at **overveje om deltagerne har skullet have indflydelse på vores fortolkninger**. Dette kan være med til at rette eventuelle misforståelser eller give anledning til at fortryde eventuelle udtalelser. I vores undersøgelse har det, grundet praktiske og tidsmæssige begrænsninger, ikke været en mulighed at inddrage deltagernes indflydelse på analysens fortolkninger. For at kunne inddrage deltagerne i denne proces på en hensigtsmæssig måde, vurderer vi, at det vil kræve et fysisk møde, hvor vi bedst muligt vil kunne rammesætte formålet med deres inddragelse og imødekomme deres behov. Mødet har været en mulighed. I stedet har vi forsøgt at imødekomme valide fortolkninger ved at stille afklarende spørgsmål undervejs i de forskellige interviews (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 275).

Fra start har vi forsøgt at **foregribe, at deltagerne skulle opleve at blive fremstillet på en uhensigtsmæssig eller stereotyp måde** ved eksempelvis at omtale dem som deltagere eller brugere og ikke patienter i både feltarbejdet og specialet. Derudover har det været vigtigt for os at forsøge at forstå, hvad craft betyder for dem, *ikke* gennem deres diagnose, men med diagnosen som en del af deres hverdag og de betingelser, der udgør deres deltagelse. Vi har dermed ikke spurgt deltagerne ind til diagnoser eller deres psykiske lidelser, men fokuseret på craft-aktiviteterne og den generelle hverdag uden for og inden for psykiatrien. Denne tilgang har vi oplevet positiv respons på, hvor en deltager eksempelvis udtrykte efter interview, at hun var glad for ikke at blive set for sin diagnose. Samtidig med, at vi ikke har ønsket at lade diagnose-fokuset styre projektet, har vi stadig været meget bevidste om, at deltagernes udfordringer og omfanget af dem må anerkendes. Dette gøres, fordi vi ikke ønsker at bidrage til yderligere tabuisering af mental lidelse ved at være undvigende over for emnet. Disse refleksioner er udsprunget på baggrund af Kvale og Brinkmanns (2009) udlægning af, at man som forsker bør forholde sig til konsekvenserne af deltagelse i en kvalitativ undersøgelse ud fra et princip om tilgodeseende såvel som fra et nytteetisk perspektiv (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 92). Princippet om tilgodeseende indebærer, at risikoen for at skade en deltager bør være så lille som muligt, mens det væsentlige fra et nytteetisk perspektiv er, at summen af potentielle fordele for deltageren og betydningen af den opnåede viden gennem projekt skal veje tungere end

---

risikoen for at skade deltageren (Kvale & Brinkmann, 2009, p. 92). Formålet med projektet og den nytte vi håber, det kan give, er således at deltagerne får en mulighed for at få deres stemme hørt, såvel som at udbrede denne viden omkring, hvad craft-aktiviteter kan betyde for mennesker med svær psykisk lidelse. Vi har løbende diskuteret, hvorvidt specialet skal offentliggøres eller ej af hensyn til beskyttelse af deltageres anonymitet. Efter arbejdet med analysen har vi dog vurderet, at deltageres anonymitet ikke er i fare ved en offentliggørelse af interviewet. Vi ønsker derfor, at den viden dette projekt kan bidrage til, inden for forståelsen af craft-aktiviteter i regi af mennesker med svær mental lidelse, skal være offentlig tilgængelig.

6.3.6 Kvalitet i kvalitativ forskning

De kvalitetskriterier, som kvalitativ forskning vurderes ud fra inden for videnskabelige normer, bliver i følgende afsnit udfoldet i forhold til nærværende speciale. En del af det videnskabelige grundlag for opgaven er at vurdere specialet ud fra de videnskabelige normer for kvalitet indenfor kvalitativ forskning. Inden for kvalitativ forskning bør man ifølge Thagaard (2004) forholde sig til kriterier såsom transparens, gyldighed og genkendelighed frem for begreber fra den kvantitative forsknings-tradition som validitet, reliabilitet og generaliserbarhed (jf. Tanggaard & Brinkmann, 2015b, p. 522). Det Thagaard (2004) omtaler som *transparens*, kan også formuleres som en vurdering af opgavens pålidelighed. En del af opgavens pålidelighed er en transparent fremstilling af det empiriske grundlag for undersøgelsens konklusioner (Brinkmann & Tanggaard, 2015b, p. 525). Dette er efterkommet i opgaven ved at illustrere analytiske pointer med empiriske eksempler, hvorved læseren selv kan vurdere sammenhængen mellem disse og opgavens følgende konklusioner. Derudover er der efterstræbt pålidelighed i opgaven ved en transparent fremstilling af anvendte metoder, det videnskabsteoretiske grundlag samt teoretiske perspektiver og deres grundlag (Tanggaard & Brinkmann, 2015b, p. 524). Opgavens *gyldighed* omhandler, hvorvidt opgaven undersøger det, den har til formål at undersøge. Vi har forsøgt at imødekomme dette i interviewsituation, hvilket tidligere er beskrevet under 6.3.1 *Kvalitetssikring af interviews*. Derudover har vi gennem en tydelig sammenhæng mellem problemformulering, valgte metoder og konklusioner ligeledes forsøgt at efterstræbe dette kriterium. Det sidste kvalitetskriterium beskriver Thagaard (2004) som *genkendelighed*, hvilket indebærer at præsentere materialet på en måde, der har

---

klargjort eller udvidet læserens forståelse af det pågældende felt. Fremstillingen af vores materiale skal tilstræbe at skabe resonans for den, som læser det (Tanggaard & Brinkmann, 2015b, pp. 522 - 526). Dette har vi reflekteret over og medtænkt i vores skriftlige fremstilling af vores empiri samt analyse og diskussion heraf. Eksempelvis har vi taget udgangspunkt i opgavens samtidsrelevans i det danske samfund, valgt at inddrage en del direkte udtalelser fra deltagerne i analysen, hvilket potentielt kan vække genklang i læseren, og tydeliggjort specialets implikationer for praksis- og forskningsfeltet.

6.4 Perspektivering

Afrundingsvist vil vi diskutere, hvad specialets fund bidrager med i relation til forskningsfeltet samt hvilke vinkler, som kan være interessante at udforske i fremtidig forskning. Bagefter diskuterer vi, hvilke praktiske implikationer, den viden, som er fremstillet i specialet, kan have for mennesker med svær psykisk lidelse.

6.4.1 Teoretiske implikationer

I specialet er det blevet undersøgt, hvilken betydning det kan have for mennesker med svær psykisk lidelse at deltage i craft-aktiviteter og hvilke betingelser, som muliggør denne betydning. Deltagerne fremstiller betydningen som forebyggende eller behandlende i forhold til den psykiske lidelse, og i den forbindelse kan craft-materiale ses som afgørende. Derudover får deltagerne mulighed for at få styrket deres selvtillid og autonomi gennem betingelserne selvbestemmelse og omsorg, hvilket kan være afgørende for deltagerens identitet. Specialet bidrager til fremtidig forskning med et overordnet blik for, at craft-aktiviteter såvel som andre fænomener må undersøges ud fra de betingelser, som i praksis er afgørende for udbyttet af aktiviteterne. Ud fra specialet kan det konkluderes, at craft-aktiviteterne kan have stor betydning for mennesker med svær psykisk lidelse, og at betydningen muliggøres af de praktiske, materielle og fysiske rammer såvel som de mere socialt betingede rammer, herunder omsorg og opbakning til selvbestemmelse. Herudfra kan specialet være med til at informere fremtidig forskning i behandlingen af psykiske lidelser, ved at understrege vigtigheden af alternative behandlingstilbud, som ud fra deres betingelser kan fremme ressourcer i individet gennem almenmenneskelige craft-baserede aktiviteter. I den forbindelse kunne det være spændende at forske videre i,

---

om deltagelse i craft-aktiviteterne kan være med til at fremme resiliens hos deltagerne. Dette kunne være interessant, da deltagelsen i craft-aktiviteterne bliver italesat af deltagerne som forebyggende for tilbagefald og som afgørende for deres trivsel. Resiliens som begreb indfanger netop beskyttende faktorer, som kan styrke modstandsdugtigheden i individer, som gennemgår belastninger (Hornor, 2017; Färber & Rosendahl, 2020). Det kunne derfor være interessant, hvordan man ud fra resiliensbegrebet kunne konceptualisere den ressourcefuldhed, deltagerne lader til at opbygge gennem deltagelse i craft-aktiviteterne. I tråd med forskning i andre psykiatriske behandlingsformer, kan man ud fra et positivistisk perspektiv også fremadrettet udforske, hvilken indvirkning det kan have specifikt på deltagernes symptomer at deltage i craft-aktiviteterne, for at kunne sammenligne effekten med andre behandlingsformer. Dog er det vigtigt at holde sig for øje, at specialet understreger, at betydningen af at deltage i craft-aktiviteter går ud over at være symptomreducerende ved at være resourcefremmende, så studierne må ideelt set finde en måde, at inddrage samt operationalisere disse mere positive eller opbyggende effekter for at få greb om flere af aktiviteterne facetter.

Gennem specialet bliver det tydeligt, at betydningen af craft-aktiviteterne må forstås i relation til den sociale kontekst, de finder sted i. I den forbindelse er betydningen af sociale relationer hovedsageligt belyst gennem de nære, følelsesmæssigt betoned relationer mellem deltager og personale og i venskaber mellem deltagerne. Gennem dette fokus får vi blik for, at omsorg spiller en væsentlig rolle for deltagernes oplevelse af craft-aktiviteterne, og især hvordan det at have mulighed for at indgå i omsorgsfulde relationer i Værkstederne opbygger ressourcer i form af selvtillid og autonomi, som kan præge deltagerne uden for Værkstederne. Denne kobling er så vidt vi ved ikke blevet lavet i forskningslitteraturen endnu. Hansen (2023) har desuden belyst vigtigheden for deltagere i craft-aktiviteter af at blive inkluderet i en social kontekst og at kunne genkende sig selv i andre. Herudfra kunne det være spændende at undersøge i fremtidig forskning, hvorvidt det at indgå i craft-aktiviteterne kan være konstituerende for et fællesskab, og hvilken betydning dette kan have for deltagerne. Eksempelvis kan det undersøges, hvilken betydning det har, at der i Værkstederne både er kortvarige deltagere, midlertidigt indlagte deltagere, samt deltagere, som har været tilknyttet Værkstederne i årtier, da denne betingelse kan tænkes at have betydning for, hvordan det sociale miljø udformer sig. Betingelserne for, at et fællesskab

---

kan opstå og hvilken indvirkning det kan have for betydningen af craft-aktiviteter er, så vidt vi er bekendt med, ikke belyst af tidligere forskning, hvorfor denne vinkel kan være interessant at udfolde.

Et aspekt som specialet, grundet sit individfokus, ikke har haft mulighed for at belyse, er de strukturelle, samfundsmæssige betingelser, som aktiviteterne finder sted under, og hvordan disse kan indvirke på den betydning, deltagerne tilskriver craft-aktiviteterne. I den forbindelse kunne det være gavnligt at sætte craft-aktiviteterne i relation til det samfund, vi i dag lever i, for at forstå aktiviteterne i et samfundsmæssigt perspektiv. Ved at karakterisere de samfundsmæssige betingelser, som kan være kendetegnende for nutidens samfund, kan det analyseres, hvorfor craft-aktiviteterne kan være meningsfulde at deltage i for individer, som på andre områder kan siges at tilhøre marginaliserede og ekskluderede grupper (Smith & Pitts, 2007, p. 35).

6.4.2 Praktiske implikationer

Specialets fund peger overordnet set på, at deltagelse i craft-aktiviteter tillægges en helt central betydning af deltagerne, både i forhold til deres psykiske lidelser, men betydningen strækker sig også ud over værkstederne og præger deres liv generelt. Ud fra projektet kan det derfor anbefales, at sådanne kreative og alternative tilbud bliver en del af de behandlings- eller aktivitetstilbud, som rettes mod mennesker med svær psykisk lidelse i Danmark. Specialet indikerer, at deltagelse i craft-aktiviteter som situerede, organiserede aktiviteter, giver individet mulighed for at udvikle og opretholde et autonomt og tillidsfuldt selvforhold. Specialet slår kort an i sin kontekstualisering af aktiviteterne, at det ikke lader til, at sådanne positive selvforhold fremmes i tilstrækkelig grad under de nuværende betingelser for behandlingen i psykiatrien. De betingelser, som lader til at fremme den positive betydning af craft-aktiviteterne, og som derfor bør implementeres i lignende kreative aktivitetstilbud eller supplerende behandlingsformer er overordnet set:

1. At der er et omsorgsfuldt og craft-kompetent personale til stede, til at støtte de kreative og sociale processer samt til at anerkende og tilgode dese deltagerne i deres individuelle følelser og behov.

-
2. At deltagelsen i aktiviteterne præges af selvbestemmelse, eksempelvis gennem mulighed for valg af materialer, aktiviteter, redskaber, teknikker, samt en vis fleksibilitet i organisatoriske elementer som deltagelses- og pausetidspunkter.
  3. At de materielle betingelser er afgørende for både craft-processen og produktet og i sidste ende betydningen af at indgå i craft-aktiviteterne. Derfor må materialerne have en vis kvalitet, for at anerkende deltagernes potentialer og imødekomme deltagernes kreative kompetencer.

En af de vigtige praktiske implikationer, specialet kan have, er at fremhæve vigtigheden af, at mennesker med svær psykisk lidelse i deres behandling såvel som generelt ikke udelukkende bør mødes som syge gennem deres behandling. Derimod må de få mulighed for at indgå i settings, hvor individets almenmenneskelige facetter kan imødekommes og fremhæves, da dette kan virke trivselsfremmende. Dette kan ud fra specialet muliggøres ved at indgå i en social setting, hvor craft-aktiviteter kan fungere som fællesnævner mellem deltagere og personalet samt deltagerne imellem. Derfor kalder specialet på en nytænkning af den hidtidige psykiatriske behandling. Denne viden kan anvendes både af psykologfagligt personale men i høj grad også af andre faggrupper, herunder sundhedsfagligt personale, ergoterapeuter, socialrådgivere og andre, som har mulighed for at facilitere lignende tilbud for personer med svær psykisk lidelse. Derudover kan fokuset på deltagelse, som gennemsyrrer specialet, tages i betragtning til andre faggrupper, som arbejder med individer i psykisk sårbare situationer. En af de præmisser, som specialet bygger om, er, at mennesket indgår dialektisk i dets miljø, og dette har implikationer for de hovedfund, som er fremhævet herover. Dette indikerer, at behandlere altid må indtænke, hvilke handlemuligheder, som rammerne i behandlingstilbud muliggør. Dette fokus på rammerne i behandlingstilbud gør, at vi får blik for, hvilke praktiske begrænsninger som kan fastholde individet i deres lidelse.

Fundet om væsentligheden af de fysiske rammer er vigtigt i forhold til udbredelsen af lignende tilbud til flere steder i landet, da det peger på nogle omstændigheder, der med de rette økonomiske midler principielt kan lade sig gøre at indføre. Dette ville betyde, at flere mennesker ramt af psykisk lidelse kan få mulighed for at indgå i tilbud lignende Værkstederne, som har vist sig at være et unikt tilbud i psykiatrisk regi,

---

og som kan bidrage med at opbygge en ressourceforankret identitet for de deltagende. Dog er et udslagsgivende aspekt i forhold til dette det faktum, at psykiatrien i Danmark i mange år har været udsat for økonomiske beskæringer (Bedre Psykiatri, n.d.), hvilket understreger betydningen af den politiske prioritering og allokering af økonomiske midler inden for området i forhold til at kunne indføre lignende tiltag andre steder i landet. I den forbindelse kan det desuden fremadrettet undersøges, om der kan være et længeresigtet økonomisk incitament til at indføre disse ressource- og tilbagefaldsforebyggende tilbud som Værkstederne. Ud fra deltagernes udsagn kan deltagelse i craft-aktiviteter have terapeutiske eller bedrende virkning (eventuelt som supplement til anden behandling), på trods af at deltagerne ikke indgår i direkte terapeutiske relationer. Og det kan potentielt have store økonomiske og menneskelige omkostninger, hvis systemet ikke er i stand til at forebygge tilbagefald. Derfor bør det undersøges, om craft-aktiviteterne, trods omkostninger ved indførelsen, kan være besparende for samfundet på længere sigt ud fra omkostningerne ved behandling og tilbagefald. Dette er dog blot en hypotetisk overvejelse, hvorfor vi kalder på yderligere beregning samt undersøgelse af dette.

Kapitel 7 - Konklusion

Dette speciale har haft til formål at undersøge følgende problemformulering: *Hvordan kan vi forstå betydningen af at deltage i craft-aktiviteter for personer, der er ramt af svær psykisk lidelse? Og hvilke betingelser bidrager til deltagernes konstruktion af denne betydning?* Undersøgelsens relevans bygger på et hul i forskningslitteraturen samt et indblik i det stadig begrænsede antal af lignende tilbud, på trods af indikationer på, at craft-aktiviteter kan være virksomme for personer med psykisk lidelse. Problemformuleringen undersøges induktivt ud fra et socialkonstruktivistisk perspektiv, og empirien er indsamlet ud fra de kvalitative metoder; deltagerobservation og semistruktureret interview. Gennem en tematisk analyse, er empirien blevet bearbejdet og efterfølgende belyst gennem de tre teoretiske perspektiver; Gibsons (2014) teori om affordances, Zimmermans (1995) teori om empowerment og Honneths (2006) teori om anerkendelse, som har bidraget til forståelsen af de analytiske temaer. Gennem analyse og diskussion af empirien, bliver det tydeligt, at de fysiske rammer er centrale for de betingelser, der har indflydelse på craft-aktiviteters betydning. Dette giver altså et nyt blik inden for litteraturen omkring craft-aktiviteters be-

---

tydning for mennesker med svær psykisk lidelse. Det andet hovedfund peger på omsorgsfulde relationer som relevante i forhold til betydningen af at deltage i craft-aktiviteter i kraft af, at disse er medvirkende til at deltagerne både føler sig anerkendt følelsesmæssigt og opbygger en styrket selvtillid. Her peger nærværende projekt på, at det særligt er den omsorgsfulde relation mellem personale og deltager, der er betydningsfuld i for deltagerne i Værkstederne. Projektets sidste fund peger på de betingelser, der kan give anledning til selvbestemmelse for deltagerne, som væsentlige for at deltagerne kan føle autonomi og selvtillid. Samspillet mellem de tre hovedfund introducerer således et nyt aspekt i litteraturen i forhold til, hvordan sådanne ressourceforankrende kvaliteter, herunder selvtillid og autonomi, kan fremmes ved deltagelse i craft-aktiviteter og på sigt blive forebyggende for deltagernes mentale lidelse.

Med udgangspunkt i diskussionen af specialets metodiske og teoretiske grundlag, argumenteres der for, at samspillet mellem socialkonstruktivisme, semistruktureret interviews og deltagerobservation danner grundlag for en egnet forskningsmetodik til besvarelsen af problemformuleringen. Vi har forholdt os til specialets kvalitet gennem en diskussion af undersøgelsens pålidelighed, gyldighed og genkendelighed. Vi har yderligere diskuteret anvendelsen af teorierne samt taget kritisk stilling til teoriernes grundlag. På trods af teoriernes relevans for problemformuleringen, får vi gennem teorierne ikke blik for de samfundsmæssige strukturer samt aktiviteterne betydning i sammenhæng med deltagernes liv uden for Værkstederne. Fundene skal dog tolkes i lyset af tidsmæssige begrænsninger, inklusion af deltagere med forskellige grader af mental lidelse samt anvendelsen af kvalitative metoder, der ikke lægger op til generaliserbarhed af fundene. Specialets fund kalder på ressourcer til samt yderligere forskning i craft-aktiviteter som et tilbud til mennesker, der er ramt af svær psykisk lidelse. I den forbindelse anbefaler vi ud fra fundene, at tilbuddene er ressourcefremmende frem for udelukkende symptomreducerende. Her kan der især peges på vigtigheden af at stille nogle betingelser op, der kan give muligheder for selvbestemmelse og omsorgsfulde relationer.

Litteraturliste

- Aagard, J. (2017). Socialpsykiatri. I Møhl, B. & Simonsen, E., *Grundbog i psykiatri* (2. udgave). Hans Reitzels forlag.
- Andersen, M. L., Brok, P.N. & Mathiasen, H. (2000). Empowerment på dansk. Frederikshavn: Dafolo forlag
- Andersen, H. & Koch, L. (2015). Hermeneutik og fænomenologi. I Jacobsen, M. H., Lippert-Rasmussen, K & Nedergaard, P. *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (3. ed. pp. 241-248). Hans Reitzels forlag.
- Andersen, M. L. & Vinther-Jensen, K. (2002). Empowerment: Professionel læring i praksis - *en sundhedsfremmende intervention i en socialpsykiatrisk døgninstitution*. Afdelingen for Sundhedsfremme, Udvikling og Forskning, Århus Amt.
- Arts and Crafts Market Report Overview (2024) Business Research Insights. Retrieved May 28, 2024, from <https://www.businessresearchinsights.com/market-reports/arts-and-crafts-market-100197>
- Azevedo, V., Carvalho, M., Costa, F., Mesquita, S., Soares, J., Teixeira, F., & Maia, Â. (2017). Interview transcription: conceptual issues, practical guidelines, and challenges. *Referência (Coimbra), IV Série*(Nº14), 159–168. <https://doi.org/10.12707/RIV17018>
- Bedre Psykiatri (n.d.) *Det koster psykisk sygdom*. Retrieved May 21, 2024, from <https://bedrepsykiatri.dk/viden/det-koster-psykisk-sygdom/>
- Berger, P. & Luckmann, T. (1966). THE SOCIAL CONSTRUCTION OF REALITY - A Treatise in the Sociology of Knowledge. Penguin books.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brinkmann, S. (2012). Præsentation og formidling af deltagerobservationer. In Pedersen, M., Nielsen, K., & Klitmøller, J., *Deltagerobservation: en metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. (1. udgave.). Hans Reitzels forlag.
- Brinkmann, S., & Petersen, A. (2015). *Diagnoser: perspektiver, kritik og diskussion*. Klim.
- Bruner, J. S. (1990). *Acts of meaning*. Harvard University Press.
- Burr, V. (2015). *Social Constructionism* (Third edition.). Routledge. What is Social Constructionism? (pp. 1-30) <https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Chiang, M., Reid-Varley, W. B., & Fan, X. (2019). Creative art therapy for mental illness. *Psychiatry Research*, 275, 129–136. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2019.03.025>
- Clave-Brule, M., Mazloum, A., Park, R. J., Harbottle, E. J., & Birmingham, C. L. (2009). Managing anxiety in eating disorders with knitting. *Eating and Weight Disorders*, 14(1), e1–e5. <https://doi.org/10.1007/BF03354620>
- Collin, F. (2015) Realistisk videnskabsfilosofi og kritisk realisme in Hviid Jacobsen, M., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (3. udgave.). Hans Reitzel.
- Corrigan, P. W. (2007). How Clinical Diagnosis Might Exacerbate the Stigma of Mental Illness. *Social Work*, 52(1), 31–39. <https://doi.org/10.1093/sw/52.1.31>
- Costall, A. (1995). Social affordances. *Theory & Psychology*, 5(4), 467–481. <https://doi.org/10.1177/0959354395054001>

-
- Danske Regioner (n.d.) *Psykiatri og Social*. Retrieved May 29, 2024, from <https://www.regioner.dk/sundhed/psykiatri-og-social/>
- Deacon, B. J. (2013). The biomedical model of mental disorder: A critical analysis of its validity, utility, and effects on psychotherapy research. *Clinical Psychology Review*, 33(7), 846–861. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2012.09.007>
- Dhakal, K. (2022). NVivo. *Journal of the Medical Library Association*, 110(2), 270–272. <https://doi.org/10.5195/jmla.2022.1271>
- Dixon, J., & Richter, D. (2018). Contemporary public perceptions of psychiatry: some problems for mental health professions. *Social Theory & Health*, 16(4), 326–341. <https://doi.org/10.1057/s41285-017-0059-9>
- Drejer, O. (2015). Conduct of Everyday Life: Implications for Critical Psychology. In Schraube, E., & Højholt, C. *Psychology and the Conduct of Everyday Life* (1st ed., pp. 15–32). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315746890-2>
- Drori, T., Guetta, H., Ben Natan, M., & Polakevich, Y. (2014). Nurse intention to implement creative group activities among psychiatric patients. *Perspectives in psychiatric care*, 50(4), 264–270. <https://doi.org/10.1111/ppc.12052>
- Emerson, R. M., Fretz, R. I., & Shaw, L. L. (2013). *Writing Ethnographic Field-notes*. University of Chicago Press.
- Esmark, A., Laustsen, C. B. & Andersen, N. Å. (2005). *Socialkonstruktivistiske analysestrategier* (1. udgave). Roskilde Universitetsforlag.
- Färber, F., & Rosendahl, J. (2020). Trait resilience and mental health in older adults: A meta-analytic review. *Personality and Mental Health*, 14(4), 361–375. <https://doi.org/10.1002/pmh.1490>
- Flick, U. (2018). *An Introduction to Qualitative Research*. (6th edition). SAGE Publications. Chapter 1- 3, 6, 10, 15 & 19
- Foucault, M. (1979). *Discipline and punish: The birth of the prison*. Harmondsworth: Penguin.
- Foucault, M. (1988b). The ethic of the care for the self as a practice of freedom. In: D. M. Rasmussen (Ed.), *The final Foucault*. Cambridge: MIT Press.
- Gibson, J. J. (2014). *The Ecological Approach to Visual Perception: Classic Edition* (1st ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315740218>
- Glaveanu, V. P. (2012). What Can be Done with an Egg? Creativity, Material Objects, and the Theory of Affordances. *The Journal of Creative Behavior*, 46(3), 192–208. <https://doi.org/10.1002/jocb.13>
- Gubrium, J. F., & Holstein, J. A. (2003). Active Interviewing. In *Postmodern Interviewing* (pp. 66–80). SAGE Publications, Incorporated. <https://doi.org/10.4135/9781412985437.n4>
- Griffiths, S., & Corr, S. (2007). The Use of Creative Activities with People with Mental Health Problems: A Survey of Occupational Therapists. *The British Journal of Occupational Therapy*, 70(3), 107–114. <https://doi.org/10.1177/030802260707000303>
- Hansen, B. W., Erlandsson, L.-K., & Leufstadius, C. (2021). A concept analysis of creative activities as intervention in occupational therapy. *Scandinavian Journal of Occupational Therapy*, 28(1), 63–77. <https://doi.org/10.1080/11038128.2020.1775884>
- Hansen, B. W., Pedersen, H. A., Brandt, Å., & Berring, L. L. (2023). Creative activities as intervention: experiences of well-being and satisfaction with daily living in a mental health context. *Nordic Journal of Psychiatry*, 77(8), 788–798. <https://doi.org/10.1080/08039488.2023.2253236>
-

-
- Harris, E. (2008). The meanings of craft to an occupational therapist. *Australian Occupational Therapy Journal*, 55(2), 133–142.
- Heidegren, C. G., & Heidegren, C.-G. (2010). *Anerkendelse: kort og godt*. (1. udgave.). Samfundslitteratur.
- Hinshaw, S. P., & Stier, A. (2008). Stigma as related to mental disorders. *Annual Review of Clinical Psychology*, 4(1), 367–393.
<https://doi.org/10.1146/annurev.clinpsy.4.022007.141245>
- Honneth, A. (2006). *Kamp om anerkendelse: sociale konflikters moralske grammatik*. Hans Reitzel.
- Honneth, A., & Willig, R. (2003). *Behovet for anerkendelse : en tekstsamling*. Hans Reitzel.
- Horghagen, S., Josephsson, S., & Alsaker, S. (2007). The use of craft activities as an occupational therapy treatment modality in Norway during 1952-1960. *Occupational Therapy International*, 14(1), 42–56. <https://doi.org/10.1002/oti.222>
- Hornor, G. (2017). Resilience. *Journal of Pediatric Health Care*, 31(3), 384–390.
<https://doi.org/10.1016/j.pedhc.2016.09.005>
- Håb i Psykiatrien (n.d.) *Håb i Psykiatriens formål*. Retrieved May 23, 2024, from <https://www.haabipsykiatrien.dk/om-os2/>
- Järvinen, M. (2005). Interview i en interaktionistisk begrebsramme. In Järvinen, M., & Mik-Meyer, N. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv : interview, observationer og dokumenter*. Hans Reitzel
- Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (2005). Observationer i en interaktionistisk begrebsramme. In Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. (Eds.), *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv* (1. udgave, pp. 97-120).
- Jiménez, T. R., & Orozco, M. (2021). Prompts, Not Questions: Four Techniques for Crafting Better Interview Protocols. *Qualitative Sociology*, 44(4), 507–528.
<https://doi.org/10.1007/s11133-021-09483-2>
- Johansen, K. S., Larsen, J. L., & Düring, S. (2021). Bivirkninger ved en psyko-social psykiatri-kritik. *Tidsskrift for Forskning i Sygdom Og Samfund*, 18(34).
<https://doi.org/10.7146/tfss.v18i34.127168>
- Joseph, R. (2020). The theory of empowerment: A critical analysis with the theory evaluation scale. *Journal of Human Behavior in the Social Environment*, 30(2), 138–157. <https://doi.org/10.1080/10911359.2019.1660294>
- Jørgensen, S. (2017). Psykiatriens organisering. I Møhl, B. & Simonsen, E., *Grundbog i psykiatri* (2. udgave). Hans Reitzels forlag.
- Kim, K. S., & Lor, M. (2022). Art Making as a Health Intervention. *Advances in Nursing Science*, 45(2), 155–169.
<https://doi.org/10.1097/ANS.0000000000000412>
- Kimmel, M., & Groth, C. (2023). An “in vivo” analysis of crafts practices and creativity—Why affordances provide a productive lens. *Frontiers in Psychology*, 14, 1127684–1127684. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1127684>
- Kristiansen, S. (2012). Etske udfordringer ved deltagende observation. I Pedersen, M., Nielsen, K., & Klitmøller, J., *Deltagerobservation: en metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. (1. udgave.). Hans Reitzel.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interview. Introduktion til et håndværk*. (2. udgave). Hans Reitzels forlag. Chapter 1, 2, 4, 7, 9 & 10
- Landry, W. S. (2010). How Crafts Matter: Mapping the terrain of Crafts Study. Ph.d. Thesis. Concordia University, Montreal, quebec. Canada.
-

-
- Langergaard, L. L. & Sørensen, A. (2015) Kritisk teori in Hviid Jacobsen, M., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (3. udgave.). Hans Reitzel.
- Laumann Jørgensen, S. (2018). *Axel Honneth*. (1. udgave.). Djøf.
- Lave, J. & Wenger, E. (2003). Situeret læring – og andre tekster. *Legitim perifer deltagelse i praksisfællesskabet* (pp. 77-100). København: Hans Reitzels Forlag
- Leckey, J. (2011). The therapeutic effectiveness of creative activities on mental well-being: a systematic review of the literature. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 18(6), 501–509. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2011.01693.x>
- Lobo, L., Heras-Escribano, M., & Travieso, D. (2018). The history and philosophy of ecological psychology. *Frontiers in Psychology*, 9, 2228–2228. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.02228>
- Lumivero (n.d.) *Research collaboration made simple*. Retrieved May 30, 2024, from <https://lumivero.com/products/collaboration-cloud/>
- Maskine Maskine Amager (n.d.) Retrieved May 23, 2024, from <https://mmamager.dk>
- Mik-Meyer, N. & Järvinen, M. (2005). Indledning: Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv. In Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - Interview, observationer og dokumenter*. (1. udgave). Hans Reitzels forlag
- Müllersdorf, M., Ivarsson, A., B. (2012). Use of creative activities in occupational therapy practice in Sweden. *Occupational Therapy International*, 19(3), 127–134.
- Müllersdorf, M., Ivarsson, A., B. (2016). What, why, how - Creative activities in occupational therapy practice in Sweden. *Occupational Therapy International*, 23(4), 369–378.
- Nationalt center for kunst og mental sundhed (n.d.) *Vision og Mision*. Retrieved May 23, 2024, from <https://ckms.dk/vision-og-mission/>
- Nørgaard, B. (2005). Axel Honneth og en teori om anerkendelse. *Tidsskrift for sociolpædagogik*, 16, 63-70.
- Oliver, M. (2005). The Problem with Affordance. *E-Learning and Digital Media*, 2(4), 402–413. <https://doi.org/10.2304/elea.2005.2.4.402>
- Pang, P. C. P., Cheung, D. S. K., & Chiang, V. C. L. (2022). Visual Art Intervention for People With Stroke on Holistic Well-Being: A Critical Review. *Journal of Holistic Nursing*, 40(2), 123–145. <https://doi.org/10.1177/08980101211032062>
- Parabiaghi, A., Bonetto, C., Ruggeri, M., Lasalvia, A., & Leese, M. (2006). Severe and persistent mental illness: A useful definition for prioritizing community-based mental health service interventions. *SOCIAL PSYCHIATRY AND PSYCHIATRIC EPIDEMIOLOGY*, 41(6), 457–463. <https://doi.org/10.1007/s00127-006-0048-0>
- Pearlman, W. (2024) Interviewing Vulnerable Populations: Ethical Considerations and Recommendations - In *Doing Good Qualitative Research*, Edited by Jennifer Cyr, Sara Wallace Goodman
- Pedersen, M., Klitmøller, J. & Nielsen, K. (2012). En rehabilitering af deltagerobservation i psykologien. In Pedersen, M., Nielsen, K., & Klitmøller, J., *Deltagerobservation: en metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. (1. udgave.). Hans Reitzels forlag.

-
- Perkins, D. D., & Zimmerman, M. A. (1995). Empowerment theory, research, and application. *American Journal of Community Psychology*, 23(5), 569–579. <https://doi.org/10.1007/BF02506982>
- Psykiatrifonden (2019) *Psykiatri under pres*. Retrieved May 28, 2024, from https://psykiatrifonden.dk/files/media/document/Psykiatri%20under%20pres%202019_FINAL%20%28002%29.pdf
- Psykiatrifonden (2024) *Behandling ved psykisk sygdom*. Retrieved May 29, 2024, from <https://psykiatrifonden.dk/viden/fakta-forskning/tal-fakta-om-psykisk-sygdom-danmark-2023/behandling-ved-psykisk-sygdom>
- Psykiatrifonden (n.d.) *Når kunst hjælper sproget på vej*. Retrieved May 29, 2024, from <https://psykiatrifonden.dk/naar-kunst-hjaelper-sproget-paa-vej>
- Randers Kommune (n.d.) *CHIME*. Retrieved April 4, 2024, from <https://www.randers.dk/borger/socialt/psykiatri/psykiatriens-hus/undervisning/kurser-i-psykiatriens-hus/chime/>
- Region Hovedstaden (2012) *Patient empowerment i Region Hovedstaden 2012*. Retrieved April 30, 2024, from https://www.regionh.dk/til-fagfolk/Sundhed/kvalitet/Documents/Patient_empowerment_RegionH.pdf
- Saunders, C. H., Sierpe, A., von Plessen, C., Kennedy, A. M., Leviton, L. C., Bernstein, S. L., Goldwag, J., King, J. R., Marx, C. M., Pogue, J. A., Saunders, R. K., Van Citters, A., Yen, R. W., Elwyn, G., Leyenaar, J. K., Acquilano, S. C., Doherty, J., Forcino, R. C., Foster, T., ... Thomeer, R. P. (2023). Practical thematic analysis: a guide for multidisciplinary health services research teams engaging in qualitative analysis. *BMJ*, 381, e074256–e074256. <https://doi.org/10.1136/bmj-2022-074256>
- Secker, J., Heydinrych, K., Kent, L., & Keay, J. (2018). Why art? Exploring the contribution to mental well-being of the creative aspects and processes of visual art-making in an arts and mental health course. *Arts & Health*, 10(1), 72–84. <https://doi.org/10.1080/17533015.2017.1326389>
- Serviceloven (2022 LBK nr 170 af 24/01/2022). *Bekendtgørelse af lov om social service*. Social- bolig- og ældreministeriet. <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2022/170>
- Smith, A. & Pitts, M. (2007). Researching the Margins: An Introduction in Pitts, M. & Smith, A.. Researching the margins: Strategies for ethical and rigorous research with marginalised communities. *Australian and New Zealand Journal of Public Health*, 32(2), 194–194. <https://doi.org/10.1111/j.1753-6405.2008.00212.x>
- Spradley, J. P. (2012). James P. Spradley - Deltagerobservation. In Pedersen, M., Nielsen, K., & Klitmøller, J., *Deltagerobservation: en metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. (1. udgave.). Hans Reitzels forlag. B. Nake, (Trans.).
- Spreitzer, G. M. (2008). Taking stock: A review of more than twenty years of research on empowerment at work. In J. Barling & C. L. Cooper (Eds.), *Handbook of organizational behavior* (pp. 54–72). Sage.
- Staples, L. H. (1993). Consumer Empowerment in the Massachusetts Mental Health System: A Comparison of attitudes, perceptions and opinions within and between consumer and provider groups (Dissertation). Boston University Graduate School.
- Tanggaard, L. (2010). Kreativitetens materialitet. *Nordiske Udkast*, 38(1). <https://doi.org/10.7146/nu.v38i1.133855>
-

-
- Tanggaard, L. (2012). Validitet i forbindelse med deltagerobservationer. I Pedersen, M., Nielsen, K., & Klitmøller, J., *Deltagerobservation: en metode til undersøgelse af psykologiske fænomener*. (1. udgave.). Hans Reitzels forlag.
- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015a). Interviewet: Samtalen som forskningsmetode. In Brinkmann, S. & Tanggaard, L. *Kvalitative metoder - en grundbog*. (2. udgave, 1. oplag, pp. 29-55). Hans Reitzels forlag.
- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015b). Kvalitet i kvalitative studier. In Brinkmann, S. & Tanggaard, L. *Kvalitative metoder - en grundbog*. (2. udgave, 1. oplag, pp. 521-533). Hans Reitzels forlag.
- Thomasson, A. L. (2017). Husserl on Essences: A Reconstruction and Rehabilitation. *Grazer Philosophische Studien*, 94(3), 436–459. <https://doi.org/10.1163/18756735-09403008>
- Vestergård, Å. M., Lindgreen, H., Sønderholm, M., Christensen, N. H. (2017) *ler i Den Store Danske* på lex.dk. Retrieved May 14, from <https://denstoredanske.lex.dk/ler>
- Wad, P. (2015) Realistisk videnskabsfilosofi og kritisk realisme in Hviid Jacobsen, M., Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (3. udgave.). Hans Reitzel.
- Warming, H. (2005). Erkendelse gennem oplevelse: Når indlevelse ikke er mulig. I Järvinen, M. & Mik-Meyer, N. *Kvalitative metoder i et interaktionistisk perspektiv - Interview, observationer og dokumenter*. (1. udgave). Hans Reitzels forlag
- Whitley, R., & Crawford, M. (2005). Qualitative Research in Psychiatry. *The Canadian Journal of Psychiatry / La Revue canadienne de psychiatrie*, 50(2), 108–114. <https://doi.org/10.1177/070674370505000206>
- Willing, R. (2006). Indledning. I A. Honneth, *Kamp om anerkendelse: sociale konflikters moralske grammatik*. Hans Reitzel. (pp. 7-23)
- Zimmerman, M.A. (1995) Psychological empowerment: Issues and illustrations. *Am J Commun Psychol* 23, 581–599. <https://doi.org/10.1007/BF02506983>
- Zimmerman, M. A., & Rappaport, J. (1988). Citizen participation, perceived control, and psychological empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 16(5), 725–750. <https://doi.org/10.1007/BF00930023>
- Zimmerman, M. A., & Warschausky, S. (1998). Empowerment Theory for Rehabilitation Research- Conceptual and Methodological Issues. *Rehabilitation Psychology*, 43(1), 3–16. <https://doi.org/10.1037/0090-5550.43.1.3>